

Naslov originala

The Zen Teaching of Huang Po
on the transmission of Mind

UČENJE O PRENOŠENJU DUHA

PREDGOVOR P'EI HSIUA

Veliki učitelj zena Hsi Yün¹⁾ živeo je u podnožju Litice Orlušina na planini Huang Po²⁾, u oblasti Kao An koja pripada okrugu Hung Chou³⁾. Bio je treći po redu u lozi neposrednih naslednika Hui Nênga⁴⁾, šestog patrijarha, i učenik jednog od sledbenika Hui Haia. Budući da je cenio jedino intuitivni metod najvišeg učenja, koje je nesaopštivo rečima, nije zagovarao ništa drugo do učenje o jednostii sveopšteg duha; smatrao je da se ništa drugo i ne može podučavati, pošto su i duh i supstancija ništeni, a lanac uzročnosti⁵⁾ nepokretan. Duh je poput sunca koje se kreće nebeskim svodom i zrači veličanstvenom svetlošću nezagađenom čak ni najtananim zrnom prašine. Za one koji su shvatili prirodu stvarnosti, ne postoji ništa što bi bilo staro ili novo, a pojmovi o plitkosti ili dubini postaju besmisleni. Oni koji o tome govore ne po-

1) U srpskohrvatskom prevodu je zadržana klasična, sada već po mnogo čemu prevaziđena *Wade-Giles* transkripcija kineskih imena i pojmova koju je koristio i prevodilac ovog teksta na engleski John Blofeld. (prim. prev.)

2) Odakle je i dobio svoje posthumno ime.

3) U današnjoj provinciji Kiangsi.

4) Wei Lang.

5) *Pratītya-samutpāda* — klasični buddhistički pojam o međuzavisnom nastajanju svih konstitutivnih elemenata i momenata ljudske egzistencije. P'ei Hsiuov iskaz o nepokretnosti »lanca uzročnosti« izražava transcendentalističko-stanovište karakteristično za zen buddhizam. (prim. prev.)

kušavaju da to objasne, ne zasnivaju škole, niti otvaraju vrata ili prozore. Ono što je pred vama je upravo to. Čim se o tome razmišlja, odmah se upada u grešku. Tek ukoliko se ovo shvati, uočava se jednost sa prvobitnom prirodom buddhinstva. Odatle, njegove su reči bile jednostavne, njegovo rasuđivanje prodorno, način života uzvišen, a navike različite od navika drugih ljudi. Prepoznavši u njemu uzvišenog čoveka, ljudi su pristizali sa svih strana i u neposrednom dodiru sa njim postizali probuđenje. Od svih koji bi dolazili k njemu, nikad ih nije bilo manje od hiljadu.

U drugoj godini Hui Ch'anga (843 g. n.e.), dok sam upravljao oblašću Chung Lin, pozeleo sam učitelju dobrodošlicu kada je sa planine gde je obitavao došao u naš grad. Ostali smo zajedno u manastiru Lung Hsing gde sam mu danonoćno postavljao pitanja o buddhističkom putu.⁶⁾ Štaviše, u drugoj godini T'ai Chunga (849 g. n.e.), kada sam bio zadužen za oblast Wan Ling, ponovo sam imao priliku da ga svečano dočekam u mestu u kojem sam službovao. Ovog puta smo u miru ostali u manastiru K'ai Yuan, gde sam takođe danonoćno učio od njega. Pošto sam ga napustio, zapisao sam ono što sam naučio, i taj zapis, mada samo petina onoga što sam čuo, cenim kao neposredno prenošenje buddhističkog učenja. Isprva nisam bio siguran da li da objavim ono što sam napisao; na kraju sam se ipak odlučio da to uradim kako ovo životno i prodorno učenje ne bi bilo izgubljeno za buduća pokolenja. Takođe, rukopis sam predao monasima T'ai Chouu i Fa Chieniu, sa zahtevom da se vrate u

⁶⁾ *Tao* — doslovno, put; u taoizmu odredba za vrhovno načelo, a u ovom tekstu se koristi kao sinonim ili za buddhistički put, u smislu prakse, ili za samu buddhističku istinu, to jest, krajnji realitet. (prim. prev.)

manastir Kuang Tang na staroj planini⁷⁾, i da tamo sa starijim monasima provere koliko se njegova sadržina slaže sa onim što su često i sami u prošlosti slušali.

Zapisano osmog dana, desetog meseca, jedanaeste godine T'ai Chunga (858 g. n.e.), za vreme dinastije T'ang.

⁷⁾ Planina Huang Po.

ZAPIS IZ CHUN CHOUA O ZEN UČITELJU HUANG POU (TUAN CHI)

ZBIRKA BESEDA I DIJALOGA KOJE JE ZAPISAO P'EI HSIU DOK JE BORAVIO U GRADU CHÜN CHOUU

Učitelj mi je rekao: sve buddhe, isto kao i sva svesna bića, nisu ništa drugo do sveopšti duh¹⁾, izvan čega ništa ne postoji. Ovaj duh, koji je bez početka, po prirodi je nerođen²⁾ i neuništiv. Nema ni boju ni oblik, niti pripada pojavnim stvarima. Isto tako, ne potpada pod kategorije postojećih ili nepostojećih stvari, niti se može misliti kao novo ili kao staro. Nadilazi sva ograničenja, merenja, imenovanja i poređenja, ne poseduje dužinu ili veličinu, i ne ostavlja za sobom nikakav trag. Duh je

¹⁾ *Hsin* — višeznačan kineski ideogram koji može, zavisno od konteksta, da označava srce, um, duh itd. U kontekstu ovog zen buddhističkog teksta, koristi se, s jedne strane, kao određenje vrhovnog načela ili krajnjeg realiteta, kada je isto što i univerzalna, sveprisutna i čoveku inherentna priroda buddhinstva, a s druge, kao određenje za diskurzivno mišljenje ili funkciju razuma koja upravo sputava pojavljivanje buddhinstva u svesti — dakle, isti ideogram za dva dijametralno suprotna značenja! Kada je u pitanju prvo značenje, Blofeld *hsin* prevodi sa *One Mind* («jedinствен duh» u smislu univerzalnosti, sveprisutnosti, ali i sa značenjem jednosti, nepodeljenosti) ili samo *Mind*, a kada je u pitanju drugo značenje, sa *mind, reason*, pa čak i *conceptual thought* (pojmovno mišljenje ili rasuđivanje). Mi smo se odlučili na varijante, u prvom slučaju, *duh, ređe sveopšti duh* ili *jedinствен duh*, a u drugom, *razum, pojmovno rasuđivanje, diskurzivno mišljenje*, itd. (prim. prev.)

²⁾ Nerođen ne u smislu večnosti, jer bi ovakvo značenje omogućilo uporedbu sa onim što je suprotno; već nerođen u smislu da ne pripada kategorijama koje uključuju promenu ili antitezu.

DUH " U SVOM TEKSTU TREBA RAZUMETI KAO 11
 " BUDDHU, KAO APSOLUT, KOSMOS KAO JEDNO BIĆE,
 KOJE NIJE NIŠTA PO SEBI; NITI ZA SEBE,
 TAKOĐE I KAO SOPSTVO U ADVAITA VEDANTI

ono što upravo vidimo pred sobom — ukoliko o tome razmišljamo, odmah upadamo u grešku. Nalik je na beskrajnu, nedokučivu i neizmernu ništenost. Jedino je sveopšti duh buddha³⁾, te ne postoji razlika između buddhâ i običnih bića, sem što ovi drugi prijanjaju uz forme i za buddhinstvom tragaju izvan sebe. Samim činom traganja buddhinstvo im uvek izmiče, jer to znači da buddhu koriste da bi tragali za buddhom i da duhom pokušavaju da zahvate duh. Čak i da se neizmerno dugo trude, na ovaj način nikada ne bi postigli buddhinstvo. Oni ne shvataju da se buddha pojavljuje jedino onda kada se dokine svako pojmovno rasuđivanje i kada se zaboravi na svaki oblik strepnje — jer je upravo ovaj duh isto što i buddha, a buddha isto što i sva svesna bića. Stoga duh nije umanjen ako se pojavljuje kod običnih bića, niti je uzvišen ako se pojavljuje kod buddha.

* * *

Pošto su sva živa bića u osnovi i u svakom pogledu već savršena, nije potrebno da čovek dočini ovo savršenstvo besmislenim radnjama kao što su posebno upražnjavanje šest buddhističkih *pāramitā*⁴⁾, ili prikupljanje zasluga bezbrojnih poput zrna peska na reci Gang. Kada za to postoji prilika, takve se stvari mogu činiti; u protivnom, valja ostati u stanju mirovanja. Ko nije u potpu-

³⁾ Buddha se u ovom kontekstu ne odnosi na istorijskog Buddhu (Gautamu) već na *mahāyānsku* ideju o transcendentnom, kosmičkom i apsolutnom buddhi, što je istovremeno i metafora za *stanje* buddhinstva ili probudnosti. Sem kada je specifično reč o Gautami, reč buddha pisali smo uvek malim slovom ali, za razliku od ostalih sanskritskih pojmova, bez kurziva. (prim. prev.)

⁴⁾ *Pāramitā* (skt. savršenstvo) — milosrde, moralnost, strpljenje u nevolji, svesrdna smernost, ispravna sabradnost duha i ispoljavanje najviše mudrosti.

nosti siguran da je upravo duh buddha, te se vezuje za oblića, za razne buddhističke prakse i za prikupljanje zasluga, taj ne shvata da u potpunosti promašuje put (*tao*). Upravo je ovaj duh buddha, te ne postoje neke druge buddhe, niti neki drugi duh. Blistav je i proziran poput neizmerne praznine, bez oblika i pojave. Koristiti duh za pojmovno rasuđivanje znači napustiti suštinu i vezati se za pojave. Večno bivstvujući buddha nije buddha pojava ili prijanjanja. Upražnjavati šest *pāramitā* i bezbroj drugih sličnih radnji s namerom da se postane buddha znači napredovati postepeno, dok večno bivstvujući buddha nije buddha stepenovanja. Samo u sebi probudite sveopšti duh i tada više nemate šta dosegnuti. Jedino je to *pravi* buddha. Buddha, kao i sva svesna bića, upravo su ovaj duh i ništa drugo.

* * *

Duh je poput nebeske praznine u kojoj ne postoji pometnja ili zlo, baš kao kada se sunce kreće nebom obasjavajući sve četiri strane sveta. Jer, kada se sunce pojavi i osvetli celu zemlju, nebeska praznina ne dobija na svetlosti; isto tako, i kada sunce zađe, nebeska praznina ne biva mračna. Svetlost i mrak pojavljuju se naizmenično, ali priroda nebeske praznine ostaje nepromenjena. Isti je slučaj i sa duhom buddhâ i svesnih bića. Ako se za buddhinstvo vezuje nešto što predstavlja čistu, svetlu ili prosvetljenu pojavu, a za obična svesna bića zagađenu, mračnu ili smrtnu pojavu, onda će takvom rasuđivanju, koje proizilazi iz prijanjanja za pojave, vrhovno znanje uvek izmicati, čak iako prođe toliko eona koliko u Gangi ima zrna peska. Postoji jedino sveopšti duh, i izvan njega nema apsolutno ničega što bi se moglo zahvatiti, jer upravo ovaj duh je buddha. Ako sledbenici buddha u

sebi ne probude takvost duha, pojmovno mišljenje prekrice im duh, za buddhom će tragati izvan sebe, te će ostati vezani za pojmove, moralno delanje i tome slično, što je sve samo štetno i ne vodi vrhovnom znanju.

* * *

Prinošenje darova svim buddhama sveta ne može se porediti sa prinošenjem darova samo jedinom sledbeniku puta koji je uspeo da dokine pojmovno rasuđivanje. Zašto? Jer takav je sledbenik oslobođen svih pojmova. Takvost apsoluta⁵⁾, budući nepokretna, u svojoj je unutrašnjosti nalik na drvo ili kamen, a u svojoj spoljašnosti, budući bez granica ili prepreka, na beskonačnu ništenost. Nije niti subjektivna, niti objektivna, pa je bez određivanja, bez oblika i neuništiva. Oni koji silovito tragaju za duhom ne usuđuju se da u njega prodru, strepeći da ne izgube tlo pod nogama i upadnu u ništavilo bez mogućnosti da se za nešto uhvate. Stoga se kolebaju i povlače. Ovo se odnosi na one koji za duhom tragaju koristeći saznanje. Odatle su oni koji bi da cilj postignu saznanjem nalik na

⁵⁾ Blofeld pojam apsoluta koristi kao sinonim za čitav niz buddhističkih pojmova: *buddha* (u transcendentnom smislu); *dharna* (kineski *fa*; u ovom kontekstu označava istinu); *dharmadhātu* (ravan *dharme* ili istine u smislu »područje realiteta«); *dharmatā* (priroda istine); (*bhūtatahatā* (»realitet takvosti«); *dharmakāya* (»telo *dharme*« — u *mahāyānskoj* filozofiji označava vrhovno ontološko načelo); *buddhakāya* (buddhino »telo« u transcendentnom smislu). Imajući u vidu polemike oko statusa apsoluta (etimološki, »onoga što je razrešeno svih relacija«) u buddhizmu, termin nije najsretnije izabran i odražava samo jednu od više mogućih interpretacija nekih ključnih buddhističkih pojmova. U svakom slučaju, pojam apsoluta u buddhizmu ne treba misliti na način nemačke klasične filozofije (Schelling, Hegel). (prim. prev.)

krzno (ima ih mnogo), dok su oni koji postižu intuitivno pronicanje puta nalik na rogove (ima ih malo).⁶⁾

* * *

Mañjuśrī predstavlja fundamentalni zakon, a Samantabhadra delatnost. Pod prvim se podrazumeva zakon stvarne i neograničene ništenosti, a pod drugim, neiscrpna delatnost koja nadilazi ravan pojava. Avalokitešvara predstavlja neograničeno milosrđe; Mahāsthāma veliku mudrost, a Vimalakīrti besprekorno ime.⁷⁾ Besprekorno se odnosi na pravu prirodu stvari, dok ime označava obličje; ipak, obličje je uistinu isto što i prava priroda, pa odatle i zajednički naziv »besprekorno ime«.⁸⁾ Sve osobine koje su predstavljene velikim *bodhisattvama* inheretne su ljudima i ne mogu se razdvojiti od sveopšteg duha. Samo se probudite, i duh je odmah tu. Sledbenici puta koji u sebi nisu probudili ovaj duh i koji prijanjaju za pojave ili tragaju za nečim objektivnim izvan vlastitog duha — svi oni su u stvari napustili put. Pesak reke Gang! O ovom pesku Buddha je rekao: »Kada sve buddhe i *bodhisattve* zajedno sa Indrom i svim bogovima preko njega pređu, pesak u tome ne nalazi radost; a ako volovi, ovce, gmizavci i insekti preko njega pređu, pesak zbog toga ne biva gnevan. On ne žudi za dragim kamenjem i mirišljivim uljima, a spram smrdljive prljavštine izmeta i mokraće ne oseća gađenje«.

⁶⁾ Uporedi ovo sa Suzukijevim stavom: »Ono što se u diskurzivnom mišljenju spoznaje kao duh u stvari je neduh, iako se bez ovoga duh ne može dosegnuti«.

⁷⁾ Ovakvo apstraktno poimanje *bodhisattvi* (»bića prosvetljenosti«), za koje neki smatraju da su individualni duhovni entiteti, nalazimo i kod nekih buddhističkih škola izvan zena.

⁸⁾ Iako po učenju zena pojavni svet koji se zasniva na čulnom iskustvu postoji samo u relativnom smislu, ipak je pogrešno ovaj svet suprotstavljati sveopštem duhu, pošto je domen relativnog samo pogrešno viđenje tog duha.

RELATIVNO POSTOJANJE IMA U NAJOPŠEM NEPROSTORNOJ SVETI
TI (TA) U STVARNOŠTI (BEZ JA, ~~POJMA~~) NE POSTOJI

RELATIVNOST NIJE IKOBA DA JE SVETLO

Ovaj duh nije duh pojmovnog rasuđivanja i u potpunosti je oslobođen svih pojavnih oblika. Stoga se buddhe i obična svesna bića uopšte ne razlikuju. Kada bi se ljudi samo rešili pojmovnog mišljenja, sve bi postigli. Međutim, ukoliko se sledbenici puta u magnovenju ne oslobode pojmovnog mišljenja, nikada neće postići buddhinstvo, čak i da vekovima pokušavaju. Upetljani učenjem trostrukih kola⁹⁾ o prikupljanju zasluga, oni nisu u stanju da dosegnu prosvetljenje. Pa ipak, uvid u sveopšti duh može doći posle kraćeg ili dužeg vremena. Ima onih koji, pošto čuju ovo učenje, odmah odbacuju svako pojmovno rasuđivanje. A ima drugih koji to urade tek pošto prođu kroz deset uverenja, deset stupnjeva, deset radnji i deset darovanja zasluga. Neki, opet, to ostvaruju tek nakon što prođu kroz deset stupnjeva *bodhisattvičkog* razvoja.¹⁰⁾ I poed toga, bez obzira da li pojmovno mišljenje nadiđu dužim ili kraćim putem, ishod je uvek jedno stanje *bivstvovanja*: ne postoje ni moralne radnje, ni čin uviđanja. Da ne postoji ništa što bi se moglo dosegnuti nije dokono naklapanje; to je upravo istina. Da li će se cilj ostvariti u jednom mahu, ili tek

⁹⁾ *Hīnayāna*, »mala kola«, ili tačnije, *theravāda*, »učenje starih«; *mahāyāna*, »velika kola«; i *vajrayāna*, »dijamantska kola«, predstavljaju tri glavne struje buddhizma. Striktno govoreći, i zen škola spada u *mahāyānu*. (prim. prev.)

¹⁰⁾ Ove različite kategorije od po deset deo su učenja nekih drugih škola.(+) Huang Po želi da ukaže na to da, iako ovakve radnje mogu biti od koristi kao određena priprema, prosvetljenje predstavlja nenadani skok duha, te stoga postepeno prolaženje kroz različite stupnjeve ne može uroditi delimičnim prosvetljavanjem. (+) Blofeld ovde, u stvari, aludira na značajno *mahāyānsko* učenje o deset stupnjeva razvoja (*dasabhūmi*) *bodhisattve*, ili u apstraktnom smislu, duha prosvetljenosti (*bodhicitta*) uopšte. Ovo je učenje, barem na teorijskom planu, prisutno u *svim mahāyānskim* školama, uključujući i zen. — prim. prev.)

pošto se prođe kroz deset stupnjeva *bodhisattvičkog* razvoja, potpuno je svejedno, pošto je ishod uvek isti; budući da se ovo stanje bivstvovanja ne može stepenovati, potonji metod za sobom povlači samo dugu i nepotrebnu patnju i napor.¹¹⁾

* * *

Nagomilavanje vrлина i poroka jednako podrazumeva prijanjanje za obličja.¹²⁾ Oni koji čine zlo, budući da prijanjaju za obličja, nepotrebno podležu budućim inkarnacijama; dok se oni koji čine dobro, budući da isto tako prijanjaju za obličja, podvrgavaju naporu i lišavanju koji takođe nemaju svrhu. U oba slučaja bolje bi bilo da ostvare nenadano samorazumevanje i uvid u fundamentalnu *dharmu*.¹³⁾ Ova *dharma* je duh, izvan kojeg ne postoji ni jedna *dharma*; i ovaj duh je *dharma*, izvan koje ne postoji drugi duh. Duh po sebi nije duh, niti je ne-duh. Reći da duh *jest* ne-duh, podrazumeva nešto postojeće.¹⁴⁾ Dovoljno je da postoji

¹¹⁾ Moralna zasluga, koliko god vredna po sebi, nije u neposrednoj vezi sa prosvetljenjem.

¹²⁾ Prema zenu, posvećenik može upražnjavati vrline, ali ne zato da bi prikupio moralne zasluge ili da bi na taj način postigao prosvetljenje. Onaj koji moralno dela ne sme biti vezan ni za sam moralni čin, ni za njegov učinak.

¹³⁾ *Dharma* (skt. *dhr*, »držati«) je višeznačan termin, kako u buddhizmu tako i brahmanizmu. Može označavati učenje ili doktrinu, normu ili zakon, zatim vrlinu, a u ranoj buddhističkoj filozofiji, osnovni (po »prirodi« ontološki »neutralan«) konstituent sveukupnosti postojećeg. Huang Po pojam *dharme* u ovom odeljku koristi u dva sasvim specifična smisla: kao ekvivalent pojmu *dharmakāye*, vrhovnom »telu« buddhe, što je isto što i konačan realitet ili vrhunsko načelo koje je po suštini ništenost (*śūnyatā*), a po prirodi takvost (*tathatā*); i kao *dharma* u smislu konstituenta *pojavnog* domena. (prim. prev.)

¹⁴⁾ Drugim rečima, duh je proizvoljan termin za nešto što se verbalno ne da adekvatno izraziti.

nediskurzivno razumevanje i ništa više. Osloboditi se svakog mišljenja i tumačenja. Time se put reči prekida, a kretanje razuma smiruje. Ovaj je duh nepomučeno ishodište buddhinstva inherentno svim ljudima. Sva svesna bića koja se kreću i sve budhe i *bodhisattve* od ove su iste supstancije i nimalo se ne razlikuju. Razlike nastaju jedino zbog pogrešnog mišljenja i vode stvaranju svih vrsta *karmičkih* posledica.¹⁵⁾

* * *

Naša je prvobitna priroda buddhinstva uistinu potpuno razrešena svake objektivnosti. Ona je sveprisutna, nečujna i nepomučena ništenost.¹⁶⁾ Ona je uzvišena, tajnovita i smirena radost. Za duboko pronicanje u njenu bit potrebno je lično probuđenje. Ono što je u ovom trenutku ispred svih nas je upravo to buddhinstvo, potpuno i savršeno. Ništa drugo ne postoji mimo toga. Čak, i ako, korak po korak, mukotrпно sledite sve razvojne stupnjeve *bodhisattve* koji teži buddhinstvu, i kada, na kraju, u trenu dosegnete potpuno uviđanje buddhinstva, to uviđanje neće biti ništa drugo do probuđivanje buddha-prirode koja je već oduvek bila prisutna i koju prethodno pređeni stupnjevi nisu

¹⁵⁾ *Karma* (skt. čin, delo; ovde u značenju »moralne uzročnosti« — prim. prev.), pa čak i dobra *karma*, vodi ponovnom rađanju i samo produžava lutanje navodno nedeljivog pojedinačnog entiteta; jer čak i kada se dobra *karma* ostvari u vidu zadovoljstva, pojedinac time nije ništa bliži razumevanju sveopšteg duha.

¹⁶⁾ Englesku reč *void* (Bleefeldov prevod kineskih ideograma *k'ung*, ispraznost, i *wu*, ništenost, nebitak; *k'ung* i *wu*, opet, kineski su prevodi izvornog sanskritskog pojma *śūnyatā*, ništenost), prevodili smo, zavisno od konteksta, najčešće kao *ništenost*, ređe kao *ispraznost*, a sasvim iznimno, zbog tačno određenog konteksta, kao *nebeski svod* ili *nebeska praznina*. (prim. prev.)

ni najmanje modifikovali.¹⁷⁾ Sav prethodni trud i sva postignuća biće tada nalik na nestvarne radnje počinjene u snu. Stoga je Tathāgata¹⁸⁾ i rekao: »Zaista, potpunim, neprevaziđenim prosvetljenjem ništa nisam postigao. Da je nešto bilo postignuto, proročanstvo Dīpamkara Buddhe ne bi se ostvarilo.«¹⁹⁾ Buddha je takođe rekao: »Ova *dharma* nadilazi svako podvajanje, bez obzira da li uzvišeno ili plitko, a zove se *bodhi*«. ²⁰⁾ To je čisti duh, koji je ishodište svih stvari i koji, bez obzira da li se pojavljuje kao obična bića ili kao budhe, kao reke ili kao planine svetā oblika, kao ono bezoblično ili kao ono što prodire svemirom, nadilazi sva podvajanja i ukida kako sopstvo, tako i drugost.

* * *

Ovaj čisti duh, kao poreklo svih stvari, večno zrači sjajem sopstvenog savršenstva. Ali obični ljudi to ne uviđaju jer smatraju da je duh ono što se

¹⁷⁾ Prosvetljenje mora doći u trenu, nenadano, bez obzira da li smo prošli kroz pripremne stupnjeve ili ne, tako da se ovi stupnjevi u principu mogu i odbaciti, iako se, zbog razloga koji nisu u neposrednoj vezi sa prosvetljenjem, od sledbenika zena ipak zahteva određeni stav dobrote i milosrđa prema svim živim bićima.

¹⁸⁾ *Tathāgata* (skt. »tako dolazeći«) označava i titulu istorijskog Buddhe, i prirodu kosmičkog ili transcendentnog budhe. (prim. prev.)

¹⁹⁾ Ovaj navod odnosi se na *Dijamantsku sūtru* (*Vajracchedikā-sūtra*), kao uostalom i mnogi drugi u ovom tekstu. Za vreme jedne od predašnjih inkarnacija Gautama Buddhe, Dīpamkara Buddha je prorekao da će Gautama jednog dana postići buddhinstvo. Huang Po želi da kaže da ovo proročanstvo ne bi ni nastalo da je Dīpamkara pretpostavljao da Gautamino prosvetljenje podrazumeva postignuće nečega što već od samog početka nije bilo Gautami inherentno; jer tada prosvetljenje ne bi bilo isto što i buddhinstvo, koje podrazumeva nadilaženje razlike između onoga koji postiže i postignutog, između onog koji ne postiže i nepostignutog.

²⁰⁾ *Bodhi* označava prosvetljenost, kao npr. u *bodhi-citta*, prosvetljeni duh ili um. (prim. prev.)

vidi, čuje, oseća ili zna. Sputani sopstvenim vidom, sluhom, osećajima i znanjem, ljudi ne uočavaju duhovni sjaj izvorne supstancije. Kada bi samo u jednom mahu dokinuli svako pojmovno rasuđivanje, izvorna supstancija bi se istog trenutka pojavila kao sunce koje se uzdiže prazninom nebeskog svoda, osvetljavajući čitav svemir bez granica ili prepreka. Stoga, oni sledbenici puta koji teže da napreduju pomoću vida, sluha, osećaja ili znanja, otkriće da se oduzimanjem čula i put ka duhu prekida. Ono što treba da znaju jeste da se duh ispoljava čulima, ali da niti predstavlja njihov deo, niti da je od njih odvojen. Ne treba se upuštati u pojmovno rasuđivanje koje polazi od čula; ali isto tako ne valja duh tražiti mimo čula, niti čula napustiti u ime *dharme*. Niti valja za čula prijanjati, niti ih izbegavati. I gore i dole i sa svih strana sve stvari spontano bivstvuju, jer ne postoji ništa što bi bilo izvan duha.

* * *

Kada obični svetovni ljudi čuju da buddhe prenose učenje o duhu, oni pretpostavljaju da postoji nešto izvan i mimo duha što valja postići ili ostvariti, i stoga koriste duh u potrazi za *dharmom*, pri čemu ne shvataju da su duh i predmet njihovog traganja isto. Duh se duhom ne može zahvatiti; na taj način trenutak uspeha nikada neće osvanuti, čak i da prođe bezbroj eona. Takav se metod ne može ni porediti sa potpunim odbacivanjem pojmovnog rasuđivanja u jednom trenu, što je suština fundamentalne *dharme*. Pretpostavimo da jedan ratnik, koji je zaboravio da na svom čelu nosi biser, uzme da ga traži na nekom drugom mestu. Na taj bi način on mogao ceo svet da proputuje a da ga ipak ne nađe. Međutim, ukoliko bi mu neko drugi ukazao na njegovu zabludu, ratnik bi odmah

shvatio da je biser sve vreme bio na njemu. Isto tako, ako sledbenici puta ostanu u zabludi o stvarnoj prirodi vlastitog duha, ne uviđajući da je upravo duh buddha, oni će za njim tragati drugde i time se vezati za razna dosegnuća i prakse u očekivanju da će postepenim sredstvima doći do prosvetljenja. Ali čak ni posle dugog i marljivog traganja oni neće uspeti da dosegnu put. Ovakve metode se ne mogu porediti sa naglim dokinućem pojmovnog mišljenja i sa nepomućenim saznanjem da nema stvari koja poseduje apsolutnu egzistenciju, da ne postoji nešto što bi se moglo zahvatiti, nešto na šta bi se moglo osloniti ili u čemu bismo mogli obitavati, da nema ničeg ni subjektivnog ni objektivnog. Aktualizacija *bodhija* nastaje zaustavljanjem pojmovnog mišljenja; kada se to ostvari, uviđa se buddha koji je već oduvek naš vlastiti duh! Vekovi pregnuća tada postaju samo uzaludno utrošeni napor; isto kao i u slučaju ratnika koji, pronasavši svoj biser, otkriva da je on sve vreme bio na njemu; i isto kao što pronalaženje bisera nije bilo u neposrednoj vezi sa uloženim naporom da se on pronađe na drugom mestu. Stoga je Buddha i rekao: »Zaista, potpunim, neprevaziđenim prosvetljenjem ništa nisam postigao.« Jedino iz straha da ga ljudi neće razumeti pozivao se na ono što se može opaziti petostrukim viđenjem i izgovoriti petostrukim govorom. Stoga ovaj navod nije prazno naklapanje, već izražava najvišu istinu.

* * *

Sledbenici puta moraju biti uvereni da četiri elementa koji čine telo ne konstituišu i »sopstvo«, a da »sopstvo« nije entitet; i da se iz ovog može zaključiti da telo nije ni »sopstvo« ni entitet. Šta-

više, pet agregata²¹⁾ koji čine duh (u običajenom smislu)²²⁾ takođe ne predstavljaju ni »sopstvo« ni entitet; odatle se može zaključiti da (takozvani individualni) duh nije ni »sopstvo« ni entitet. Šest čula (uključujući razum), zajedno sa šest vrsta opažanja i šest vrsta predmeta opažanja, koji konstituišu čulni svet, valja shvatiti na isti način. Ovih osamnaest vrsta opažanja su i pojedinačno i u celini ništeni. Postoji jedino izvorni duh, koji je neograničen po opsegu i apsolutno čist.

* * *

Śrāvake dosežu prosvetljenje tako što čuju *dharmu*, pa se stoga i zovu *śrāvake*.²³⁾ *Śrāvake* nemaju uvid u vlastiti duh, već dopuštaju da se pojmovno rasuđivanje javi pukim slušanjem učenja. Bez obzira da li za postojanje *bodhija* ili *nirvāṇe* saznaju posredstvom nadnaravnih moći, na osnovu neke propovedi ili jednostavno srećom, buddhinstvo će postići tek nakon beskonačno dugog vremena. Svi oni pripadaju putu *śrāvaka*, pa se zato i zovu *śrāvaka-buddhe*. Ali u trenu shvatiti da je naš vlastiti duh buddha, da ne postoji nešto što treba po-

²¹⁾ *Skandhā* (skt. »skupina elemenata«) je pojam koji u stvari označava elemente individualne egzistencije u celini. Tih pet elemenata su: *rūpa* — oblik, materija ili telo; *vedanā* — čula, oseti ili osećaji; *samjñā* — zamisao, misao; *samskāra* — odrednice ili sklonosti u konativnom smislu; i *viññāna* — diskriminatorna svest. (prim. prev.)

²²⁾ Sve napomene u zagradama u samom tekstu dao je Blofeld. (prim. prev.)

²³⁾ Huang Po proširuje ovaj pojam da bi obuhvatio sledbenike *hinayāne* uopšte. Doslovno značenje ovog pojma, kao i njegovog kineskog ekvivalenta, je »oni koji čuju«, pa stoga Huang Po želi da kaže da se *hinayanisti* isviše osvrću na doslovno značenje buddhističkih spisa, umesto da teže intuitivnom saznanju tako što će dokinuti pojmovno mišljenje. Za one koji uspešno primene ovakav metod, buddhistički spisi postaju izlišni.

stići, neka radnja koju treba dovršiti — to je najviši put; to je isto što i biti buddha. Dovoljno je samo jedna misao pa da sledbenik puta već naiđe na prepreku. Od jedne misli do druge, oslobođen svakog obličja; i od jedne misli do druge, oslobođen prijanjajućeg delanja — upravo to znači biti buddha! Ako sledbenici puta žele da postanu buddhe, nije potrebno da proučavaju bilo kakve spise, već samo da prekinu svoje traganje za nečim izvan i da se oslobode prijanjanja uz stvari. Gde ne postoji traganje, postoji nerodeni duh; gde ne postoji prijanjanje, otkriva se neuništivi duh; a ono što nije ni rođeno ni uništivo, upravo je buddha. Osamdeset četiri hiljade sredstava za ukidanje osamdeset četiri hiljade zabluda samo su metafore da bi se ljudi privukli vratnicama puta. Štaviše, sve te stvari uopšte i ne postoje. Odréci se svega znači biti u skladu sa *dharmom*, pa je stoga onaj koji to razume buddha, ali u odricanju od svih zabluda ne ostaje ni *dharma* koja bi se mogla zahvatiti.²⁴⁾

* * *

Sledbenici puta koji teže saznanju velike tajne trebalo bi da se klone prijanjanja uz stvari koje su izvan duha. Reći da je stvarna *dharmakāya* buddhe²⁵⁾ nalik na ništenost, samo je drugačiji način da se kaže da je *dharmakāya* ništenost i da je ništenost *dharmakāya*.²⁶⁾ Ljudi često tvrde da se *dharm*

²⁴⁾ Većina buddhističkih škola zagovara odricanje od čilnog prijanjanja, ali zato zahteva nepodeljeno priklanjanje *dharmi*. Huang Po ide dalje od toga jer ukazuje da svako prijanjanje, pa i prijanjanje uz *dharmu*, odvodi do istine.

²⁵⁾ Najviše od tri tela transcendentalnog buddhe, isto što i apsolut.

²⁶⁾ Da bi se izbegle nihilističke interpretacije valja stalno imati na umu specifično značenje koje pojam ništenosti (*void*; skt. *śūnyatā*; kin. *wu* i *k'ung*) ima u *mahāyān-skom* buddhizmu. (prim. prev.)

makāya nalazi u ništenosti, a da ništenost sadrži *dharmakāyu*, ne shvatajući pri tom da su jedno te isto. Međutim, ukoliko se ništenost odredi kao nešto postojeće, onda to nije *dharmakāya*; i ako se *dharmakāya* odredi kao nešto postojeće, onda to nije ništenost. Valja se samo uzdržavati od pojmovne objektivizacije ništenosti i onda je to *dharmakāya*; isto tako, valja se samo uzdržavati od pojmovne objektivizacije *dharmakāye* i onda je to ništenost. Oni se uopšte ne razlikuju, kao što se ni svesna bića i buddhe ne razlikuju, ili kao što ne postoji razlika između *saṃsāre*²⁷⁾ i *nirvāne*, između zablude i *bodhiya*. Kada se svako razlikovanje napusti, onda je to buddha. Obični ljudi okreću se empirijskom svetu, dok se sledbenici puta okreću duhu, ali istinska *dharma* znači zaboraviti i jedno i drugo. Prvo je lako postići, ali je zato drugo izuzetno teško. Ljudi strepe od toga da zaborave na vlastiti duh, jer strahuju da će upasti u ništenost bez mogućnosti da se za nešto uhvate. Oni ne znaju da prava ništenost nije prazna ništenost, već ravan istinske *dharme*. Ova duhovno prosvetljujuća priroda je bez početka, drevna koliko i sama ništenost, nije podložna ni nastajanju ni razaranju, nije ni postojeća ni nepostojeća, ni čista ni pomućena, ni glasna ni nečujna, ni stara ni mlada, ne zauzima prostor, nema unutrašnjost ili spoljašnjost, veličinu ili oblik, nema ni boju ni zvuk. Za njom se ne može tragati, ona se ne može želiti, shvatiti rasuđivanjem ili mudrošću, objasniti rečima, materijalno opipati ili postići moralnim zaslugama. Sve buddhe i *bodhisattve*, kao i svi oblici života, deo su ovog velikog *nirvāničkog* bivstvovanja. To bivstvovanje je duh; duh je buddha, a buddha je *dharma*. Svaka misao mimo ove istine pogrešna je misao. Ne može se duhom zahvatiti duh, ni buddhom buddha, ni *dharmom dhar-*

²⁷⁾ *Saṃsāra* — »krug rađanja i umiranja«; *doṣen* uslovljene i stoga neslobodne egzistencije. (prim. prev.)

ma. Zato valja da svi sledbenici puta odmah dokuju pojmovno rasuđivanje. Neka postoji jedino prećutno razumevanje! Sve mentalne pojave vode samo u grešku. Postoji samo prenošenje duha duhom. To je jedino ispravno gledište. Valja biti obazriv i ne vezivati se za spoljašnji svet. Zameniti spoljašnji svet za duh isto je što i zameniti lopova za sopstvenog sina.

* * *

Uzdržavanje, smirenost i mudrost postoje jedino u odnosu na pohlepu, gnev i neznanje. Kada ne bi bilo zablude, ne bi bilo ni prosvetljenja. Stoga je Bodhidharma²⁸⁾ rekao: »Buddha je objavio *dharmu* da bi otklonio i najmanji trag pojmovnog rasuđivanja. Kada bi se uzdržao od svakog pojmovnog rasuđivanja, od kakve bi mi koristi bila *dharma*?« Ne treba se vezivati ni za šta izvan čiste prirode buddhinstva koja je prvobitno ishodište svih stvari. Pretpostavimo da neko želi da ništenost ukrasi brojnim nakitom, za šta bi se taj nakit mogao okačiti? Priroda buddhinstva je poput ništenosti; ako bi hteli da je ukrasimo neprocenjivim zaslugama i mudrošću, za šta bi te stvari mogli okačiti?²⁹⁾ Takvo bi ukrašavanje samo prekrilo prvobitnu prirodu i učinilo je nevidljivom.

Ono što se zove »učenje o poreklu mentalnih pojava« pretpostavlja da sve pojave nastaju iz duha tek pošto dođu u dodir sa spoljnjim nadražajem,

²⁸⁾ Legendarni osnivač zen buddhizma koji je navodno iz Indije stigao u Kinu negde oko 520. g. n. e. (prim. prev.)

²⁹⁾ Druge buddhističke škole pridaju izuzetnu važnost prikupljanju moralnih zasluga i sticanju mudrosti. Međutim, ovakvo stanovište implicira dualističko poimanje stvarnosti, što zen smatra nepremostivom preprekom kada je u pitanju aktualizacija sveopšteg duha.

a da prestaju ukoliko tih nadražaja više nema.³⁰⁾ Međutim, pogrešno je zamišljati da postoje spoljni nadražaji koji bi bili različiti od nepomućene i nepromenljive prirode svih stvari.³¹⁾

Ono što se naziva »ogledalo sabranosti i mudrosti«³²⁾ zahteva upotrebu čula, osećaja i znanja, i vodi u naizmenična stanja smirenosti i pokretljivosti. Ali smirenost i pokretljivost pobuđuju pojmove koji su vezani za spoljašnje predmete; one su samo privremena sredstva koje se odnose na jednu od nižih određenja »korena vrlina«.³³⁾ Ako sami želite da iskusite prosvetljenje, nemojte se uopšte povoditi za takvim pojmovima. Sve su to samo uslovne *dharme* koje se odnose na postojeće i nepostojeće stvari. Samo se oslobodite ovakvih podvajanja na svakoj ravni pa ćete odmah uvideti *jedinu dharmu*.

* * *

Prvog dana devetog meseca učitelj mi je rekao: Kada je veliki učitelj Bodhidharma došao u Kinu

³⁰⁾ Nije sasvim jasno koje učenje Huang Po ovde ima na umu. S jedne strane, kao da aludira na kauzalnu spregu *viññāna* (svest) — *nāmarūpa* (pojava) — *śādayatanāni* (šestostruka osnova čula) — *sparśa* (dodir) — *vedānā* (osećaj, zamisao), u okviru rano budhističke teorije o »međuzavisnom nastajanju« (*pratītya-samutpāda*), iako ova teorija nije bila posebno razrađivana u kineskom buddhizmu; a s druge, što je manje verovatno jer bi njegova interpretacija u tom slučaju bila sasvim promašena, kao da govori o *wei shih* ili *viññānavāda* školi *mahāyānskog* buddhizma, tj. o školi »ništa izvan svesti«, koja je bila izuzetno uticajna u Kini Huang Poovog vremena. (prim. prev.)

³¹⁾ Ovo je upozorenje usmereno na još jednu vrstu dualizma.

³²⁾ Ovo se verovatno odnosi na »ogledalsko znanje« (*ādarśajñāna*), pojam vezan za *mahāyānsku* meditativnu praksu neprijanjajućeg odslikavanja svih pojava. (prim. prev.)

³³⁾ Neki *mahāyānisti* veruju da su »koreni vrlina« »potencije prosvetljenja« s kojima se svaka individua rađa i koje mogu biti različitog intenziteta u zavisnosti od moralnih zasluga prikupljenih u predašnjim životima.

govorio je samo o sveopštem duhu i preneo je samo ovu jednu *dharmu*. Buddhom je preneo buddhu, i nikada o nekom drugom buddhi nije govorio. *Dharmom* je preneo *dharmu*, i nikada o nekoj drugoj *dharmi* nije govorio. Ta je *dharmu* bila neizreciva *dharmu*, a taj buddha nedohvatljivi buddha, jer i jedno i drugo su u stvari čisti duh koji je ishodište svih stvari. Ovo je jedina istina; sve je laž. *Prajñā* je mudrost, a mudrost je nuobličeni prvobitni izvor duha. Obični ljudi koji ne slede put, već se samo odaju svojim čulima, stalno se vraćaju u šest ravnih bivanja. Sledbenici puta koji sebi dozvole samo jednu *sañsāričku* misao, odmah će se naći u društvu demona. Isto tako, ako sebi dozvole i najmanju misao koja vodi opažanju razlika odmah će upasti u jeres. Smatrati da stvari nastaju i da ih stoga treba dokinuti znači upasti među *śrāvake*.³⁴⁾ Smatrati da stvari ne nastaju, ali da ipak podležu razaranju, znači upasti među *pratyeke*.³⁵⁾ Stvari niti nastaju, niti su podložne razaranju. Odbacite svaki dualizam, svaku naklonost i odbojnost. Svaka pojedinačna stvar je samo ovaj jedinstveni duh. Uočiti ovo znači popeti se na kočije buddha.

³⁴⁾ Po ustaljenom maniru, Huang Po pod *śrāvakom* podrazumeva sledbenika *hīnayāne*. (Sa stanovišta *mahāyāne*, to je inferiorna varijanta buddhizma — prim. prev.) *Hīnayānisti* zastupaju dualizam pošto smatraju da se jedino ukidanjem *sañsāričkog* života može postići *nirvāna*; u zenu se, međutim, uočava da je *sañsāra* isto što i *nirvāna*.

³⁵⁾ *Pratyeka* je derogativan pojam kojim *mahāyānisti* određuju *hīnayānsku* koncepciju buddhinstva. *Pratyeka-buddha* je onaj koji je zainteresovan samo za lično prosvetljavanje, za razliku od *bodhisattve* koji radi na prosvetljenju svih bića. Huang Poov se iskaz izgleda odnosi na teoriju *utchedha-vāda*, tj. na stanovište o »razorljivosti« stvarnih entiteta, protiv kojeg ustaju i *hīnayānski* budhisti. Ovo je još samo jedan primer Huang Poove neortodokсне i slobodne upotrebe indijskih budhističkih pojmova. (prim. prev.)

* * *

Obični ljudi prepuštaju se pojmovnom mišljenju zasnovanom na spoljašnjim pojavama, pa zato osećaju požudu i mržnju. Da bi odstranili spoljašnje pojave, zaustavite pojmovno mišljenje. Kada misao prestane, spoljašnje pojave postanu ništene; i kada su one ništene, misao prestaje. Ali ukoliko pokušate da spoljašnje pojave odstranite a da prethodno ne zaustavite pojmovno mišljenje, samo ćete povećati njihovu moć i tako još više pomutiti sopstveni duh. Samo treba shvatiti da stvari nisu ništa drugo do duh — nedohvatljivi duh; i šta bi se onda uopšte moglo dosegnuti? Oni koji slede *prajñu*³⁶⁾ znaju da ne postoji ništa dohvatljivo, pa stoga više i ne razmišljaju o trostrukom učenju.³⁷⁾ Postoji samo vrhovni realitet, koji se ne može ni ostvariti ni dosegnuti. Reći, »ja sam u stanju da nešto ostvarim« ili »ja sam u stanju da nešto dosegnem« otkriva uobraženost. Zato je Buddha rekao: »Uistinu, prosvetljenjem nisam ništa dosegao«. Postoji samo tajnovito neizrecivo razumevanje i ništa više.

* * *

Ako bi običan čovek koji je na samrti uvideo ništenost pet sastojaka svesti;³⁸⁾ ako bi uvideo da četiri fizička elementa ne obrazuju »sopstvo«; da je stvarni duh bez obličja i da ne dolazi ili odlazi; da njegova priroda ne nastaje rođenjem niti prestaje smrću, već da je u svojoj osnovi nepodeljena i nepokretna; da su duh i spoljašnje pojave jedno —

³⁶⁾ Huang Po ovde izjednačava transcendentálnu mudrost sa zenom.

³⁷⁾ To jest, tri velike škole buddhizma (*hīnayāna*, *mahāyāna* i *vajrayāna* ili *tantrayāna*) koje uče postepeno prosvetljenju. (prim. prev.)

³⁸⁾ *Skandhā* — (vidi napomenu 21). (prim. prev.)

ako bi u ovom stvarno uspeo, istog bi trenutka dosegao prosvetljenje. Trostruki svet ga više ne bi sputavao jer bi prosvetljenjem nadišao sve svete. U njemu više ne bi postojala ni najmanja sklonost ka ponovnom rađanju. Ako bi ugledao veličanstveni prizor svih buddha kako mu svojim sjajnim pojavama otpozdravljaju, u njemu se ne bi javila želja da im priđe. A ukoliko bi oko sebe ugledao sve vrste užasavajućih pojava, ne bi osetio ni najmanji strah. Bio bi samo ono što jeste, oslobođen pojmovnog rasuđivanja i u stanju jednosti sa apsolutom. Dosegnuo bi ravan neuslovljenog bivstvovanja. To je osnovno načelo.

* * *

Osmog dana desetog meseca učitelj mi je rekao: Ono što je poznato kao »grad obmane« obuhvata *hīnayāna* i *mahāyāna* učenja, zatim deset stupnjeva *bodhisattvičkog* razvoja, kao i dva vida potpunog prosvetljenja.³⁹⁾ To su moćna učenja koja u ljudima pobuđuju znatiželju, ali ona ipak pripadaju »gradu obmana«.⁴⁰⁾ Ono što je poznato kao »mesto dragocenih stvari« jeste pravi duh, prvobitna suština buddhinstva, blago naše istinske prirode. Ovo se blago ne može proceniti ili sakupiti. Ipak, pošto nema ni buddha ni svesnih bića, ni subjekta ni objekta, gde bi »grad dragocenih stvari« mogao postojati?

³⁹⁾ Prosvetljenje kao takvo (ili tačnije, *nirvāṇa* bez razaznavanja i »bez ostatka«, *apratisamkhyā-nirvāṇa*) i prosvetljenje koje vodi probuđenju drugih (ili tačnije, *nirvāṇa* u kojoj se može javiti milosrđe (*maitrī*), *apratiṣṭhita-nirvāṇa*). Prva pripada *hīnayāni*, druga *mahāyāni*. Ovo nije jedina moguća tipologija *narvāṇe*. (prim. prev.)

⁴⁰⁾ »Grad obmane« je pojam koji je preuzet iz *Lotos sūtre* (*Saddharma-puṇḍarīka sūtra*), a ovdje označava privremenu ili nepotpunu *nirvāṇu*. Sa stanovišta zen buddhizma, sva učenja koja se zasnivaju na uverenju da je postepeno prosvetljenje moguće vode u »grad obmana« pošto prihvataju neka od dualističkih stanovišta.

jati? Ako pitate, »U redu za ‚grad obmane‘, ali gde se nalazi ‚mesto dragocenih stvari‘?, morate znati da je to mesto za koje se pravac ne može odrediti. Jer, ukoliko bi se mogao odrediti, onda bi to mesto postojalo u prstoru; a onda ne bi bilo pravo »mesto dragocenih stvari«. Sve što možemo reći jeste da je ono u neposrednoj blizini. Ne može se tačno opisati, ali kada steknete neizrecivo razumevanje njegove suštine, ono je tu.

* * *

icchantike su oni čija su uverenja nepotpuna.⁴¹⁾ Ukoliko ne veruju u svoje potencijalno buddhinstvo, sva bića unutar šest ravni bivanja, uključujući i ona koja slede *hīnayānu* i *mahāyānu*, nazivaju se *icchantikama* sa presečenim »korenima vrlina«. *Bodhisattve* koje veruju u *buddha-dharmu*, a ne prihvataju podelu na *hīnayānu* i *mahāyānu*, ali koje ne uviđaju jednost prirode buddhinstva i svesnih bića, nazivaju se *icchantikama* sa »korenima vrlina«. Oni koji dosežu prosvetljenje tako što čuju verbalno učenje nazivaju se *śrāvakama*, dok se *pratyeka-buddhama* nazivaju oni koji prosvetljenje dosežu uvidom u načelo *karme*. Oni koji postaju buddhe, ali ne prosvetljenjem sopstvenog duha, takođe se nazivaju *śrāvaka-buddhama*. Većina sledbenika puta doseže prosvetljenje posredstvom *dharme* koja se izgovara rečima, a ne posredstvom *dharme* duha. Čak i posle uzastopnih vekova napora, niko od njih neće uspeti da se usaglasi sa izvornom suštinom

⁴¹⁾ U tradiciji *pālijskog* budhizma, kao i rane *mahāyāne*, pojam *icchantike* se koristio da bi se odredila klasa ljudi koja, zbog izuzetno negativne *karmičke* akumulacije, ne može postići *nirvānu*. Sa pojavom stanovišta o univerzalnoj inherentnosti prirode buddhinstva, i *icchantike* su promovisane u status onih koji mogu postići prosvetljenje. Koliko nam je poznato, o buddhinstvu *icchantika* prva govori *Nirvāṇa sūtra*. (prim. prev.)

buddhinstva. Jer oni koji ne pobuđuju prosvetljenje unutar sopstvenog duha, već slušanjem *dharme* koja se podučava rečima, olako shvataju duh i važnost pridaju jedino verbalnom učenju, pa odatle, zapostavljajući svoj izvorni duh, napreduju samo korak po korak. Stoga ako dođete do neizrecivog razumevanja duha, svako traganje za *dharmom* će prestati, jer je tada *sam* duh *dharma*.⁴²⁾

* * *

Spoljašnje pojave često ometaju uviđanje duha, a pojedinačni događaji uviđanje osnovnih načela; odatle mnogi izbegavaju spoljašnje pojave da bi postigli sabranost duha, il potiskuju događaje da bi zahvatili načela. Oni ne shvataju da na taj način samo duhom zamagljuju pojave, a načelima događaje. Sabranošću ispraznite duh, pa će spoljašnje pojave same po sebi biti prazne; neka vas načela ne uznemiravaju, pa će se događaji od sebe smiriti.⁴³⁾ Ne koristite duh na izvitoperen način.

Mnogi ljudi strepe da isprazne duh jer misle da će tako upasti u ništavilo. Ono što ne znaju jeste da je upravo njihov duh sama ništenost. Budale odbacuju pojave ali ne i misli; mudri odbacuju misli ali ne i pojave.⁴⁴⁾

⁴²⁾ Ovaj odeljak naglašava da buddhističke škole postepenog probuđenja imaju svoj učinak, ali da su njihove metode isuviše dugotrajne, a ishod u najmanju ruku nepotpun ako se uporedi sa učinkom koji se dobija zen praksom.

⁴³⁾ *Prisiliti* duh da izbriše pojave samo otkriva neznanje da su duh i pojave isto.

⁴⁴⁾ Ovo duboko učenje odnosi se delimično na one buddhiste koji upražnjavaju određenu vrstu zadubljenosti koja cilja na privremeno »odstranjivanje« čulnog sveta. (Blafeld ovde verovatno misli na četiri stupnja zadubljenja bez oblića (*arūpāyatanam*) koja čine vrhunac meditativne prakse razvijene u ranom budhizmu *hīnayāne*. — (prim. prev.)

* * *

Duh *bodhisattve* nalik je na ništenost pošto se *bodhisattva* odriče svih stvari i ne teži prikupljanju moralnih zasluga. Postoje tri vrste odricanja. Odricanje od svega spoljašnjeg i unutrašnjeg, telesnog i duhovnog; tako se u ništenosti dokida svako prijanjanje i svaka polarizacija na subjekt i objekt, dok sve radnje bivaju vođene samo mestom i okolnostima — to je najviši oblik odricanja. Kada se, s jedne strane, put sledi upražnjavanjem moralnih radnji dok, s druge, postoji odricanje od moralnih zasluga i nagrada — to je srednji oblik odricanja. Kada se u želji za nagradom upražnjavaju sve moralnih radnji i pored toga što se slušanjem *dharma* saznalo za postojanje ništenosti i za mogućnost neprijanjanja — to je najniži oblik odricanja. Prvi je poput plamteće baklje koja se uvek drži ispred tako da je nemoguće zabuniti put; drugi je poput plamteće baklje koja osvetljava samo jednu stranu tako da je nekada mrak, a nekada svetlo; treći je poput plamteće baklje koja se drži iza, tako da se zamke na putu ne vide.⁴³⁾

* * *

Stoga se duh *bodhisattve* odriče svega i biva poput ništenosti. Kada se misli o prošlosti ne mogu zahvatiti, to je odricanje od prošlosti. Kada se misli o sadašnjosti ne mogu zahvatiti, to je odricanje od sadašnjosti. Kada se misli o budućnosti ne mogu zahvatiti, to je odricanje od budućnosti. Ovo se naziva potpunim odricanjem od trostrukog vremena. Još od vremena kada je Tathāgata Kāśyapi poverio *dharmu*, pa sve do današnjeg dana, duh je bio prenošen duhom i uvek je bio ovaj isti duh. Prenošnje

⁴³⁾ Ove tri vrste odricanja verovatno se posredno odnose na, u datom redosledu, *zen*, *mahāyānu* i *hīnayānu*.

ništenosti ne može se ostvariti rečima. Prenošnje *dharma* ne može se ostvariti opipljivim predstavama. Duh se prenosi duhom i uvek je isti duh. Neposredno prenošenje i primanje duha čini teško i tajnovito razumevanje koje se samo kod retkih ostvaruje. Ipak, u suštini duh i nije duh, a prenošenje nije stvarno prenošenje.⁴⁶⁾

* * *

Buddha ima tri tela. Pod *dharmakāyom* podrazumeva se *dharma* sveprisutne ništenosti stvarne samoopstojeće prirode svih stvari. Pod *sambhogakāyom* podrazumeva se *dharma* sveprisutne čistosti koja leži u osnovi stvari. Pod *nirmānakāyom* podrazumeva se *dharma* šest radnji koje vode *nirvāṇi* i sva slična sredstva. Za *dharmom dharmakāye* ne može se tragati govorom, slušanjem ili pisanom rečju. Ništa se ne može izreći ili otkriti. Postoji samo sveprisutna ništenost samoopstojeće prirode svih stvari i ništa drugo. Odatle, stav da ne postoji *dharma* koja se rečima može objasniti naziva se ispravnim zagovaranjem *dharma*. *Sambhogakāya* i *nirmānakāya* pojavljuju se u odgovoru na posebne okolnosti. Izgovorene *dharma* koje posredstvom čula i pojava reaguju na okolnosti nisu prava *dharma*. Stoga je rečeno da *sambhogakāya* i *nirmānakāya* nisu ni pravi buddha, ni pravi zagovornici *dharma*.⁴⁷⁾

⁴⁶⁾ Ovo je upozorenje da se svi pojmovi u zenu koriste samo uslovno.

⁴⁷⁾ Kao i uvek, Huang Po koristi poznate sanskriptske pojmove na sebi osoben način. U uobičajenom smislu, *dharmakāyā* označava najviši vid buddhinstva, tj., ono što je sinonimno sa apsolutom; *sambhogakāya* je »telo zadovoljstva«⁴⁸⁾ buddhe u njegovom transcendentalnom bivstvovanju; dok *nirmānakāya* predstavlja buddhine preobražaje kojima se manifestuje u svetu. U zenu, prvo je apsolutna istina u nezamislivom i savršenom obliku; drugo je najviša zamisao apsolutne istine za koju su obični ljudi sposobni — jednost i čistost koja leži u osnovi svih stvari; dok treće predstavlja različita sredstva kojima pokušavamo da dokučimo apsolutnu istinu.

* * *

Pojam jednosti odnosi se na nepodeljeni duhovni sjaj koji se razdvaja na šest skladno uređenih »elemenata«. Taj nepodeljeni duhovni sjaj jeste sveopšti duh, dok šest skladno uređenih »elemenata« predstavljaju šest čula. Ovih šest čula objedinjuju se sa predmetima koji ih pomućuju — oči sa oblikom, uho sa zvukom, nos sa mirisom, jezik sa ukusom, telo sa dodirrom i razum sa pojavama. Između čula i njihovih predmeta postoje šest čulnih opažaja, što sve zajedno čini osamnaest opažajnih područja.⁴⁸⁾ Ako shvatite da ovih osamnaest područja nemaju objektivno postojanje, objedinćete šest skladno uređenih »elemenata« u jedinstven duhovni sjaj — koji nije ništa drugo do sveopšti duh. Svi sledbenici puta znaju za ovo, ali ipak ne mogu da izbegnu uobličavanje pojmova kao što su »jedinствен duhovni sjaj« i »šest skladno uređenih elemenata«. Zbog toga oni prijanjaju uz pojave i ne dosežu neizrecivo razumevanje izvornog duha.⁴⁹⁾

* * *

Kada se Tathāgata pojavio u svetu, namera mu je bila da okrene samo jedan točak istine. Ali ljudi mu ne bi verovali te bi, odbacivši njegova učenja, samo još dublje zaronili u okean patnje (*saṃsāra*). S druge strane, da ništa nije podučavao to bi ukazivalo na sebičnost, i time ne bi raširio saznanje o tajnovitom putu za dobrobit svesnih bića. Stoga je prihvatio prikladnost podučavanja posredstvom »trostrukih vozila« buddhizma. Ali pošto su neka od

⁴⁸⁾ Ovo predstavlja klasično buddhističko tumačenje opažanja i nije specifično vezano za zen. Vidi npr. R. Iveković, *Pregled indijske filozofije*, Zagreb, 1981, str. 220—223. (prim. prev.)

⁴⁹⁾ Ovo se odnosi na ljude koji su shvatili učenje ali još nisu uspeli da se oslobode tereta pojmovnog rasuđivanja.

ovih učenja niža, a druga viša — ni jedno od njih nije u stvari izvorna *dharma*. Stoga je rečeno da postoji samo »put jednih vozila« (*ekayāna*); Kada bi ih bilo više, sva ne bi mogla biti istinita. Pored toga, uopšte ne postoji način da se opiše *dharma* sveopšteg duha. Zato je Tathāgata pozvao Kāsyapu na »Presto objave zakona« i neposredno mu predao neizrecivu *dharmu* jedinstvenog duha. Ovu *dharmu* bez izdanaka valjalo je posebno upražnjavati; oni koji su na taj način prosvetljeni, dosegnuli su stanje buddhinstva.⁵⁰⁾

⁵⁰⁾ Ovaj odeljak ukazuje na to da je sam Huang Po prihvatao tradiciju o poreklu zen škole; međutim, istorijska zasnovanost ili ne ove tradicije Huang Poovih učenja koja su zasnovana na neposrednom iskustvu prosvetljenog duha.

Šta je put i kako ga valja slediti?

Zašto bi pretpostavljao da je put nekakva stvar koja bi se mogla slediti?

Kakav je nauk svih učitelja u pogledu upražnjavanja *dhyāne*⁵¹⁾ i izučavanja *dharme*?

Ne treba se oslanjati na reči koje se koriste da bi se primamili priglupi ljudi.

Ako su ta učenja namenjena ograničenim ljudima, još uvek nisam čuo za *dharmu* kojom se podučavaju ljudi visokih sposobnosti.

Ako su u pitanju ljudi stvarno visokih sposobnosti, koga bi oni mogli da slede? Ako u sebi ne nalaze ništa opipljivo, utoliko manje će drugde otkriti neku *dharmu* koja bi zavređivala njihovu pažnju! Ne obaziri se na ono što propovednici nazivaju *dharmom*, jer kakva bi to uopšte *dharma* mogla biti?

Ako je to tako, da li da prekinemo svako traganje?

Na taj bi način sebi uštedeo veliki duhovni napor.

Ali tada bi sve bilo ukinuto. Nemoguće da ne postoji baš ništa.

Ko govori o ništa? Ko je taj? Ali ti si hteo da za nečim tragaš.

Ali ako ne postoji potreba za traganjem, zašto odbijate da je tada sve ukinuto?

⁵¹⁾ *Dhāna* (skt.) — meditativna zadubljenost, sabranost pažnje koja nadilazi ravan misaone i afektivne pomućenosti. (prim. prev.)

Odustati od traganja znači opstojati u smirenosti. Ko ti je rekao da bilo šta ukidaš? Uoči ništenost koja je sada ispred tebe. Kako bi je uopšte mogao stvoriti ili ukinuti?

Kada bih dosegao ovu *dharmu*, da li bi to bilo nalik na ništenost?

Danonoćno sam vam svima objašnjavao da je ništenost i jedna i mnoštvena. To sam govorio samo kao prikladno sredstvo podučavanja, ali ti bi sada da na osnovu toga izgradiš čitav jedan pojmovni sklop.

Da li to znači da ne valja uobličavati pojmove kao što to obični ljudi čine?

Ja te u tome ne sprečavam; ali pojmovi su vezani za čula, a kada se na osnovu njih jave i osećaji, tada transcendentalna mudrost biva zaklonjena.

Da li to znači da valja izbegavati svaki afektivni odnos spram *dharme*?

Gde takav odnos unapred ne bi postojao, ko bi mogao odgovoriti potvrdno na tvoje pitanje?

Zašto Vaša prečasnost govori kao da sam pogrešio u svakom pitanju koje sam postavio?

Ti si čovek koji ne razume ono što mu se govori. U čemu je onda tu greška?⁵²⁾

* * *

Do sada ste samo pobijali sve ono što je rečeno. Ništa još niste učinili da biste nam ukazali na ispravnu *dharmu*.

Ispravna *dharma* je nepomućena, ali ti svojim pitanjima samo stvaráš pometnju. Za kakvom bi ,ispravnom *dharmom*' ti hteo da tragaš?

⁵²⁾ Huang Po očigledno želi da pomogne čoveku koji postavlja pitanja da se oslobodi navike pojmovnog rasuđivanja i logičkog razvrstavanja. Da bi to postigao, prinuđen je da svako pitanje odbaci kao pogrešno. Ovo nas donekle podseća na samog Buddhu koji je za sva pitanja o postojanju i nepostojanju odricao samu mogućnost pitanja.

Pošto zabuna nastaje usled mojih pitanja, kakav će na osnovu toga Vaš odgovor biti?

Posmatraj stvari onakve kakve jesu i ne obrađaj pažnju na druge ljude. Postoje ljudi koji su kao besno pseto koje laje na sve što se miče, čak i na vetar koji samo pokreće žbunje i lišće.⁵³⁾

* * *

U okviru ovog našeg zen učenja, još od vremena kada je prvi put prenešeno, nikada se nije podsticala učenost ili sklonost ka pojmovnom rasuđivanju. „Proučavati put“ samo je jezička metafora. To je samo sredstvo da bi se pobudila pažnja početnika, dok pravi put nije nešto što bi se moglo izučavati. Izučavanje vodi zadržavanju pojmova i stoga potpunom nerazumevanju puta. Štaviše, put nije nešto što opstoji zasebno; naziva se duh *ma-hāyāne* i ne nalazi se ni iznutra, ni spolja, ni u sredini. Uistinu nema odredišta. Prvi korak predstavlja odustajanje od pojmova zasnovanih na saznanju. Ovo znači da čak i ako sledite „empirijski metod“ do njegovih krajnjih granica, ipak nećete uspeti da pronađete odredište duha. Put je duhovna istina i početka je bio bez imena i osnove. Samo zato što su ga ljudi zaludno tražili na empirijskom nivou, pojavile su se buddhe i pristale na podučavanje raznih metoda. U strahu da ljudi neće razumeti, odabrali su ime „put“. Ali ne smete dozvoliti da vas ovo ime navede na uobličavanje predstave o nekakvom putu. Stoga je rečeno: »Kada je riba uhvaćena, mamac se odbacuje«. Kada telo i duh ostvare spontanost, put je dosegnut, a duh shvaćen. *Śramanom*⁵⁴⁾ nazivamo čoveka koji je pronikao do prvo-

⁵³⁾ Takvi ljudi pojave unutar vlastitog duha zamenjuju za spoljašnje i nezavisno postojeće objekte.

⁵⁴⁾ U uobičajenom značenju, *śramana* je isto što i 'monah'.

bitnog izvora svih stvari. Plodovi stupnja *śramane* ubiru se dokidanjem svake strepnje; oni se ne mogu ostvariti učenošću.⁵⁵⁾

* * *

Ako duhom pokušate da dokučite duh, ili se priklanjate učenju drugih, ili težite da samo učenošću postignete cilj — kako ćete u tome uopšte uspeti? Stari su bili bistra duha; tek što bi čuli za istinu, odmah bi požurili da odbace svaku učenost. Zato su i ostali poznati kao mudraci koji, »odbacivši učenost, nalaze mir u spontanom delanju.«⁵⁶⁾ A u današnje vreme ljudi bi samo da prikupe razna saznanja i da se obezbede zaključcima, tragajući svugde za učenošću i misleći da je to upražnjavanje *dharme*. Oni ne shvataju da prikupljanje znanja ima obrnuti učinak, te da samo nagomilava prepreke. Puko prikupljanje znanja nije ništa bolje od

⁵⁵⁾ Ovaj odeljak ima izrazito taoistički prizvuk. Navod je preuzet iz knjige Chuang Tzúa, dok se reč *tao* (put) učestalo pominja. Zen buddhizam i taoizam imaju toliko toga zajedničkog, da je ova činjenica navela neke da zen protumače kao oblik taoizma u buddhističkom ruhu; međutim, pošto obe škole imaju sličnu teoriju i praksu, moguće je da sličnost proističe iz toga što učitelji obe škole govore na osnovu istog iskustva transcendentalne stvarnosti. Što se samih taoističkih aluzija u tekstu tiče, nije isključeno da su one podstaknute i prisustvom nekog taoističkog učenjaka među Huang Poovim slušaocima. (Valja imati na umu da kada Blafeld govori o sličnostima između taoizma i zen buddhizma, on verovatno misli na tzv. *filozofski* taoizam Lao Tzúa i Chuang Tzúa, možda i na *neo-taoizam* Wang Pia i Kuo Hsianga, dok bi se o sličnostima između *alhemijskog* taoizma i zena teško moglo govoriti bez grubih previdanja znatnih razlika — prim. prev.)

⁵⁶⁾ Ovaj odeljak sadrži još jedan čuveni taoistički pojam — *wu wei*, koji se često pogrešno prevodi kao 'ne-delanje'. U stvari, on označava delatnost koja nije proračunata, dakle, samo spontanu, neprijanjajuću delatnost koja slobodno odgovara zahtevima svakog datog trenutka.

deteta koje se prejelo slatkiša. Svi oni koji izučavaju put sledeći tri buddhistička učenja isti su kao to dete. Svi oni pate od loše probave. Kada takozvano znanje i zaključivanje nije ‚svareno‘, ono postaje otrov, jer pripada ravni *saṃsāre*. Priroda buddhinstva potpuno je ‚očišćena‘ od takvih stvari. Stoga je rečeno: »U oružnici mog vladara ne postoji mač takvosti.« Sve pojmove koje ste u prošlosti uobličili morate odbaciti i zameniti ništenošću. Tamo gde prestaje svako podvajanje počinje ništenost materice *tathāgatā*. U ‚materici *tathāgatā* ne postoji ni najmanja stvar. Zato se Dharma Rāja (Buddha), koji je opovrgao ideju objektivnog postojanja, pojavio na ovom svetu i rekao: »Kada sam bio sa Dipamkara Buddhom nije bilo ni jedne stvari koju je trebalo dosegnuti.« Ova izreka ukazuje na potrebu da se svo znanje i zaključivanje zasnovano na čulima svede na ništenost. Jedino onaj koji obuzda tok empirijskog i odustane od svakog prijanjanja postaje savršeno smiren i spokojan. Kanonska učenja buddhističkih ‚vozila‘ mogu biti samo privremena pomagala za trenutne potrebe. Ta učenja su i nastala da bi se zadovoljile takve potrebe, te budući da su međusobno različita samo su od prolazne vrednosti. Valja to shvatiti i u tom pogledu više neće biti sumnji. Iznad svega treba izbegavati vezivanje za neko pojedinačno učenje namenjeno posebnim okolnostima, te ga pod utiskom da čini deo svetih spisa proglasiti večnom istinom. Međutim, jedina istina je to da ne postoji nepromenljiva *dharma* koju je Tathāgata objavio. Pripadnici naše škole nikad ne bi zagovarali takvu nepromenljivu *dharmu*. Mi samo upražnjavamo zaustavljanje toka mentalnih pojava i obitavamo u stanju smirenosti. U svakom slučaju, ne promišljamo stvari do te mere da bi nastupila smetenost duha.

* * *

Na osnovu svega što ste do sada rekli, duh je buddha; ali nije jasno na koji se duh misli kada se kaže »duh je buddha«.

Koliko duhova ti imaš u sebi?

Ali, da li je buddha naš obični duh, ili prosvetljeni duh?

Pa gde uopšte držiš svoj ‚obični duh‘, a gde svoj ‚prosvetljeni duh‘?

U buddhističkim spisima se tvrdi da postoje oba. Zašto Vaša prečasnost to poriče?

U učenju buddhističkih ‚vozila‘ jasno stoji da su i obični i prosvetljeni duh nestvarni. Tvoje prijanjanje uz ideju da nešto postoji sprečava te da razlučiš istinu od neistine. Takvi pojmovi samo obmanjuju. Budući da obmanjuju, oni skrivaju duh. Samo se okani pojmova o običnom i prosvetljenom, pa ćeš odmah uvideti da ne postoji drugi buddha tvog duha. Kada je Bodhidharma došao sa Zapada (tj. iz Indije), samo je ukazao na to da substancija od koje su sačinjeni svi ljudi nije ništa drugo do buddha. Svima vama stalno izmiče pravi smisao; držite se predstava o ‚običnom‘ i ‚prosvetljenom‘ i usmeravate svoje misli ka spolja gde se ponašaju kao konji u trku! Tako samo zamagljujete svoj duh! Zato vam kažem da je duh buddha. Čim se pojave misli ili oseti, odmah upadate u podvajanja. Vreme koje je bez početka i sadašnji trenutak su isto. Ne postoji ovo ili ono. Razumevanje ove istine isto je što i potpuno, neprevaziđeno prosvetljenje.

Na osnovu kog učenja (*dharma* načela Vi to tvrdite?

Zašto tražiš neko učenje? Čim ustanoviš određeno učenje, već si upao u dualističko mišljenje.

Upravo ste rekli da su sadašnji trenutak i vreme koje je bez početka isto. Šta pod tim podrazumevate?

Samo ih tvoje *traganje* čini različitim. Kada bi prestao da tragaš, kakve bi onda razlike moglo biti?

Ali ako nisu različiti, zašto ih određujete različitim pojmovima?

Da ti nisi spomenuo 'obično' i 'prosvetljeno', ne bih se ni upuštao u takve gluposti. Kao što navedene kategorije ne postoje realno, tako isto ni duh nije stvarno 'duh'. A pošto su i duh i navedene kategorije samo privid, gde bi uopšte bilo šta mogao da nađeš?

* * *

Ništa još niste rekli o tome kako da se oslobodimo privida koji nam skriva duh.

I pojavljivanje i odstranjivanje privida su prividni. Privid nije nešto što pripada stvarnosti; on postoji zbog našeg dualističkog načina mišljenja. Ako prestanete da se povodite za suprotstavljenim pojmovima kao što su 'obično' i 'prosvetljeno', privid će od sebe iščeznuti. A ako tada neko i dalje bude želeo nešto da 'odstranjuje', otkriće da ne postoji ni najmanja stvar za koju bi se mogao uhvatiti. To je smisao izreke: »Svesrdno ću odustati od svakog prijanjanja, jer tako ću sigurno u sopstvenom duhu otkriti buddhu.«

Ako ne postoji ništa što bi se moglo zahvatiti, kako se onda prenosi *dharmu*?

To je prenošenje duha duhom.

Ako se duhom vrši prenošenje, zašto onda kažete da ni duh ne postoji?

Ne primiti ni jednu *dharmu* jeste prenošenje duha. Spoznati ovaj duh znači uvideti da ne postoji ni duh ni *dharmu*.

Ako nema ni duha ni *dharme*, šta se onda prenosi?

Ti čuješ kako drugi govore o prenošenju duha, pa onda zamišljaš da se prenošenjem nešto zadobija. Zato je Bodhidharma rekao:

*Priroda duha kada je shvaćena,
Ljudskim govorom se ne može obuhvatiti ili
otkriti.*

*Prosvetljenje nije za doseganje,
A onaj koji ga zadobije ne govori da zna.*

Čak i da ti sve razjasnim, sumnjam da bi bio u stanju da to primiš.

* * *

Praznina koja se prostire ispred naših očiju postoji objektivno. Pošto tvrdite da je duh poput ove neizmerne praznine, zar time ne ukazujete na nešto što je isto tako objektivno?

Na kakav bi duh mogao ukazati u okviru objektivnog sveta? Čak i kada bi mogao da ga vidiš, to bi bio samo odraz duha u objektivnoj ravni. Tada bi bio kao čovek koji u ogledalu posmatra svoje lice; iako bi sasvim jasno uspeo da razaznaš svoje crte, ipak bi to bio samo odraz tvog lica. Kakve to veze ima sa onim što te dovelo k meni?

Ako ne vidimo posredstvom odraza, kako uopšte vidimo?

Dokle god si zaokupljen nekakvim 'posredovanjem', zavisiceš od onoga što je prividno. Kada ćeš već jedanput shvatiti? Umesto da poslušas one koji ti savetuju da se oslobodiš svega i budeš poput čoveka koji nema više šta da izgubi, ti tračiš svoje vreme ispraznim hvalisanjem.

Za one koji su shvatili, da li su i odrazi ništeni?

Ako ne postoje čvrsta tela, od kakve bi nam korist bili njihovi odrazi? Trebalo bi da prestaneš da trabunjaš unaokolo poput nekog mesečara.

Ušavši u javnu dvoranu, učitelj je rekao: Posedovanje mnogostrukog znanja ne može se porediti sa odustajanjem od svakog *traganja*. To je najbolja

od svih stvari. Ne postoji nekoliko vrsta duha i ne postoji učenje koje bi se moglo rečima iskazati. Pošto više nema šta da se kaže, raspuštam zbor!

* * *

Šta je to relativna istina?⁵⁷⁾

Šta bi uopšte radio sa takvom parazitskom biljkom? Stvarnost je savršena čistost; zašto uopšte započinjati raspravu na lažnim osnovama? Biti apsolutno očišćen od svih pojmova znači biti u stanju nepristrasne mudrosti. Svaki dan, u svemu što radiš, bez obzira da li hodaš, stojiš, sediš, ležiš ili govoriš, budi nepristrasan u odnosu na sve stvari pojavne ravni. Bez obzira da li je u pitanju govor ili samo treptaj oka, oslobodi se svakog prijanjanja. Od vremena Buddhje prošla su skoro tri razdoblja od po pet stotina godina, a većina sledbenika zena još uvek prijanja uz razna obličja i pojave. Zašto ne slediš velike učitelje i ne pustiš svaku misao kao da je prazna, ili kao da je komad trulog drveta, ili kamen, ili hladan pepeo ugašene vatre? Zašto ne delaš bez napora u skladu sa prilikama? Moraš se osloboditi svakog učenja o bitku i ne-bitku, jer duh je poput sunca koje, zauvek u neizmernoj praznini, sija spontano i bez namere da to čini. Ovo nije

⁵⁷⁾ Doslovno 'svetovna istina', verovatno u smislu različitih 'istina' koje su primenljive na prividno objektivnu ravan svakodnevnog života. (Vrlo je verovatno da osoba koja postavlja pitanje o 'relativnoj istini' ima na umu klasičnu (*mahāyānsku*) ili uže (*mādhyamaka*) teoriju o 'dve ravni istine', to jest, teoriju o epistemološkoj distinkciji između apsolutne istine (*paramārthasatya*), sa kog stanovišta ne postoji razlika između *nirvāṇe* i *saṃsāre*, i relativne istine (*samvrti-satya*), na osnovu koje ova razlika postoji. Sudeći po odgovoru, Huang Po implicitno odbacuje ovakvu epistemološku teoriju, budući da je, samo kao teorija, dualistička po karakteru, iako on sam ovaj svoj odgovor, kao i većinu svojih beseda, zasniva na 'transcendentalističkom' stanovištu zena, to jest, *upravo na iskustvenoj aktuelizaciji apsolutne istine*. — prim. prev.)

nešto što možeš ostvariti bez određenog napora, ali kada dosegneš potpuno neprijanjanje, tvoje će delanje biti isto kao i delanje buddha. Tada ćeš uistinu delati u skladu sa izrekom: »Probudi duh koji ne prijanja ni uz jednu stvar.«⁵⁸⁾ To stanje je nepomućena *dharmakāya*, vrhovna savršena prosvetljenost. Ako ovo ne shvatiš, možeš steći neizmernu učenost, možeš uložiti ogroman napor i podvrgnuti se najstrožem lišavanju, a da ipak ne spoznaš vlastiti duh. Svi tvoji napori biće uzaludni. Od kakve će ti koristiti biti takve radnje? Zato je Chih Kung⁵⁹⁾ rekao: »Buddha je tvorevina tvog duha. Kako ga onda možeš tražiti putem svetih spisa?« Možeš izučavati kako da dosegneš tri stepena *bodhisattvenosti*, četiri stepena svetosti, deset stupnjeva u razvoju prosvetljenosti, sve dok ti se duh ne prepuni takvih stvari, a na kraju ćeš još uvek ostati neodlučan između 'običnog' i 'prosvetljenog'. Ne uvideti da su sva *sredstva* kojima se sledi put nestvarna, znači robovati *saṃsāričkoj dharmi*.

*Istrošivši snagu hica, strela na zemlju pada.
Gradite život koji vam neće ispuniti očekivanja.
Daleko ispod transcendentalnih vratnica
Sa kojih jednim skokom zadobijate ravan bud-
dha.⁶⁰⁾*

Zato što nisi čovek prosvetljenja, ti i nadalje težiš da iscrpno proučiš sva sredstva koja su davno ustanovljena za sticanje pojmovnog znanja. Chih Kung je takođe rekao: »Ako ne sretnoš transcendentnog učitelja, uzalud si progutao lek *mahāyāne!*«

⁵⁸⁾ Ovo je čuveni navod iz *Dijamantske sūtre*.

⁵⁹⁾ Čuveni monah iz šestog veka.

⁶⁰⁾ Ovaj stih je iz *Poeme o prosvetljenju (Cheng-tao Ke)*, koja se pripisuje Yung Chiau (Hsüan-chüeh), monahu iz sedmog veka. (Poemu je na engleski u celini preveo D. T. Suzuki u knjizi *Manual of Zen Buddhism*, London, 1950. — prim. prev.)

Kada bi svaki trenutak svog vremena — prilikom hodanja, stajanja, sedenja ili ležanja — utrošio na smirivanje pojmovne delatnosti vlastitog duha, mogao bi biti siguran da ćeš jednog dana postići cilj. Pošto ti je snaga nedovoljna, verovatno da *sarṇ-sāru* ne bi uspeo da nađeš u jednom mahu; ali posle nekoliko godina imao bi dobru osnovu i mogao bi sam da nastaviš. Nemoj se osećati obavezanim da 'izučavaš *dhyānu*' ili da 'izučavaš put'. Kakve to veze ima sa buddhizmom? Zato je rečeno da je Tathāgata podučavao jedino da bi preobrati ljude; to je kao da se pretvaramo da je žuto lišće zlato jer želimo da umirimo dečiji plač; besmisleno bi bilo takve stvari uzimati za apsolutnu istinu. Ako razna učenja prihvatiš kao istinu, onda nisi sledbenik naše škole; i od kakvog značaja ona mogu biti za tvoju izvornu prirodu? Odatle u spisima stoji: »Ono što se zove vrhovna savršena mudrost ne podrazumeva nikakvo dostignuće.« Ako si u stanju da ovo shvatiš, uvidećeš da i put buddha i put demona podjednako promašuju cilj. Izvorno čist, ovaj trepteći univerzum nema ni oblik ni veličinu; na njega se ne mogu primeniti razlikovanja, on nadilazi prijanjanje i delanje, neznanje i prosvetljenost. Moraš jasno uočiti da uistinu ništa ne postoji — ni obični ljudi ni buddhe. Bezbrojni svetovi samo su obični mehuri. Sva mudrost i sva svetinja samo su bljesak munje. Ništa od toga ne poseduje stvarnost duha. *Dharmakāya*, od iskona pa do danas, zajedno sa svim buddhama i patrijarsima, samo je ova *jednost*. Kako joj može nedostajati i najmanja stvar? Čak i ako shvatiš, buddhinstvo iziskuje svesrdno zalaganje. Kroz ceo ovaj život, nikad ne možeš biti siguran da ćeš dočekati sledeći trenutak.

Šesti patrijarh je bio nepismen. Zašto je onda njemu predata odora patrijarha? Starešina Shēn Hsiu (*takođe kandidat za patrijarha*) zauzimao je položaj koji je bio viši od običnog monaha, a pošto je i sam bio učitelj, uspešno je tumačio veliki broj *sūtri*. Zašto on nije primio odoru?

Zato što se nije u potpunosti oslobodio pojmovnog mišljenja — prijanjao je uz *dharmu* upražnjavanja. On je prihvatio načelo, »koliko upražnjavaš, toliko i postižeš.« Zato je peti patrijarh odoru predao Hui Nēngu. U trenutku predaje, Hui Nēng je dosegao neizrecivo razumevanje i nečujno primio najdublju misao *tathāgate*. Zato je njemu i prenesena *dharma*. Ti ne shvataš da je *osnovno učenje dharme da ne postoje dharme, ali ovo učenje o ne-dharmama i samo je dharmama; i kada je predato učenje o ne-dharmama, kako može učenje dharme biti dharmama?*⁶¹⁾ Ko god ovo shvati zaslužuje ime »monaha koji je vešt u upražnjavanju *dharme*«. A ukoliko u ovo ne verujete, morate rastumačiti sledeću priču. »Starešina Wei Ming uspeo se na vrh planine Ta Yü da bi obišao šestog patrijarha. Patrijarh ga upita zašto je došao. Da li radi odore ili radi *dharme*? Wei Ming je odgovorio da nije došao zbog odore, već jedino zbog *dharme*; na to šesti patrijarh re-

⁶¹⁾ Ova rečenica izaziva nedoumice kod mnogih sinologa. Nisam siguran da ovaj prevod daje tačno značenje, ali sam barem pokušao da pojednostavim strukturu rečenice tako što sam koristio i reč 'učenje' i reč '*dharmama*'. U originalu, isti ideogram se koristi za oba pojma. Doslovni prevod bi izgledao otprilike ovako: »*Dharma* prvobitna *dharmama* ne *dharmama*, ne *dharmama dharmama* takođe *dharmama*, sada prenosi ne *dharmama dharmama*, *dharmama dharme* kako može biti *dharmama*.« Prilikom prevodenja obilato sam koristio prevod koji mi je sačinio I. T. Pun, čuveni buddholog iz Hongkonga. On priznaje da je njegova verzija zasnovana na njegovom ličnom mišljenju, ali meni se čini da je ona do sada najbolja varijanta.

če: 'Za trenutak usredsredi svoje misli i prestani da se obazireš na dualizam dobro/zlo.' Ming učini ono što mu je rečeno, te šesti patrijarh nastavi: 'U trenutku kada ne misliš na dobro i zlo, pokaži mi svoje prvobitno lice koje si imao pre rođenja!' Tek što je Hui Nêng izgovorio ove reči, Ming dosegnu nenadano neizrecivo razumevanje. Tada se pokloni do zemlje i reče: 'Sada sam kao čovek koji pije vodu i može sam da odredi da li je hladna ili ne. Živeo sam trideset godina sa petim patrijarhom i njegovim učenicima, ali tek sam danas u stanju da odbacim greške svog ranijeg mišljenja.' Šesti patrijarh odgovori: 'Upravo tako. Sada ti je jasno zašto je Bodhidharma došao iz Indije i neposredno ukazao na čovekov duh te tako podstakao ljude da uoče svoju pravu prirodu i postanu buddhe, i zašto ni o čem drugom nije progovorio.'«

Drugi deo

ZAPIS IZ WAN LINGA O ZEN UČITELJU HUANG POU (TUAN CHI)

ZBIRKA RAZGOVORA, BESEDA I ANEGDOTA KOJE JE ZAPISAO P'EI HSIU ZA VREME DOK JE UPRAVLJAO OKRUGOM WAN LING

Jednom prilikom postavio sam ovakvo pitanje učitelju: Koliko je osoba, od nekih četiri ili pet stotina okupljenih na ovoj planini, u potpunosti razumelo učenje Vaše prečasnosti?

Učitelj odgovori: Njihov broj ne može se doznati. Zašto? Zato što je za moj put neophodno probuđenje duha. Kako se to može preneti rečima? Govor ima neko dejstvo samo kada dospe do nepodučenih dečjih ušiju.

* * *

Šta je buddha?¹⁾

Duh je buddha, a prestanak pojmovnog mišljenja je put. Kada prestaneš da upotrebljavaš pojmove i misliš u terminima postojanja i nepostojanja, dugačkog i kratkog, drugog i sebe, aktivnog i pasivnog, i svega tome sličnom, otkrićeš da je tvoj duh u suštini buddha, da je buddha u suštini duh, i da duh nalikuje na ništenost.²⁾ Stoga je zapisano da »istinska *dharmakāya*³⁾ nalikuje na ništenost«. Ne traži ništa drugo, jer će se inače tvoja potraga tužno završiti. Čak i ako izvršavaš šest *pāramitā*⁴⁾ to-

¹⁾ Apsolut.

²⁾ U smislu nedohvatljivosti, a ne obične negacije.

³⁾ Apsolutno telo Buddhē.

⁴⁾ Milosrđe, moralnost, strpljenje u nevolji, usrdna predanost, ispravna kontrola duha, i primena najviše mudrosti.

kom onoliko eona koliko u Gangu ima zrna peska, pridodajući tome i sve ostale vrste aktivnosti za sticanje prosvetljenja, ipak nećeš postići cilj. Zašto? Zato što su to aktivnosti koje obrazuju karmu, pa ćeš se ti, kada se iscrpi dobra karma koju stvaraju, ponovo roditi u prolaznom svetu. Stoga je isto tako zapisano: »*Sambhogakāya*⁵⁾ nije istinski buddha, ni istinski učitelj *dharme*.⁶⁾ Spoznaj jedino prirodu svoga duha, u kojem nema ni sopstva ni drugih, i tada ćeš u stvari biti buddha!

* * *

Ako prihvatimo da prosvetljeni čovek koji osvari prestanak pojmovnog mišljenja jeste buddha, neće li se nezalica, kada prestane pojmovno da misli, izgubiti u zaboravu?

Nema prosvetljenih ljudi niti nezalica, i nema zaborava. Pa ipak, iako je u osnovi sve bez objektivne egzistencije, ne smeš početi da misliš u terminima bilo kakvog ne-postojanja; a iako stvari nisu ne-postojeće, ne smeš da stвориš pojam bilo čega što postoji. Jer »postojanje« i »ne-postojanje« su empirijski pojmovi koji nisu ništa bolji od privida. Stoga je zapisano: »Sve ono što čula opažaju nalikuju na privid, uključujući sve od misaonih pojmova do živih bića.« Naš osnivač⁷⁾ propovedao je svojim učenicima jedino potpunu udubljenost koja dovodi do odstranjivanja čulnih opažaja. U takvoj potpunoj udubljenosti uspeva put buddha, dok iz uočavanja razlike između ovoga i onoga izleće jato demona!

⁵⁾ Buddhino blaženstvo.

⁶⁾ Ovo znači da je idealizovan ili nebeski oblik buddhe, kojem se neprosvetljeni mole, neistinit zbog toga što se smatra zasebnim bićem i na taj način odvojenim od jedinstvenog duha.

⁷⁾ Bodhidharma.

* * *

Ako su duh i buddha⁸⁾ u suštini jedno isto, da li i dalje treba da primenjujemo šest *pāramitā* i ostala ispravna sredstva za sticanje prosvetljenja?

Prosvetljenje proističe iz duha, bez obzira na primenu šest *pāramitā* i svega ostalog. Sve takve primene tek su sredstva za bavljenje »konkretnim« stvarima prilikom rešavanja problema svakodnevnog života. Čak su i prosvetljenje, apsolut, stvarnost, nenadano doseguće, *dharmakāya*, i sve ostalo do deset stupnjeva napretka, četiri nagrade vrlog i mudrog života, i stanje svetosti i mudrosti — baš svako od njih — tek pojmovi koji nam pomažu da prođemo kroz *saṃsāru*; oni nemaju nikakve veze sa istinskim duhom buddhinstva. S obzirom da duh jeste buddha, idealni način doseguća sastoji se u negovanju tog buddha-duha. Izbegni jedino pojmovno mišljenje, koje vodi u nastajanje i razaranje, u nedaće običnog sveta i sve ostalo, i onda nećeš imati nikakve potrebe za metodama prosvetljenja i tome slično. Stoga je zapisano:

*Sva učenja Buddhē imahu samo jedan cilj —
Da nas prevedu preko stupnja mišljenja.
Ali ako ostvarim prestanak mišljenja,
Šta će mi dharme kojima Buddha učī?*

Od Gautame Buddhē, preko celog niza patrijarha, sve do Bodhidharme, niko nije propovedao ništa drugo osim jedinstvenog duha, drugačije poznatog kao jedina kola oslobođenja (*ekayāna*). Otuda, iako možeš da tražiš kroz ceo svemir, nikada nećeš pronaći druga kola. Nigde to učenje nema listova ili grana; njegov jedini kvalitet je večna istina. Otuda se to učenje tako teško prihvata. Kada je Bodhidharma došao u Kinu i stigao do kraljevina Liang i

⁸⁾ Apsolut.

Wei, samo je časni učitelj Ko stekao nemi uvid u naš duh; onog časa kada mu je to objašnjeno, on je shvatio da duh jeste buddha, i da individualni duh i telo nisu ništa. To učenje se naziva veliki put. Prava priroda velikog puta je ništenost suprotnosti. Bodhidharma je čvrsto verovao u jedinstvo sa pravom »supstancijom« svemira u ovom životu! Duh i ta »supstancija« ni najmanje se ne razlikuju — ta »supstancija« jeste duh. Oni se ni na koji način ne mogu razdvojiti. Upravo je zbog tog otkrivanja on zaslužio titulu patrijarha naše škole, i stoga je zapisano: »Za trenutak kada se shvata jedinstvo duha i »supstancije« koja konstituiše stvarnost doista se može reći da izmiče opisu.«

* * *

Da li buddha doista oslobađa obične ljude?⁹⁾

Nema u stvari običnih ljudi koje *tathāgata* treba da oslobodi. Ako čak ni sopstvo nema objektivnu egzistenciju, koliko je tek manje ima sve drugo! Stoga ni buddha ni obični ljudi ne postoje objektivno.

* * *

Ali ipak je zapisano da »Svako ko poseduje trideset i dva karakteristična obeležja buddhe može da oslobađa obične ljude«. Kako ćete to poreći?

Sve što poseduje bilo kakva obeležja samo je privid. Tek kada zapaziš da sva obeležja uopšte nisu obeležja, tek onda zapaziš *tathāgatu*.¹⁰⁾ »Buddha« i »obični ljudi« su samo tvoji lažni pojmovi. Zavaravaš sebe takvim objektivnim pojmovima zbog toga što nisi doznao šta je istinski duh. Ako uobličiš pojam buddhe, ometaće te taj buddha!!! A kada

⁹⁾ Od *saṃsāre* — beskrajnog kruga rađanja i umiranja.

¹⁰⁾ Buddha.

uobličiš pojam običnih ljudi, ometaće te ti ljudi. Svi takvi dvojni pojmovi kao »neznalice« i »prosvetljeni«, »čisto« i »nečisto«, svi su oni prepreke. Upravo zbog toga što vam oni ometaju umove, točak zakona mora da se okreće.¹¹⁾ Kao što majmuni trače vreme tako što neprekidno bacaju stvari pa ih ponovo podižu, tako je s vama i vašim učenjem. Sve što je potrebno jeste da odbacite svoje »učenje«, svoje »neznalice« i »prosvetljene«, »čisto« i »nečisto«, »veliko« i »malo«, svoju »privrženost« i »aktivnost«. Takve stvari su obična pomoćna sredstva, obični ukrasi unutar jedinstvenog duha. Čujem da ste izučavali sūtre dvanaest podela troja kola. Sve su to samo empirijski pojmovi. Doista ih morate odbaciti!

I zato odbacite sve što ste stekli jer to nije ništa bolje od kreveta koji vam je namešten kada ste bili bolesni. Tek kada se odreknete svih opažaja, kada se više ništa objektivno ne može opaziti, kada vas pojave više ne ometaju, kada se oslobodite celog opsega dvojnih pojmova »neznalice« i »prosvetljenog« tek tada ćete zaslužiti naziv transcendentalnog buddhe. Stoga je zapisano: »Vaši duboki nakloni su uzaludni. Ne verujte u takve ceremonije. Bežite od takvih lažnih verovanja.« S obzirom da duh ne poznaje nikakve podele na posebna bića, pojave su sigurno podjednako nerazlučene. S obzirom da je duh iznad svih aktivnosti, tako je sigurno i sa pojavama. Svaka pojava koja postoji jeste proizvod mišljenja; stoga je potrebno samo da ispraznim svoj duh da bih otkrio da su sve one ništenost. Isto je sa svim predmetima koje čulima opazamo, bez obzira kojoj od mnoštva kategorija pripadaju. Cela ništenost koja se proteže u svim pravcima ima istu supstanciju kao i duh; a s obzirom da je duh u suštini nerazlučen, onda isto mora biti

¹¹⁾ Tj. moraju se učiti relativne istine ortodoksnog buddhizma.

i sa svim ostalim. Vama se prikazuju razna bića samo zbog toga što se vaša opažanja razlikuju — kao što se za boje prekrasnih đakonija koje jedu *deva** kaže da se razlikuju u skladu sa individualnim zaslugama *deva* koje ih jedu!

*Anuttara-samyak-saṃbodhi*¹²⁾ je naziv za uviđanje da buddhe celog svemira ne poseduju, u stvari, ni najmanje opazljivo svojstvo. Postoji samo jedinstveni duh. Doista ne postoje mnoštvo obličja, nebeski sjaj, i uzvišena pobjeda (nad *saṃsārom*) ili potčinjavanje pobjedniku.¹³⁾ S obzirom da nikakva uzvišena pobjeda nije nikada postignuta, onda ne može da postoji jedan formalni entitet kao što je buddha; a s obzirom da ni do kakvog potčinjavanja nije nikada došlo, onda ne mogu da posotje ni takvi formalni entiteti kao što su svesna bića.

* * *

Čak i ako je duh bez obličja, kako možete poreći postojanje trideset i dva karakteristična obeležja buddhe ili osamdeset savršenstava koja prenose ljude?¹⁴⁾

Trideset i dva obeležja samo su obeležja,¹⁵⁾ a sve što ima oblik je privid. Osamdeset savršenstava pripadaju području materije, a ko god opaža sopstvo u materiji putuje pogrešnom stazom; na taj način on ne može da shvati *tathāgatu*.

* * *

Da li se suštinska supstancija buddhe uopšte razlikuje od supstancije običnih ljudi ili su one iste?

* U hindu i buddhističkom panteonu neka vrsta nadnaravnih bića ili polubogova — prim. prev.

¹²⁾ Vrhovno sveznanje. (Doslovno: »potpuno, neprevaziđeno prosvetljenje« — prim. prev.)

¹³⁾ Buddha.

¹⁴⁾ Od *saṃsāre do nirvāṇe*.

¹⁵⁾ Tj. obličja.

Suštinska supstancija nema u sebi ni sličnost ni razliku. Ako prihvatiš trostruko učenje buddhizma, koje pravi razliku između buddha-prirode i prirode običnih ljudi, stvorićeš za sebe *karmu* ograničenu trostrukim učenjem, i iz toga će proisteći sličnost i razlike. Ali ako prihvatiš učenje o buddhinstvu, odnosno učenje koje je preneo Bodhidharma, onda nećeš govoriti o takvim stvarima; usmerićeš se prema jedinstvenom duhu koji je bez sličnosti ili razlike, bez uzroka ili posledice.¹⁶⁾ Stoga je zapisano: »Postoji samo put jedinstvenog učenja (ekayāna); nema nekog drugog ili trećeg, osim onih puteva koje je Buddha koristio kao čisto relativna sredstva (*upāya*) za oslobađanje bića izgubljenih u prividu.«

* * *

Zašto *bodhisattva* beskrajnog obima nije mogao da uoči sveto obeležje na Buddhinom temenu?¹⁷⁾

On nije imao šta da vidi. Zašto? *Bodhisattva* beskrajnog obima je bio *tathāgata*; iz toga proističe da nije postojala potreba da gleda. Ova parabola treba da vas spreči da zamišljate buddhu i sva svesna bića kao zasebne entitete i tako upadnete u grešku prostorne odvojenosti. Ona je upozorenje protiv zamišljanja entiteta kao postojećih i nepostojećih i upadanja u grešku prostorne odvojenosti, i protiv zamišljanja pojedinaca kao nezalica ili prosvetljenih i upadanja u istu grešku. Samo onaj ko se u potpunosti oslobodio pojmova može da poseduje telo beskrajnog obima. Svakoliko pojmovno mišljenje naziva se pogrešnim verovanjem. Pristalice takvih lažnih učenja oduševljavaju se mnoštvom pojmova, ali *bodhisattva* ostaje miran usred

¹⁶⁾ Huang Po ne namerava da prorekne vrednost karmičkog zakona u njegovoj primeni u pojavnom svetu *saṃsāre*.

¹⁷⁾ Jasno je da je ovo pitanje postavio neko ko nije prisustvovao prethodnoj raspravi.

celog tog roja. »*Tathāgata*« označava takvost svih pojava. Stoga je zapisano: »Maitreya je *takav*; sveci i mudraci su *takvi*.« Takvost znači ne biti podložan nastajanju ili uništavanju; takvost znači ne biti viđen i ne biti čut. Teme tathāgatine glave je pojam savršenstva, ali je to isto tako savršenstvo koje se ne da zamisliti. Zato ne zamišljajte objektivno savršenstvo. Iz toga proističe da se *buddhākāya*¹⁸⁾ nalazi iznad svake aktivnosti¹⁹⁾; stoga se morate paziti uočavanja razlika između mnoštva posebnih oblića.

Prolazno može da se uporedi sa pukom prazninom²⁰⁾; velika ništenost je savršenstvo u kojem nema ni manjka ni viška, jednoobrazno mirovanje u kojem je svaka aktivnost obustavljena.²¹⁾ Ne tvrdite da postoje druga područja koja leže izvan velike ništenosti, jer takva tvrdnja neumitno odvodi u pravljenje razlika. Stoga je zapisano: »Savršenstvo²²⁾ je duboko more mudrosti; *saṃsāra*²³⁾ je kao uskovitlani haos.«

Kada govorimo o znanju koje »ja« može da stekne, učenju koje »ja« može da postigne, »mom« intuitivnom razumevanju, »mom« oslobađanju od ponovnog rođenja, i »mom« moralnom načinu života, naši uspesi čine da nam ti pojmovi deluju prijatno, ali naši neuspesi čine da izgledaju bedno.

¹⁸⁾ Apsolut.

¹⁹⁾ Tj. aktivnosti u stvaranju oblića.

²⁰⁾ Tok promenljivosti.

²¹⁾ Ovde je načinjena razlika između »praznine« u smislu toka u kojem se sva oblića vide u raspadanju, i velike ništenosti koja prekriva, prožima i jeste sve. Kada naučnici govore o materiji sveta kao o duhovnoj materiji, onda verovatno govore o toku, jer bi se pojam velike ništenosti teško mogao izvesti iz zakona koji vladaju prolaznim svetom kratkotrajnih pojava. U poređenju sa velikom ništenošću, »duhovna materija« je relativno supstancijalan pojam!

²²⁾ *Nirvāna*.

²³⁾ Prolazni svemir.

Čemu sve to? Savetujem vam da ostanete nepromenljivo mirni i da se uzdignete iznad svih aktivnosti. Ne zavaravajte se pojmovnim mišljenjem, i nigde ne tražite istinu, jer sve što vam je potrebno jeste da se uzdržite i ne dozvolite pojmovima da se pojavljuju. Očigledno je da pojmovi uma i vanjski opažaji podjednako zavaravaju, i da je put budha²⁴⁾ podjednako opasan kao i put demona. Otuda se i Mañjuśrī, kada je privremeno stupio u dvojstvo, našao uklešten između dve gvozdene planine koje su onemogućavale izlazak. Ali Mañjuśrī²⁵⁾ je imao istinsko razumevanje, dok je Samantabhadra²⁶⁾ posedovao samo prolazno znanje. Pa ipak, kada se istinsko razumevanje i prolazno znanje pravilno sjedine, otkriće se da oni više ne postoje. Postoji samo sveopšti duh koji nije ni buddha ni obični ljudi, jer ne sadrži takvu dvojnost. Čim zamislite buddhu, primorani ste da zamislite obične ljude, ili pojmove i ne-pojmove, značajne i beznačajne, što će vas zasigurno zatočiti između one dve gvozdene planine.

Zbog prepreka koje stvara dvojno rasuđivanje Bodhidharma je ukazao na prvobitni duh i supstanciju svih nas, rekavši da je to, u stvari, buddha. On nije ponudio nikakva lažna sredstva za samo-usavršavanje; on nije pripadao školi postepenog dosegnuća. Njegovo učenje ne dopušta dvojstva kao što su svetlo i tamno. S obzirom da to²⁷⁾ nije svetlo, gle! nema svetlosti; s obzirom da nije tamno, gle! nema tame! Iz toga proističe da nema ni tame²⁸⁾ ni kraja tame.²⁹⁾ Svako ko prođe kroz vratnice naše škole mora sa svim stvarima da postupa samo po-

²⁴⁾ Ako se objektivno zamisli.

²⁵⁾ Personifikacija najviše mudrosti.

²⁶⁾ Personifikacija ljubavi i delanja.

²⁷⁾ Istina.

²⁸⁾ *Avidyā* ili primordijalno neznanje.

²⁹⁾ Prosvetljenje.

moću intelekta.³⁰⁾ Ta vrsta opažanja je poznata kao *dharma*; kada se *dharma* opaža, govorimo o buddhi; dok se opažanje da u stvari nema ni *dharمة* ni buddhe naziva stupanjem u *saṅghu*, koja je drugačije poznata kao »kaluđeri koji prebivaju iznad svake aktivnosti«; a ceo ovaj redosled može se nazvati *triratna* ili tri dragulja u jednoj supstanciji.³¹⁾

Oni koji traže *dharmu*³²⁾ ne smeju da je traže od buddhe, a ni od *dharمة*³³⁾ niti od *saṅhe*. Ne treba niotkuda da je traže. Kada se buddha ne traži, nema buddhe koji bi se našao! Kada se *dharma* ne traži, nema *dharمة* koja bi se našla! Kada se *saṅgha* ne traži, nema *saṅhe*!

* * *

I ti si sada član *saṅhe*, i očigledno si dužan da propovedaš *dharmu*. Kako onda možeš da izjavljuješ da nijedno od njih ne postoji?

Ako pretpostaviš da postoji *dharma* koju treba propovedati, onda ćeš, što je prirodno, zatražiti od mene da je izložim, ali ako odrediš neko »mene«, to podrazumeva prostorni entitet! *Dharma* nije *dharma* — ona je duh! Stoga je Bodhidharma rekao:

*Iako sam preneo dharmu duha,
Kako dharma može biti dharma?
Jer ni duh ni dharma*

³⁰⁾ Ovdje »intelekt« predstavja *manas*, najvišu sposobnost ljudskog uma pomoću koje se čovek uzdiže od pojmovnog mišljenja do intuitivnog saznanja. (*Manas* na sanskritu doslovno znači »razum« — prim. prev.)

³¹⁾ Huang Po se igra najsvetlijim buddhističkim terminima, navodeći možda nekog od slušalaca da se ukoči od neodobravanja, ali on to očito radi s nadom da će ih trgnuti i omogućiti im dublje razumevanje istine. Ugladni humor kojim prikriva svoju suštinsku iskrenost gubi se u prevodu.

³²⁾ Istina.

³³⁾ Učenje.

*Ne mogu objektivno postojati.
Samo ćete na taj način shvatiti
Dharmu koja se duhom prenosi duhu.*

Znati da ne postoji nijedna stvar koja se može dosegnuti³⁴⁾ naziva se sedenje u *bodhimandali*.³⁵⁾ *Bodhimandala* je stanje u kojem se ne javljaju pojmovi, u kojem se budiš za suštinsku ništenost pojava, koja se takođe naziva konačnom ništenošću materice *tathāgata*.³⁶⁾

*Nikada nije postojala nijedna stvar;
Na šta se onda hvata prašina što prlja?
Ako možeš da dokučiš suštinu ovoga,
Zašto pričaš o nadilazećem blaženstvu?³⁷⁾*

* * *

Ako »nikada nije postojala nijedna stvar«, možemo li govoriti o pojavama kao ne-postojećim?

»Ne-postojeće« je podjednako kao i njegova suprotnost. *Bodhi* označava nemanje nikakvog pojma o postojanju ili ne-postojanju.

³⁴⁾ Dokučiti, opaziti, predstaviti, itd.

³⁵⁾ Svetilište za dosezanje prosvetljenja. (Doslovno, »krug prosvetljenja« — prim. prev.)

³⁶⁾ Izvor svih pojava. (*Tathāgata-garbha* — doslovno, »zametak« bića takvosti. Mislimo da Bloufeld greši kada ovaj pojam izjednačava sa izvorom svih pojava. *Tathāgata-garbha* je pre univerzalno prisutan »zametak« buddhistva — dakle, potencijalno buddhistvo. — Prim. prev.)

³⁷⁾ Ova čuvena pesma Hui Nenga trebalo bi da pobije gledišta da je duh ogledalo koje treba očistiti od zagađujuće prašine pojava, žudnje i drugih privida, jer to gledište vodi u dualizam, pored toga što podrazumeva izvestan stepen objektivnosti u prirodi duha. Prašina i ogledalo su jedno nedeljivo jedinstvo.

* * *

Šta je buddha?³⁸⁾

Tvoj duh je buddha. Buddha je duh. Duh i buddha su nedeljivi. Stoga je zapisano: »Ono što je duh, to je buddha; ako je nešto drugo osim duha, onda je sigurno nešto drugo osim buddhe.«

* * *

Ako naš duh jeste buddha, kako je Bodhidharma preneo svoje učenje kada je došao iz Indije?

Kada je došao iz Indije, on je preneo samo duh buddhinstva, Ukazao je na istinu da su duhovi svih vas još od samog početka bili identični s buddhom, i da ni na koji način nisu razdvojeni. Zbog toga ga nazivamo našim patrijarhom. Svako ko ima munjevitno razumevanje te istine prevazilazi celu hijerarhiju svetaca i posvećenika koji pripadaju bilo kojem od troje vozila. Oduvek ste bili jedno s buddhom, pa se stoga ne pretvarajte da možete dosegnuti to jedinstvo pomoću raznih vežbi.³⁹⁾

Ako je tako, koju *dharmu* sve buddhe podučavaju kada se manifestuju u svetu?

Kada se sve buddhe manifestuju u svetu, one ne objavljuju ništa drugo osim jedinstvenog duha. Tako je Gautama Buddha nemo preneo Mahākāśyapi učenje da se jedinstveni duh, koji je supstancija svih stvari, prostire uporedo sa ništenošću i ispunjava ceo svet pojava. To se naziva zakonom svih buddha. Raspravljajte koliko hoćete, ali kako se uopšte možete nadati da ćete se približiti istini kroz reči? Ona se ne može ni opaziti; ni subjektivno ni objektivno. Otuda puno razumevanje može da dospe do vas samo pomoću neizrecive misterije. Pristup

³⁸⁾ Osoba koja ovo pita verovatno je novopridošlica.

³⁹⁾ Ne možemo postati ono što oduvek jesmo; možemo samo postati intuitivno svesni našeg prvobitnog stanja, koje su ranije sakrivali od nas oblaci ~~mage~~. AVI DJE (NESVVSNO STI)

do nje naziva se vratnicama mirovanja van svake aktivnosti.* Ako želite da razumete, znajte da nenadno shvatanje nailazi kada se duh očisti od celokupnog nereda pojmovnog i razlučujućeg mišljenja. Oni koji traže istinu pomoću razuma i učenja samo se sve više udaljavaju od nje. Tek kada misli prestanu da vam se granaju tamo-amo, kada napustite sve misli o potrazi za nečim, kada vam duh postane nepokretan kao drvo ili kamen, tek tada ćete se naći na pravom putu prema vratnicama.⁴⁰⁾

* * *

Upravo u ovom času najraznovrsnije zabludne misli neprekidno teku našim duhom. Kako onda možeš reći da ih uopšte nemamo?

Zabluda nema supstancije; ona je u celosti proizvod vašeg mišljenja. Ako znate da je duh buddha i da je duh u osnovi bez zabluda, kad god vam se jave misli bićete sasvim uvereni da su *one* odgovorne za zablude. Kada biste mogli da sprečite sve kretnje pojmovnog mišljenja i uspokojite misaone procese, onda se u vama prirodno ne bi zadržala

*) Navod iz Lao Tzuovog *Tao te chinga*, v. npr. deo XXV — prim. prev.

⁴⁰⁾ Ove reči podsećaju na savete tolikih mistika — buddhista, hrašćana, hinduista ili sufija — koji su svoje iskustvo izrazili rečima. Ono što Huang Po naziva potpunim napuštanjem *hsin-a* — duha, mišljenja, opažanja, pojmova i ostalog — podrazumeva konačnu predaju sopstva na kojoj insistiraju i sufi i hrišćanski mistici. Staviše, u drugom odeljku on upotrebljava reči: »neka sopstvo potpuno iščezne«. Takva zapanjujuća jednoobraznost izražavanja mistika koji su bili odvojeni prostorom i vremenom ne može se pripisivati slučajnosti. Nema tih osoba, nepoznatih jedni drugima, koje bi mogle da daju toliko slične prikaze čisto imaginarnih putovanja. Eto šta navodi čoveka da pretpostavi da je ono što oni opisuju stvarno. Takvo je izgleda, bilo i gledište Oldosa Hakslija (Huxley) kada je sastavljao svoje vredno delo *The Perennial Philosophy*.

nijedna zabluda. Stoga je rečeno: »Kada se misli jave, onda se sve stvari javljaju. Kada misli iščeznu, onda sve stvari iščezavaju.«

* * *

U ovom trenutku, dok se zabludne misli javljaju u mom duhu, gde je buddha?⁴¹⁾

U ovom trenutku ti si svestan tih zabludnih misli. E pa onda, tvoja svest je buddha! Možda možeš da shvatiš da, kada bi se samo oslobodio tih varljivih mentalnih procesa, tada ne bi bilo nikakvog »buddhe«. Zašto? Zato što kada dozvoliš da kretanja tvoga duha stvori pojam buddhe, ti stvaraš jedno objektivno biće koje je sposobno da se prosvetli. Slično tome, svaki pojam svesnih bića kojima je potrebno oslobađanje stvara takva bića kao predmete tvojih misli. Svi intelektualni procesi i misaone kretnje proističu iz tvojih pojmova.⁴²⁾ Kada bi se u potpunosti suzdržao od pojmovnog predstavljanja, gde bi buddha mogao da opstane? Ti pripadaš istoj klasi kao Mañjuśrī koga su, čim je dozvolio sebi da zamisli buddhu kao objektivni entitet, sa svih strana ukleštile one dve gvozdene planine.

* * *

U trenutku prosvetljenja, gde se tada buddha nalazi?

Odakle ovo tvoje pitanje? Odakle tvoja svest? Kada govor zanemi, kada svaka kretnja prestane, kada svaki prizor i zvuk iščeznu — tada se buddhin oslobodilački rad doista odvija! Gde ćeš tada potražiti buddhu? Ne možeš staviti glavu na svoju glavu, a ni usne na svoje usne; pre bi trebalo da se

⁴¹⁾ Da li se jedinstveni duh tada više ne nalazi u meni?

⁴²⁾ Koji stvaraju odgovarajuće predmete u mislima.

uzdržiš od svake vrste dvojnog razlikovanja⁴³⁾. Brda su brda. Voda je voda. Kaluđeri su kaluđeri. Svetovnjaci su svetovnjaci. Ali te planine, te reke, ceo svet, zajedno sa Suncem, Mesecom i zvezdama — ništa od toga ne postoji izvan tvoga duha! Ogromni hiliokosmos postoji samo u tebi; gde bi se još druge mogle pronaći razne kategorije pojava? Izvan duha nema ničega. Zelena brda koja posvuda susreću tvoj pogled i prazno nebo koje blista nad zemljom — ni najmanji njihov deo ne postoji izvan pojmova koje si oformio za sebe! Otuda su svaki prizor i svaki zvuk samo buddhino oko mudrosti.⁴⁴⁾

Pojave se ne javljaju nezavisno već u zavisnosti od okolnosti.⁴⁵⁾ A njihovo javljanje u vidu objekata nužno iziskuje sve vrste individualnog znanja. Možeš govoriti ceo dan, ali šta je rečeno? Možeš slušati od zore do sumraka, ali šta ćeš čuti? Otuda, iako je Gautama Buddha propovedao četrdeset i devet godina, nijedna reč doista nije izrečena.⁴⁶⁾

* * *

Ako pretpostavimo da sve jeste tako, kakvo se posebno stanje označava rečju *bodhi*?⁴⁷⁾

Bodhi nije stanje. Buddha ga nije dosegao. Svesnim bićima ne nedostaje. Telom se do njega ne može dopreti, duhom se ne može tražiti. Sva svesna bića već čine jedno sa *bodhijem*.

⁴³⁾ S obzirom da smo buddha, tražiti ga negde drugde značilo bi stavljati drugu glavu na svoju glavu.

⁴⁴⁾ Buddhino oko mudrosti obično označava oko s kojim on opaža pravo jedinstvo svih stvari. Huang Po, međutim, ne kaže »opažen okom«, već upotrebljava izraz »jesu oko«, i time izjednačava onoga koji gleda i ono što je viđeno.

⁴⁵⁾ Tj. od mentalnih okolnosti koje mi stvaramo.

⁴⁶⁾ Reči pripadaju području promenljivosti i privida. Istina je izvan reči, nemo i duboko iskustvo. Buddha je govorio o relativnim sredstvima. Apsolutno gledano, nijedna reč nije izrečena.

⁴⁷⁾ Prosvetljenje ili vrhovna mudrost.

Ali kako se »doseže *bodhi-duh*«?

Bodhi nije nešto što se može dosegnuti.⁴⁸⁾ Ako biste, upravo u ovom času mogli da uverite sebe u njegovu nedosegljivost, sigurno uz to da se ništa ne može nikada dosegnuti, onda biste već imali *bodhi-duh*. S obzirom da *bodhi* nije stanje, nemate šta da dosegnete. I stoga je o Gautami Buddhi zapisano: »Dok sam se još nalazio u domenu Dipamkara Buddhe, nije postojalo ni zrno ničega što bi trebalo da dosegnem. Tada je Dipamkara Buddha prorekao da ću i ja postati buddha.« Ako sigurno znate da sva svesna bića već čine jedno sa *bodhi-jem*, pretaćete da razmišljate o *bodhiju* kao o nečemu što treba dosegnuti. Možda ste nedavno čuli druge kako pričaju o tom »dosezanju *bodhi-duha*«, ali to se može nazvati intelektualnim načinom teranja buddhe! Sledeći taj metod, vi samo na izgled postižete buddhinstvo; ako biste na taj način potrošili mnoge eone, postigli biste samo *sambhogakāyu* i *nirmanakāyu*. Kakve bi to veze imalo sa vašom prvobitnom i pravom buddha-prirodom?⁴⁹⁾ Stoga je zapisano: »Tražiti izvana buddhu koji poseduje oblik — to nema nikakve veze s vama.«

* * *

Ako smo oduvek bili jedinstveni s buddhom (*apsolut*), zašto ipak postoje bića koja nastaju kroz četiri vrste rađanja i ulaze u šest stanja egzistencije*, od kojih svako ima svoje karakteristično obličje?

⁴⁸⁾ Opaziti, dokučiti, shvatiti, zamisliti, itd.

⁴⁹⁾ Tj. postigli biste fizičke (nirmanakaya) i duhovne (sambhogākaya) aspekte buddhe, koje prosvetljena osoba ima u raznim domenima prolaznog postojanja, ali nedostajala bi vam *dharmakāya*, aspekt buddhe identičnog sa apsolutom.

*) Ovo se odnosi na tradicionalnu podelu mogućih ravni inkarniranja — prim. prev.

Suštinska supstancija buddhinstva je savršena celina, bez suvišnosti ili nedostataka. Ona prožima šest stanja egzistencije, a ipak je svugde savršeno cela. Otuda, svaka od mnoštva pojava u svemiru jeste buddha. Ta se supstancija može uporediti sa živom koja se, kad se razbaca u svim pravcima, svugde ponovo formira u savršenim celinama. Kada se ne rastura, ona je u jednom komadu, jedno obuhvata celinu i celina obuhvata jedno. S druge strane, razne oblike i pojave možemo uporediti sa boravištima. Kao što čovek napušta štalu radi kuće, tako se i fizičko telo zamenjuje nebeskim, i tako redom sve do ravni *pratyeka-buddha*, *bodhisattva* i buddha. Ali sasvim su iste stvari koje tražite ili koje ostavljate; otuda razlike između njih? Kako je moguće da je prvobitna i suštinska priroda svemira podložna takvom razlikovanju?

* * *

Kako buddhe, iz njihove ogromne samilosti i saosećanja, propovedaju *dharmu* (*zakon*) običnim ljudima?

Mi kažemo da su njihova samilost i saosećanje ogromni zato što se nalaze izvan uzročnosti (*pa stoga beskrajni*). Samilost podrazumeva da ne treba zamišljati buddhu koji se mora prosvetliti, dok saosećanje podrazumeva da ne treba zamišljati obične ljude koji se moraju spasiti.⁵⁰⁾

U stvari, njihova *dharma* se ne propoveda rečima, niti na neki drugi način; a oni koji slušaju ne

⁵⁰⁾ Zen učitelji, u svojoj jednosmernoj želji da odvedu učenike izvan domena dvojnosti, hteli bi da oni napuste čak i pojam saosećanja kao takvog, s obzirom da on vodi u dvojni pojam njegove suprotnosti. Zen posvećenici moraju da upražnjavaju saosećanje kao nešto prirodno, ne dozvoljavajući ni najmanje osećanje samozadovoljstva. Ona se još manje sme upražnjavati kao sredstvo za sticanje neke nebeske ili zemaljske nagrade.

čuju i ne dosežu. To vam je kao da je zamišljeni učitelj propovedao zamišljenom narodu. Što se svih tih *dharmi* (učenja) tiče, ako vam, puta radi, govorim iz svog dubljeg znanja i vodim vas napred, svakako ćete moći da razumete šta pričam; a što se samilosti i saosećanja tiče, ako vas radi počnem da razmišljam o stvarima i da izučavam pojmove drugih ljudi — ni u jednom slučaju nećete neposredno iz sebe dosegnuti do istinitog opažanja stvarne prirode vašeg duha. I tako, na kraju, te stvari uopšte vam neće pomoći.

* * *

Kakvo je značenje »usrdne predanosti«⁵¹⁾

Najuspešniji oblik usrdne predanosti jeste onaj kada su iz vaših duhova odsutne sve one odlike kao »moje telo«, »moj duh«. Čim počnete da tragate za nečim izvan svoga duha, postajete kao Kalirāja koji se upustio u lov.⁵²⁾ Ali kada sprečite svoje duhove da odlaze na putovanja izvan sebe, onda ste već *ksānti-rishi*. Bez tela i bez duha — to je put buddha!

* * *

Ako sledim taj put, i uzdržim se od intelektualnih procesa i pojmovnog mišljenja, hoću li sigurno dosegnuti cilj?

Takvo uzdržavanje jeste pravo sleđenje puta! Čemu ta priča o dosezanju i nedosezanju? Stvar je u ovome — misleći na nešto stvaraš jedan entitet, a misleći na ništa stvaraš drugi. Neka takvo zabludno razmišljanje potpuno iščezne, i tada ništa neće ostati što bi trebalo da tražiš!

⁵¹⁾ Jedna od šest *pāramitā*.

⁵²⁾ Za Kalirāju se priča da je isekao nekoliko mudraca, uključujući i raniju inkarnaciju Gautama Buddhena. Buddha je podneo to komadanje s ravnodušnošću *ksānti-rishija*, onoga ko uvežbava *pāramitu* strpljenja u nevolji bez jadikovki.

* * *

Šta označava »prevazilaženje tri sveta« (žudnje, oblika i bezobličja)?⁵³⁾

Prevazilaženje tri sveta označava uzdizanje iznad dvojnosti dobra i zla. Buddhena se pojavljuju u svetu da bi okončale žudnju, i pojave s oblikom i bez oblika. I za vas će tri sveta nestati ako dosegnete stanje izvan mišljenja. S druge strane, ako se i dalje držite predstave da nešto može objektivno da postoji, makar bilo malo kao stoti deo zrna, onda čak ni savršeno vladanje celim kanonom *mahāyāne* neće moći da vam obezbedi pobedu nad ta tri sveta. Tek kada se uvidi da nijedan od tih sićušnih delova nije ništa moći će *mahāyāna* da vam omogući tu pobedu.⁵⁴⁾

* * *

Jednoga dana, kada je zauzeo svoje mesto u velikoj dvorani, učitelj je počeo ovako da govori: S obzirom da duh jeste buddha (*apsolut*), on obuhvata sve stvari, od buddha (*prosvetljenih bića*) na jednom kraju do najstrašnijih gmizavaca ili insekata na drugom. Svi oni dele buddha-prirodu i svi su načinjeni od iste supstancije jedinstvenog duha. I tako Bodhidharma, po svom dolasku sa zapada, nije preneo ništa osim *dharme* jedinstvenog duha. On je neposredno ukazao na istinu da su sva svesna bića bila oduvek od iste supstancije kao i buddha. On nije sledio nijedan od onih pogrešnih »metoda dosegnuća«. A kada biste vi samo mogli da

⁵³⁾ Bezoblični svet nikako nije velika ništenost, budući da je jedan od tri svetova, ili stanja, koji čine *saṃsāru*.

⁵⁴⁾ Tj. čak ni atomi nemaju objektivnu egzistenciju — bilo atomi materije, bilo atomi svesti, u koje su neki buddhistički metafizičari verovali. (Blöfeld ovde misli na *dharme* kao na osnovne konstitutivne jedinice postojanja — što je stanovište prvenstveno pālijskog buddhizma — prim. prev.)

ostvarite takvo razumevanje svoga duha, otkrivajući time svoju pravu prirodu, onda ni za vas sigurno ne bi bilo ničega što bi trebalo da tražite.

* * *

Kako se onda postiže takvo razumevanje svoga duha?

Ono što je postavilo pitanje jeste tvoj duh; ali ako bi ostao u stanju mirovanja i uzdržao se od najmanje mentalne aktivnosti, videlo bi se da je njegova supstancija ništenost — otkrio bi da je bez oblika, da ne zauzima nijednu tačku u prostoru i da ne pripada ni kategoriji postojanja ni kategoriji ne-postojanja. Zbog toga što je neopažljiv, Bodhidharma je rekao: »Duh, koji je naša prava priroda, jeste nerođena i neuništiva materica; odgovarajući na okolnosti, ona se preobražava u pojave. Pogodnosti radi, mi govorimo o duhu kao o razumu; ali kada on ne odgovara na okolnosti,⁵⁵⁾ o njemu se više ne može govoriti takvim dvojnim terminima kao što su postojanje i ne-postojanje. Osim toga, čak i kada je upleten u stvaranje predmeta kao odgovor na uzročnost, on je i dalje neopažljiv. Ako znate to i spokojno mirujete u ništenosti — tada doista sledite put buddha. Stoga *sūtra* veli: »Razvijaj duh koji se nikada ne zaustavlja ni na jednoj stvari.«*

Svako svesno biće koje je vezano za točak smenjivanja života i smrti ponovo nastaje iz *karme* vlastitih želja! Njihova srca ostaju beskrajno vezana za šest stanja egzistencije, i tako ih navode na mnoge vrste tuge i bola. Ch'ing Ming⁵⁶⁾ kaže: »Postoje ljudi koji imaju duh kao oni majmuni koje je jako teško podučiti; ljudi kojima su potrebni najraznovrsniji propisi i doktrine da bi primorali svoja

⁵⁵⁾ I tako se odmara od stvaranja objekata.

*) Vajracchedika-sutra — prim. prev.

⁵⁶⁾ Čuveni svetovnjak.

srca na pokornost.« I kada se tako misli jave, sve moguće *dharme*⁵⁷⁾ slede, ali one iščezavaju s pres-tankom mišljenja. Iz toga vidimo da je svaka *dharma* samo proizvod duha. I sve vrste bića — ljudi, *deve*, paćenici u paklu *asure*^{**}, i svi oni koji se nalaze u šest oblika života — svaki od njih je proizvod duha. Kada biste samo naučili da postignete takvo stanje ne-rasuđivanja, lanac uzročnosti odmah bi se prekinuo.

Oslobodite se tih zabludnih misli koje vode u lažne razlike! Ne postoji nikakvo »sopstvo« i nikakva »drugost«. Nema »pogrešne želje«, »ljutnje«, »mržnje«, »ljubavi«, »pobede«, »neuspeha«. Odrinite se samo zablude intelektualnog ili pojmovnog mišljenja i vaša će priroda pokazati svoju iskonsku čistotu — jer to je jedini put da se dosegne prosvetljenje, da se poštuje *dharma* (*zakon*), da se postane buddha i sve ostalo. Ako to ne shvatite, vaše celokupno veliko učenje, vaši bolni naponi da napredujete, vaša skromnost u ishrani i odevanju, ništa vam neće pomoći da upoznate svoj duh. Sve te vežbe moraju se nazvati obmanom, jer će svaka od njih odvesti do vašeg ponovnog rađanja među »demonima« — neprijateljima istine — ili među prostim prirodnim duhovima. Čemu to? Chih Kung kaže: »Naša tela su proizvod našeg duha.« Ali zar se može očekivati da se takvo znanje stekne iz knjiga? Kada biste samo mogli da shvatite prirodu svoga duha i da okončate razlučujuće mišljenje, onda ne bi ostalo prostora ni za zrnice zablude. Ch'ing Ming je to izrazio u pesmi:

*Samo raširite prostirku
I sasvim ravno legnite —
Kad misao je vezana za krevet
Kao bolesnik kome je sve teže.*

⁵⁷⁾ Doktrine, propisi, pojmovi, stvari.

^{**)} Titani, polubogovi — prim. prev.

*Karma će sva tad prestati
I svi se prividi rasturiti.
Eto šta znači bodhi!*

Odnosno, sve dok je vaš duh podložan najmanjoj kretnji misli, ostaćete i dalje u teškoj zabludi da su »neznalica« i »prosvetljen« različita stanja; ta zabluda će opstati bez obzira na vaše veliko poznavanje *mahāyāne* ili na sposobnost da prođete kroz »četiri stepena svetaštva« i »deset stepenica napretka koje vode do prosvetljenja«. Jer svi ti postupci pripadaju onome što je prolazno; čak su i vaši najjači napori osuđeni na neuspeh, kao što i strela, ma koliko hitnuta u vazduh, mora neumitno da padne na tlo. I tako, uprkos svemu tome, sigurno ćete se ponovo naći na točku života i smrti. Učestvovanje u takvim vežbama ukazuje na vaš neuspeh da razumete Buddhin pravi smisao. Podnošenje tolike nepotrebne patnje može jedino da bude ogromna zabluda, zar ne? Chih Kung kaže na drugom mestu: »Ako ne sretnete učitelja sposobnog da prevazilazi svetove, uzalud ćete gutati lek *mahāyāna dharmae*.«

Ako biste, pak, uvežbavali da vam duh sve vreme ostane nepokretan, bilo da hodate, stojite ili ležite; ako biste se u potpunosti usredsređivali na cilj ne-stvaranja misli, ne-dvojnosti, ne-oslanjanja na druge i ne-privrženosti; dozvoljavajući svim stvarima da se kreću svojim putem celog dana, kao da ste odviše bolesni da biste se njima bavili; nepoznati svetu; lišeni bilo kakvog nagona da vas drugi znaju ili ne znaju; i da vaši duhovi nalikuju na kamene blokove bez ikakvih rupa — tada bi sve *dharmae*⁵⁸⁾ iscrpno prožele vaše razumevanje. Ubrzo biste otkrili da ste oslobođeni prijanjanja. Tako biste, prvi put u vašim životima, otkrili svoje reakcije na pojave koje se smanjaju i napokon biste izašli izvan

⁵⁸⁾ Zakoni egzistencije ili sveopšti zakoni.

trostrukog sveta; i ljudi bi rekli da se jedan budha pojavio u svetu. Čisto i bestrasno znanje⁵⁹⁾ podrazumeva okončavanje beskrajnog toka misli i slika, jer na taj način prestajete da stvarate *karmu* koja vodi u ponovno rođenje — bilo kao boga ili čoveka ili paćenika u paklu.

Kada se svaki oblik mentalnog procesa obustavi, ne oblikuje se ni čestica *karme*. Tada, čak i u ovom životu, vaši duhovi i tela postaću duh i telo potpuno oslobođenog bića. Pa i ako pretpostavimo da iz toga neće proisteći vaše neposredno oslobađanje od ponovnih rađanja, onda ćete bar osigurati ponovno rađanje u skladu sa svojim željama. *Sūtra* veli: »*Bodhisattve* se ponovo otelotvoruju u bilo kom obliku koji požele.« Ali ako bi iznenada izgubile moć da očuvaju duh od pojmovnog mišljenja, privrženost obliku odvukla bi ih ponovo u pojavni svet, a svaki od tih oblika stvorio bi za njih *karmu* demona!

Isto je i sa uvežbavanjima buddhista iz sekte Čiste zemlje, jer sva ta uvežbavanja proizvode *karmu*; otuda ih možemo nazvati preprekama ka buddhinstvu! Kao što bi vam ona omela duh, tako bi vas i lanac uzročnosti brzo dočepao i odvukao vas u stanje onih koji još nisu oslobođeni.⁶⁰⁾

Otuda sve *dharmae* kao što su one koje tvrde da vode do doseganja *bodhija* nemaju nikakvu stvar-

⁵⁹⁾ Prosvetljenje.

⁶⁰⁾ Sekta Čiste zemlje zastupa potpunu zavisnost od Amide, buddhe beskrajne svetlosti i života, smatrajući da će savršena vera obezbediti ponovno rađanje u nekom raju, gde se pripreme za konačno prosvetljenje odvijaju pod idealnim uslovima. Nasuprot njima, zen buddhisti često tvrde da je oslanjanje na Amida Buddhu negacija samooslanjanja za koje je Gautama Buddha govorio da je jedina sigurna staza. Međutim, ako se učenje Čiste zemlje pravilno razume, onda ono nije protivno zenu, s obzirom da pravi smisao Amide jeste supstancija buddhinstva urođena u čoveku, a ponovno rađanje u njegovom raju podrazumeva buđenje individualnog duha za jedinstvo sa supstancijom buddhinstva.

nost. Reči Gautame Buddhe trebalo je da posluže kao uspešna sredstva koja mogu da izvedu ljude iz mraka goreg neznanja. To vam je kao kad se čovek pretvara da su žuti listovi u stvari zlatni kako bi time zaustavio tok dečjih suza. *Samyak-saīn-bodhi*.⁶¹⁾ je drugi naziv za uviđanje da nema vrednih *dharmi*. Kada to shvatite, šta će vam više takve beznačajne sitnice? Treba da nastavite — u skladu sa uslovima vaših sadašnjih života i prema mogućnostima — da smanjujete zalihe stare *karme* sakupljene u prethodnim životima; a pre svega, morate izbeći prikupljanje sveže zalihe kazne!

Duh je ispunjen sjajnom jasnoćom, i zato odbacite mrak svojih starih pojmova. Ch'ing Ming kaže: »Oslobodite se svega.« Rečenica u *Lotosovoj sūtri* koja govori o celih dvadeset godina utrošenih u otklanjanju đubreta simbolizuje nužnu potrebu da iz svoga duha izgnate sve ono što teži oblikovanju pojmova. Ista *sūtra* u drugom odeljku izjednačava hrpu izmeta koju treba odneti sa metafizikom i filozofiranjem. Otuda je »materica *tathāgata*« u suštini ništenost i tišina koji ne sadrže nijednu izdvojenu *dharmu*. I stoga veli ta *sūtra*: »Svi domeni svih buddha su podjednako ništeni.«⁶²⁾

Premda drugi govore o putu buddha kao o nečemu do čega se može dospeti izučavanjem *sūtri* i raznim pobožnim vežbama, vi s takvim idejama ne smete ništa da imate. Opažanje, iznenadno kao treptaj, da su subjekt i objekt jedno isto, odvešće vas do duboko tajanstvenog nemog razumevanja; a pomoću tog razumevanja probudićete se za istinu zena. Kada naidete na nekoga ko nema to razumevanje, morate tvrditi da ništa ne znate. On će možda biti ushićen svojim otkrićem nekog »puta do prosvetljenja«; ali ako dozvolite sebi da vas on ubedi,

⁶¹⁾ Vrhovno znanje.

⁶²⁾ Drugim rečima, i zapadni raj Amida Buddhe je podjednako prazan kao i svi ostali.

vi nećete osetiti nikakvo ushićenje, već ćete samo trpeti bol i razočaranje. Kakve veze imaju takve misli sa izučavanjem zena? Čak i ako dobijete od njega neki bezvredan »metod«, ispašće da je to samo neka iskonstruisana *dharma* koja nema ništa sa zenom. Tako je Bodhidharma sedeo pred zidom, utonuo u meditiranje; on nije tražio da navodi ljude na određena mišljenja. Stoga je zapisano: »Izbaciti iz duha čak i načelo iz kojeg potiče delanje jeste pravo učenje buddha, dok dvojnost pripada sferi demona.«

Vaša istinska priroda je nešto što nikada niste izgubili, čak i u trenucima zablude, niti ste to zadržali u trenutku prosvetljenja. Ona je priroda *bhū-tatathate*. U njoj nema ni zabluda ni ispravnog razumevanja. Ona posvuda ispunjava ništenost i u biti je sačinjena od iste supstancije kao jedinstveni nuh. Otkud onda mogu objekti koje je duh stvorio da postoje izvan ništenosti? Ništenost je u osnovi bez prostornih dimenzija, bez strasti, aktivnosti, zabluda ili ispravnog razumevanja. Morate da razumete da u njoj nema stvari, ljudi i buddha; jer ta ništenost ne sadrži ni najmanju trunku onoga što se može prostorno sagledati; ona ne zavisi ni od čega i nije ničemu pripojena. Ona je sveprožimajuća, neokaljana lepota; ona je samopostojeći i nestvoreni apsolut. Kako se onda uopšte može raspravljati da li pravi buddha ima usta i kakvu *dharmu* propoveda, ili da za pravo slušanje nisu potrebne uši, jer ko ga može čuti? Ah, ona je dragulj neprocenjive vrednosti!⁶³⁾

⁶³⁾ Ovaj odeljak, u kojem je učitelj učinio najviše što je moguće da opiše neopisivo, upotrebljavajući izraze kao »sveprožimajuća, neokaljana lepota«, trebalo bi da predstavlja dovoljan odgovor onim kritičarima buddhističkog »pesimizma« koji pretpostavljaju da učenje o *sūnyati* ili ništenosti izjednačava *nirvāṇy* sa potpunim uništenjem.

Naš učitelj je prvobitno došao iz Fukiena, ali se zamonašio na planini Huang Po u ovoj oblasti dok je još bio sasvim mlad.⁶⁴⁾ Na sred njegovog čela nalazila se kvržica u obliku bisera. Glas mu je bio mek i prijatan, a po naravi je bio skroman i smiren.

Nekoliko godina posle rukopoloženja, dok je putovao na planinu T'ien T'ai, naišao je na nekog kaluđera s kojim se ubrzo zbližio kao sa starim poznanikom; i tako su zajedno produžili da putuju. Kada su otkrili da im je nabujali planinski potok zaprečio put, naš učitelj se oslonio na štap i zastao je, a njegov prijatelj ga je podsticao da krene dalje.

»Ne. Ti idi prvi«, reče naš učitelj. Tada ovaj baci svoj veliki slamni šešir u bujicu i lako pređe na drugu stranu.⁶⁵⁾

»Ah«, uzdahnu učitelj, »dozvolio sam takvom momku da me prati! Trebalo je da ga ubijem udarcem štapa!«⁶⁶⁾

⁶⁴⁾ Upravo je po toj planini prečasnii Hsi Yün dobio ime po kojem su ga sve do danas najbolje poznavali.

⁶⁵⁾ Upotrebivši ga kao splav.

⁶⁶⁾ Izgleda da je smisao ove anegdote u tome da je drugi kaluđer prikazao jednu od natprirodnih moći koje se stižu uvežbavanjem *dhyaṇe*, ali koje bi, po pravilu, trebalo smatrati običnim nusproizvodima koji se mogu koristiti samo u slučaju krajnje nužnosti. Huangu Pou se njegov saputnik smučio svojim razmetanjem.

Kada je jednom prilikom neki kaluđer odlazio od učitelja Kuei Tsunga, pitali su ga kuda name-rava da pođe.

»Nameravam da posetim sva mesta gde podučavaju pet vrsta zena*«, odgovori on.

»O«, uzviknu Kuei Tsung. »Druga mesta možda imaju pet vrsta; mi ovde imamo samo jednu.«

Ali kada je kaluđer zapitao koju, iznenada je dobio jedan udarac. »Uvideo sam, uvideo sam!« uzbuđeno je povikao.

»Govori, govori!« zaurla Kuei Tsung. Ali upravo kada se kaluđer pripremio da kaže još nešto, dobio je još jedan udarac.

Kasnije, kada je taj isti kaluđer stigao u manastir našeg učitelja, Huang Po ga je pitao odakle dolazi, i on objasni da je nedavno napustio Kuei Tsunga.

»A kakve si pouke primio od njega?« zapita naš učitelj, i na to taj kaluđer ispriča gornju priču.

Na sledećem našem skupu, naš učitelj je izložio ovu anegdotu i rekao: »Učitelj Ma⁶⁷⁾ doista nadmašuje osamdeset i četvoricu duboko prosvetljenih!* Pitanja koja ljudi postavljaju nisu ništa bolja od smrdljive balege koja natapa zemlju. Jedino Kuei Tsung nešto vredi.«⁶⁸⁾

*) Ovo se odnosi na pet sekti zen škole koje su nastale rasepom nakon smrti šestog patrijarha Hui Nenga (638—713) — prim. prev.

⁶⁷⁾ Drugo ime Kuei Tsunga.

*) Učenje o 84 *siddhā*, karakteristično naročito za tantristički buddhizam ili *vajrayānu* — prim. prev.

⁶⁸⁾ Oni kojima su poznate knjige dr Suzukija o zenu neće pogrešno protumačiti Kuei Tsungove udarce kao nepotrebnu okrutnost ili nasilje, niti će za Huang Poov jezik reći da je bezrazložno grub. Izgleda da udarci i oštar jezik mogu u pravom trenutku da izazovu *satori*, blesak prosvetljenja. Mlađi kaluđer je tragaio za metodama povlačenja izvan sveta pomoću duboke udubljenosti, a prvi Kuei Tsung

Naš učitelj se jednom prilikom našao na skupu u Nadleštu carskih zastupnika za so, a tom skupu takođe je prisustvovao car T'ai Chung kao *šramanera*.⁶⁹⁾ *Šramanera* je primetio kako naš učitelj ulazi u dvoranu i tri puta se klanja Buddhi, i zbog toga ga upita: »Ako ne treba ništa da tražimo od Buddhē, *dharme* ili *saṅghe*, šta onda vaša prečasnost traži tim dubokim naklonima?«

»Iako ja ne tražim od Buddhē«, odgovori naš učitelj, »ili od *dharme* i *saṅghe*, običaj mi je da na ovaj način izražavam poštovanje.«

»Ali kakva je svrha toga?« bio je uporan *šramanera*, zbog čega je iznenada dobio šamar.

»O«, uzviknuo je. »Kako ste prosti!«

»Šta je sad?« povika učitelj. »Pa ti praviš razliku između ugladenog i prostog!« I rekavši to, odvali mu još jedan šamar, koji primora *šramanera* da ode odatle!⁷⁰⁾

gov udarac bio je zamišljen kao protivotrov, jer je govorio: »Ruka od kostiju i mišića koja ti sada nanosi bol isto je toliko apsolut koliko i mistični žar koji doživljavaš tokom svoje udubljenosti.« Drugi udarac je ilustrirao bezumnost pokušaja da se nenadano razumevanje istine izrazi rečima.

⁶⁹⁾ Ovdje, verovatno, označava svetovnjaka koji je prihvatio deset propisa umesto uobičajenih pet.

⁷⁰⁾ Od ove priče, onima koji su upoznati sa običajima na istočnjačkim dvorovima, diže se kosa na glavi. To što se Huang Po usudio da ošamari božanskog vladara, sina neba, ukazuje na izuzetnu veličinu njegovog ličnog ugleda, kao i na krajnju neustrašivost koja proističe, sasvim logično, iz nepokolebljivog uverenja da je *saṅsārski* život samo san. Careva voljnost da prihvati udarac bez odmazde ukazuje na dubinu divljenja koje oseća prema učitelju. Treba imati na umu da Huang Poa, kao jednog od nekolicine učitelja koji su pripadali relativno maloj sekti, bez ikakvog svetovnog autoriteta, ne možemo uporediti sa nekim zapadnjačkim papom ili nadbiskupom koji bi, u izvesnim okolnostima, mogli nekažnjeno da udare vladara zahvaljujući autotritetu koji imaju kao »princ crkve«.

Dok se nalazio na putovanju, naš učitelj poseti Nan Ch'üana (*svog starešinu*). Jednog dana, za večerom, uzeo je zdelicu i seo naspram Nan Ch'üanove stolice. Primetivši ga, Nan Ch'üan siđe da ga primi i upita: »Koliko već vaša prečasnost sledi put?«

»Još od vremena pre ere Bhisma Rāje«, glasio je odgovor.⁷¹⁾

»Stvarno?« uzviknu Nan Ch'üan. »Izgleda da učitelj Ma⁷²⁾ ovde ima vrednog unuka.⁷³⁾ Tada se naš učitelj mirno udaljio.

Nekoliko dana kasnije, kada je naš učitelj izlazio, Nan Ch'üan primeti: »Ti si ogroman čovek, zašto nosiš šešir tako smešne veličine?«

»Zato«, uzvratil naš učitelj, »što sadrži ogroman broj hiliokosmosa.«

»A šta je sa mnom?« upita Nan Ch'üan, ali učitelj stavi šešir i ode.⁷⁴⁾

⁷¹⁾ Odnosno, on se nalazio na putu još mnogo eona pre nego što je započeo sadašnji svetski ciklus — što je aluzija na večnost u kojoj se svi nalazimo zahvaljujući našoj istovetnosti sa jedinstvenim duhom.

⁷²⁾ Sám Nan Ch'üan. Takođe poznat kao Kuei Tsung.

⁷³⁾ Duhovni potomak.

⁷⁴⁾ Kao što prvi deo anegdote ukazuje na ko-egzistenciju sa večnošću, tako nam drugi pokazuje ko-egzistenciju sa ništenošću. Kada učitelj ode, on time pokazuje da je pobedio u raspravi. Kao što će se videti, on priznaje poraz trostrukim dubokim naklonom. Japanski komentatori skloni su gledištu da je slavni šešir Huang Poa bio prevelik čak i za njega; ali Kinezi, i to ispravno — rekao bih, smatraju da je šešir bio premalen — što, naravno, pri-dodaje poenti priče. Reči u tekstu glase »*tai ko hsieh-tzú ta li*« — »nositi šešir male veličine«; ali reč *ta*, koja označava »veličinu«, obično takođe znači »velik«. Otuda ta greška, koja postaje razumljiva kada se shvati da je *hsieh-tzú* — »sićušan« — krajnje kolokvijalan kineski izraz koji verovatno znači nešto sasvim drugo na japanskom. Uporedi:

戴筒些子大笠

* * *

Drugog jednog dana, dok je naš učitelj sedeo u čajdžinici, naiđe Nan Ch'üan i upita ga: »Šta to znači, Jasan uvid u prirodu buddhinstva proističe iz izučavanja *dhyāne* (kontrola duha) i *prajñe* (mudrost)?«

Naš učitelj odgovori: »Znači da od ujutru do uveče ne smemo da se oslonimo ni na jednu stvar.«

»Ali nije li to samo vaša predstava tog značenja?«

»Kako bih mogao da budem toliko uobražen?«

»Znate, vaša prečasnosti, neki ljudi bi platili u gotovini za vodu od pirinča, ali od koga možete nešto da tražite za par takvih domaćih slamnih sandala?«

Na to naš učitelj nije odgovorio.

Wei Shan je kasnije pomenuo taj događaj Yangu Shanu, i upitao da li je ćutanje našeg učitelja označavalo poraz.

»O, ne!« odgovori Yang. »Sigurno znaš da Huang Po poseduje lukavost tigra?«

»Tvoja dubina nema granica«, uzviknu drugi.⁷⁵⁾

* * *

Jednom je naš učitelj zatražio kratko odsustvo i Nan Shan ga upita kuda ide.

»Idem samo da sakupim neko povrće.«

»Čime ćeš ga seći?«

⁷⁵⁾ Nan Ch'üan je upotrebio termin koji je bio anatema za Huang Poa — »predstava« (pojam). Njegovo ćutanje imalo je duboki značaj; označavalo je da se učitelj *nikada* ne služi pojmovima, a možda i to da je »vaša prečasnost« — u smislu »vi« ili »vaše« — takođe termin bez vrednosti. Ali tek je čovek Yang Shanovog kalibra uspeo da dokuči taj smisao.

Naš učitelj podiže nož, na šta Nan Shan primeti: »To je u redu za gosta, ali ne i za domaćina.«

Naš učitelj izrazi svoje uvažavanje trostrukim poklonom.⁷⁶⁾

* * *

Jednoga dana pet novopridošlica izađe pred našeg učitelja u grupi. Jedan od njih, umesto da izvede uobičajeni duboki naklon, osta da stoji i pomalo nezainteresovano pozdravi ga kretnjom sastavljenih šaka.

»A da li ti znaš kako se postaje dobar lovački pas?« priupita ga naš učitelj.

»Moram da sledim miris antilope.«

»Pretpostavimo da ne ostavlja miris — šta ćeš tada slediti?«

»Onda bih sledio tragove njenih kopita.«

»A ako nema tragova kopita, šta ćeš onda?«

»Ipak bih mogao da sledim neke životinjske tragove.«

»Ali šta ćeš ako nema nikakvih tragova? Kako bi je tada sledio?«

»U tom slučaju«, reče novopridošlica, »to bi sigurno bila mrtva antilopa.«

Naš učitelj nije više ništa rekao, ali sledećeg jutra, nakon propovedi, zatražio je: »Neka kaluđer — jučerašnji lovac na antilopu — istupi.« Kaluđer poslušao a naš učitelj upita: »Juče, moj časni prijatelju, ostao si bez reči. Otkud to?«

⁷⁶⁾ Nalazimo da je ovu anegdotu teško razumeti. Čak je i zen učitelj Jên Wên, koji je imao malo teškoća u odgovorima na druga moja pitanja, ovde ostao nem. Stoga moram sâm da nagadam, pa smatram da Nan Shanova rečenica znači »Dobro, posluži se njime, ali ne daj da se on služi tobom«, u smislu da bilo kakvo vanjsko sredstvo za postizanje prosvetljenja treba koristiti obazrivo i privremeno. U svakom slučaju, bez obzira da li je interpretacija dobra ili ne, to je jedan od Huang Poovih najčvršćih stavova.

Videvši da mu kaluđer ne odgovara, nastavio je: »Ah, možda ti sebe nazivaš pravim kaluđerom, a u stvari si najobičniji početnik.«⁷⁷⁾

* * *

Jednom prilikom, upravo kada je naš učitelj raspustio prvi dnevni skup u manastiru K'ai Yuan u blizini Hung Choua, desilo se da ja⁷⁸⁾ naiđem u manastir. Ubrzo sam zapazio jednu sliku na zidu i, raspitavši se kod kaluđera koji je vodio manastirsku administraciju, doznao da ona prikazuje izvesnog slavnog kaluđera.

»Ma nemoj?« rekoh. »Da, vidim njegovu sliku, ali gde je sâm čovek?« Moje pitanje je primljeno u tišini.⁷⁹⁾

Na to primetih: »Ali u ovom hramu mora da bude zen kaluđera, zar ne?«

»Da«, odgovori kaluđer, »ima jedan.«⁸⁰⁾

Posle toga zatražio sam da me učitelj primi i ponovio sam mu ceo nedavni razgovor.

»P'ei Hsiu!« viknu učitelj.

»Gospodine!« odgovorih s poštovanjem.

»Gde si ti?«

⁷⁷⁾ Huang Poov uvod pokazuje da je bio spreman da prizna jednakost novopridošlici, koju je očito zahtevao svojim pozdravom, ali pod uslovom da pokaže da je toga vredan. Učitelj se odlučio na javni prekor tek kada je ovaj pokazao nepoznavanje zena. Antilopa, naravno, simbolizuje jedinstven duh koji, sasvim lišen atributa, »ne ostavlja tragove«. Mrtva antilopa označavala bi stanje utruća.

⁷⁸⁾ P'ei Hsiu.

⁷⁹⁾ Tišina pokazuje da se čovek ne nalazi ni negde ni nigde; prvo, zato što njegovo pravo »sopstvo« nije imalo poseban entitet; drugo, zato što je njegovo prolazno »sopstvo« nesumnjivo zauzimalo mesto u prostoru.

⁸⁰⁾ Ovaj duboki odgovor ima dvostruki smisao — »jedan« u smislu Huang Poa, i »Jedan«!

Shvativši da na takvo pitanje nije moguće odgovoriti, žurno zatražih od našeg učitelja da se vrati u dvoranu i nastavi svoju propoved.

Kada je učitelj zauzeo svoje mesto, ovako je započeo:

»Vi ste ljudi kao pijanice. Ne znam kako uspevate da se održite na nogama u takvom podnapitom stanju. Pa svi će umreti od smeha kada vas vide. Sve izgleda tako lako, i zašto onda moramo do doživimo da vidimo ovakav dan? Zar ne možete da shvatite da u celom carstvu T'anga⁸¹⁾ nema učitelja vičnih zenu?«

U tom času jedan od prisutnih kaluđera upita: »Kako možeš to da kažeš? Evo, upravo sada, kao što svi mogu da vide, sedimo licem u lice sa jednim koji se pojavio u svetu⁸²⁾ da bi bio učitelj kaluđera i vođa ljudi!«

»Primetite, molim vas, da nisam rekao da nema zena«, odgovori učitelj. »Samo sam ukazao na to da nema učitelja!«

Kasnije je Wei Shan preneo taj razgovor Yangu Shanu i upitao ga za značenje.

Yang Shan reče: »Taj labud je u stanju da izvuče čisto mleko iz pokvarene smeše. Sasvim je jasno da on⁸³⁾ nije obična patka!«

»Ah«, uzvratil drugi. »Da, njegova poenta je bila veoma suptilna.«⁸⁴⁾

⁸¹⁾ Kina.

⁸²⁾ Izraz koji se obično upotrebljava za buddhe.

⁸³⁾ Huang Po.

⁸⁴⁾ Mnogostruka su značenja ove anegdote. Poslednje reči Huang Poa nagoveštavaju, između ostalog, nemogućnost podučavanja zena, koji može ispravno da se shvati samo intuitivnim razumevanjem koje se javlja u nama. Drugi smisao, koji se vraća do ćutanja manastirskog administratora, jeste da je egzistencija pojedinaca, zen učitelja ili bilo koga, čisto prolaznog reda. Utapanje u zen vodi do iskušavanja jedinstva u kojem »jedan« i »drugi« više ne važe. Jednost nije ni zen učitelj ni bilo šta drugo.

Jednog dana doneo sam kip Buddhe i, klečeći s poštovanjem pred našim učiteljom, molio sam ga da mi dodeli svetu čast.

»P'ei Hsiu!« uzviknu on.

»Da, učitelju?«

»Kako to da se još uvek brineš o imenima?«

Sve što sam mogao da učinim bilo je da mu se ćutke poklonim.

Drugom jednom prilikom ponudio sam učitelju pesmu koju sam napisao. On je uze, ali ubrzo sede i odgurnu je od sebe. »Da li razumeš?« upita.

»Ne, učitelju.«

»Ali zašto ne razumeš? Razmisli malo! Kada bi stvari mogle ovako da se izraze mastilom i papirom, kakva bi bila svrha sekte kao što je naša?«

Moja pesma je ovako glasila:

*Kada mu je učitelj zaveštao neposredan duh,
On je, veoma visok i s biserom na čelu,
Proveo deset godina pored reke u Szech'uanu.
Sada, kao latice koje voda nosi,
Došao je da otpočine na obalama Changa.
Hiljadu učenika sledi za njim, velelepno
Zmajevog držanja, i donose miris
Cvetova iz daleka. Hteli bi da budu buddhe,
Ali žele da mu služe ponizno kao učenici.
Ko zna kome će duh biti prenet?*

Naš učitelj je kasnije odgovorio drugom pesmom:

*Duh je moćan okean, more koje ne poznaje
granice.
Reči su skerletni lotosi koji leče manje bolesti.*

*Iako ima trenutaka dokolice kada mi se obe
ruke odmaraju,
Ne podižem ih do grudi da bih pozdravio
besposličare!⁸⁵⁾*

Naš učitelj je rekao: Oni koji žele da napreduju na putu moraju prvo da odbace talog koji se nakupio u njihovom raznorodnom učenju. Pre svega, moraju izbegavati da traže bilo šta objektivno ili da dopuštaju sebi bilo kakvo prijanjanje. Kada saslušaju najdublja učenja, moraju se ponašati kao da im je tek povetarac dotakao uši, da je dah vetra prošao u treptaju oka. Nikako ne smeju pokušavati da slede takva učenja. Delati u skladu sa ovim nazovima znači dosegnuti dubinu. Nepokretna kontemplacija *tathāgata* podrazumeva zen-duhovnost onoga ko je napustio krug rođenja i umiranja zauvek. Još od dana kada je Bodhidharma prvi put preneo jedinstveni duh, nije postojala nijedna druga vežea *dharma*. Ukazujući na jedinstvo duha i buddhe,⁸⁶⁾ on je pokazao kako se prevazilaze najviši oblici prosvetljenja. Osim te, nijednu drugu misao nije sigurno ostavio. Ako želite da prođete kroz vratnice naše sekte, to vam mora biti jedina *dharma*. Ako očekujete da nešto dobijete od učitelja drugih učenja, zašto ste onda dolazili ovamo? Rečeno je da ako imate i najmanju nameru da se upuštate u pojmovno mišljenje, bolje vam je da priпаzite, jer će vas već vaša namera odvesti u kandže demona. Svesno lišavanje te namere, pa čak i svest da nemate takve namere, isto tako će biti dovoljno da vas preda u vlast demona. Ali to neće biti de-

⁸⁵⁾ Huang Poova pesma kazuje da se duh može preneti samo onome ko je primio intuitivno iskustvo koje vodi do neposrednog opažanja jedinstvenog duha. Obična intelektualna blistavost neće ništa postići. Otuda učitelj neće dati znak onima koji besposliče i gube vreme u metafizičkim ili intelektualnim raspravama.

⁸⁶⁾ Apsolut.

moni izvana, već stvorenja koja je načinio vaš duh. Jedina stvarnost jeste »*bodhisattva*« čija se egzistencija uopšte ne izražava čak i u duhovnom smislu — onaj koji ne ostavlja tragove. Ako dozvolite sebi da verujete u nešto više od čisto prolaznog postojanja pojava, upašćete u ozbiljnu zabludu poznatu kao jeretičko verovanje u večni život; ali ako, s druge strane, prihvatite da suštinska ništenost pojava podrazumeva običnu prazninu, onda ćete upasti u drugu zabludu, jeres potpunog utruća.⁸⁷⁾

Otuda reči »trostruki svet je samo duh; mnoštvo pojava su samo svest« predstavljaju stvar kojoj se podučavaju ljudi koji su ranije imali još pogrešnija gledišta i patili od još ozbiljnijih zabluda opažanja.⁸⁸⁾ Slično tome, učenje da je *dharmakāya*⁸⁹⁾ nešto što se postiže tek posle doseganja punog prosvetljenja zamišljeno je tek kao sredstvo odvlačenja *theravādskih* svetaca od ozbiljnijih zabluda. Smatrajući da ta pogrešna gledišta preovlađuju, Gautama Buddha je pobio dve vrste pogrešnog shvatanja — ideje da će prosvetljenje voditi do opažanja neke sveopšte supstancije, sastavljene od čestica za koje jedni smatraju da su guste, a drugi da su retke.⁹⁰⁾

⁸⁷⁾ S obzirom da smo, doista, u celosti sačinjeni od večnog duha, pojam trajne individualne duše i pojam potpunog utruća su podjednako lažni. (Huang Poove reči odnose se na *mahāyānsku* kritiku — naročito uočljivu u *mādhymaka* filozofiji — eternalističkih i nihilističkih stanovišta — prim. prev.)

⁸⁸⁾ U vreme Huang Poa postojala je sekta zvana Wei Shih Tsung koja je smatrala da, iako ništa ne postoji izvan svesti, svest je ipak u nekom smislu supstancija i stoga »stvarna«. Sekta još uvek postoji. (Blorfeld ovde aludira na kinesku varijantu *mahajanske* škole *vijnana-vada* — prim. prev.)

⁸⁹⁾ Telo apsoluta.

⁹⁰⁾ Ova gledišta, za koja se kaže da ih je Buddha pobio, izgledaju slična novoj naučnoj teoriji da je tvar od koje je svemir načinjen tvar duha. Ova teorija ima iz-

Kako je moguće da je Gautama Buddha, koji je poricao sva takva gledišta kao što su ona koja sam pomenuo, začeo sadašnje predstave prosvetljenja? Ali, kako se ova učenja i dalje tumače, ljudi su se upleli u dvojnost čežnje za »svetlošću« i izbegavanja »mraka«. U svojoj želji da traže prosvetljenje s jedne strane i da *izbegnu* strasti i neznanje telesne egzistencije s druge, oni zamišljaju jednog prosvetljenog buddhu i neprosvetljene obične ljude kao zasebne entitete. Neprekidno predavanje takvim dvojnim pojmovima odvešće do vašeg ponovnog rađanja u domenu šest redova bića, i to život za životom, eon za eonom, zauvek! A zašto je tako? Zbog krivotvorenja učenja da je prvobitno izvoriste buddha ta samopostojeća priroda. Ponovo vas uveravam da buddha ne boravi u svetlosti, niti obični ljudi u mraku, jer istina ne poznaje takve razlike. Buddha nije moćan, niti su obični ljudi slabi, jer istina ne poznaje takve razlike. Buddha nije prosvetljenje, niti su obični ljudi neznanice, jer istina ne poznaje takve razlike. Sve je to zbog toga što prihvatate da govorite o razjašnjenju zena!

Cim se usta otvore, poteče zlo. Ljudi zanemaruju koren i govore o granama, ili zanemaruju stvarnost »prividnog« sveta i govore samo o prosvetljenju. Ili pak brbljaju o kosmičkim aktivnostima koje vode do preobražaja, a pri tom zanemaruju supstanciju iz koje potiču — doista, od rasprava nikada nema nikakve vajde.

Ponavljam, sve pojave su u osnovi bez egzistencije, premda sada ne možete reći da su nepostojeće. *Karma* koja se pojavi time ne postoji; *karma* koja se uništi time ne prestaje da postoji. Štaviše,

vesnu površnu sličnost sa učenjem Huang Poa, ali iako bez sumnje predstavlja napredak u odnosu na materijalističke pojmove poslednjeg veka, ona je još uvek daleko od istine u smislu u kojem je razumeju u zenu. (Blorfeldov iskaz o »novoj naučnoj teoriji« valja uzeti s dosta rezerve — prim. prev.)

duh nije duh, jer sve ono što taj izraz označava daleko je od stvarnosti koju simbolizuje. Oblik; isto tako, nije doista oblik. I ako sada izjavim da nema nikakvih pojava i da nema sveopštog duha, počete da shvatate nešto od intuitivne *dharma* koja se bez reči prenosi duhom duhu. Otuda su pojave i nepojave jedno isto, nema ni pojava ni nepojava, i prenošenje se jedino može izvršiti duhom duhu.

Kada se u vašem duhu javi nenadani blesak misli i u njemu prepoznate san ili privid, onda možete da učete u stanje koje su dosegle buddhe iz prošlosti — što ne znači da buddhe iz prošlosti doista postoje ili da buddhe budućnosti još nisu nastale. Pre svega, ne žudite da postanete neki budući buddha; jedino o čemu treba da brinete, dok misao sledi misao, jeste da ne prijanjate ni uz jednu od njih. Ne smete, isto tako, da negujete ni najmanju ambiciju da budete buddha sada i ovde. Čak i ako se buddha pojavi, ne mislite o njemu kao o »prosvetljenom« ili »zavedenom«, »dobrom« ili »zlom«. Žurno se oslobodite bilo kakve želje da budete uz njega. Odbacite ga u treptaju oka! Nikako ne pokušavajte da ga zadržite, jer ni hiljadu katanaca ne bi moglo da ga zaustavi, ni sto hiljada stopa kanapa da ga sputa. Budući da je tako, neustrašivo nastojte da ga oterate i uništite.

Sada ću jasno izložiti kako se treba osloboditi tog buddhe. Uzmite sunčevu svetlost. Možete reći da je blizu, ali ako je sledite iz sveta u svet nikada je nećete uhvatiti. Potom je možete opisati kao jako daleku, i gle, ugledaćete je neposredno pred svojim očima. Sledite je i, videćete, ona vam umiče; bežite od nje a ona je uvek tik iza vas. Ne možete je posedovati, ne možete je odbaciti. Iz ovog primera možete razumeti kako je sa pravom prirodom svih stvari, i stoga neće biti potrebe da jadikujete ili brinete o takvim stvarima.

A sada, pazite da ne kažete da je moja preporuka da odbacite buddhu skrnava, ili da je moje poređenje njega i sunčeve svetlosti pobožno, kao da sam se kolebao između dve krajnosti! Sledbenici drugih škola složili bi se s vama, ali naša zen škola ne prihvata ni skrnavljenje prve izjave ni pobožni kvalitet druge. Isto tako ne smatramo da jedno nalikuje buddhi, a da se drugo može očekivati samo od običnih ljudi.⁹¹⁾

Ceo vidljivi svemir jeste buddha; isto su i zvukovi; držite se jednog načela i sva ostala su identična. Kada vidite jednu stvar, videli ste sve. Kada opazite bilo koji individualni duh, opazate sav duh. Nazrite jedan put i svi će se putevi naći u vašem pogledu, jer ne postoji mesto gde nema puta. Kada vam pogled padne na zrno prašine, ono što vidite identično je sa prostranim svetovima sa velikim rekama i grdnim planinama. Posmatrati kap vode znači posmatrati prirodu svih voda u svemiru. Štaviše, u takvom razmišljanju o sveukupnosti pojava, razmišljate i o sveukupnosti duha. Sve te pojave u suštini su prazne, a ipak taj duh s kojim su identične nije obična praznina. Time hoću da kažem da on ipak postoji, ali na način koji je odviše čudnovat da bismo mogli da ga pojмимо. To je postojanje koje nije postojanje, nepostojanje koje je ipak postojanje. I tako ta prava ništenost na neki čudnovat način »postoji«. ⁹²⁾

Prema onome, što je rečeno, mi možemo obujmiti sve prostrane svetove, iako su brojni kao zrne-

⁹¹⁾ Ceo ovaj odeljak jeste upozorenje za izbegavanje jednog od najtežih tipova dvojnosti za buddhistu — dvojnost koja se javlja kada se buddhaili *nirvāna* zamišljaju odvojenim od nas i *saṃsāre*. Pokušaj da se buddha ukloni nije bogohulniji od pokušaja da se ubije kameni lik, jer takve namere na njih ne utiču.

⁹²⁾ Ovaj odeljak ističe savršenu istovetnost neuporedivog mira *nirvāne* i neprekidnog toka promenljivosti pojavnog svemira. ISTOVETNOST BITKA SA BIVSTVOVA ĆIM BIĆEM - TAKVOSTI I APICULATA - ODIGRAVA SE U TRENTUKU PROBUDENJA.

vlje peska, našim jedinstvenim duhom. Zašto onda pričamo o »unutra« i »izvana«? Med ima nepromenljivi kvalitet slatkoće, iz čega sledi da je sav med sladak. Govoriti da je ovaj med sladak a onaj gorak bilo bi besmisleno! Kako bi moglo da bude tako? Otuda kažemo da ništenost nema unutrašnjost i spoljašnjost. Tu je jedino spontano postojeći *bhūta-tathata* (apsolut). A iz istog razloga kažemo da nema središta. Tu je jedino spontano postojeći *bhūtata-tahā*. NEMA SPOJSTVA VEĆ SAMO APSOLUTA, KOSMUSA KAO JEDNOG BIĆA

Obični ljudi, stoga, jesu buddha. Buddha i oni su jedno. Oboje se u celosti sastoje od jedine »supstancije«. Pojavni svemir i *nirvāṇa*, aktivnost i nepokretno mirovanje — svi su oni od jedinstvene »supstancije«. Isto je sa svetovima i sa stanjem koje prevazilazi svetove. Da, bića koja prolaze kroz šest stupnjeva postojanja, ona koja su doživela četiri vrste rađanja, svi prostrani svetovi sa njihovim planinama i rekama, *bodhi*-priroda i *privid* — svi su oni takvi. Kada kažemo da su svi oni od iste supstancije, smatramo da su njihova imena i oblici, postojanje i ne-postojanje, samo ništenost. Veliki svetovi, bezbrojni kao pesak Ganga, doista se nalaze u jednoj bezgraničnoj ništenosti. Gde su onda budhe koje oslobađaju ili svesna bića koja treba osloboditi? Kada je prava priroda svih stvari koje »postoje« identična takvost, kako mogu takve razlike da imaju stvarnost?

Ako pretpostavite da se pojave javljaju od sebe, upašćete u jeres prihvatanja da stvari imaju svoju spontanu egzistenciju. S druge strane, ako prihvatite učenje o *anātmanu*, pojam »*anātmana*« može vas odvesti među *theravādine*.⁹³⁾

⁹³⁾ Učenje o *anātmanu* oduvek je bilo u središtu budhističkih rasprava. Nema sumnje da ga je Gautama Buddha načinio jednom od središnjih tačaka svoga učenja, ali zato su tumačenja raznovrsna. *Theravādini* ga ne tumače samo kao »nesopstvo«, već i kao »ne postojanje sopstva«, čime odriču čoveku i sopstvo i bilo kakvo učešće u nekom

Vi želite da premerite sve što se nalazi u ništenosti, stopu po stopu i santimetar po santimetar, a ja vam ponavljam da su sve pojave lišene formalnih odlika. One u biti pripadaju onom savršenom spokoju koji leži izvan prolazne sfere aktivnosti koje oblikuju formu, pa sve one postoje uporedo sa prostorom i jedinstvene su sa stvarnošću. Budući da tela ne poseduju stvarnu formu, kažemo da su pojave ništene; a s obzirom da je duh bez odlika, govorimo da je priroda svih stvari ništena. Oboje je bez oblika i za oboje se kaže da su ništenost. Štaviše, nijedno od brojnih učenja ne postoji izvan vašeg prvobitnog duha. Sav taj razgovor o *bodhiju*, *nirvāni*, apsolutu, buddha-prirodi, *mahāyāni*, *thera-*

delu prirode sveopšteg duha ili jedinstvenog duha. Pristalice *mahāyāne* prihvataju tumačenje o »nesopstvenosti«, smatrajući da pravo »sopstvo« nije ništa drugo do neopisivi »ne-entitet«, jedinstveni duh; sigurno nešto manje »entitet« nego što je *ātman* brahmana. Coomaraswamy, na primer, tumači poznati propis »Neka ti sopstvo bude jedino utočište« ne preko *theravādskog* »Ne oslanjaj se na posrednike«, već kao »Neka ti jedino sopstvo bude utočište«, gde »sopstvo« znači isto što i jedinstveni duh. Ako su *theravādini* u pravu sa svojim »Bez sopstva«, šta se onda reinkarnira i šta na kraju ulazi u *nirvāṇu*? I zašto se toliko trude da sakupe zasluge za buduće živote? Jer ako privremeno prijanjajuće agregate (*skandhā*) ličnosti ne odražava zajedno neka ego-duša ili neko sveopšte sopstvo ili jedinstveni duh, onda ono što uđe u *nirvāṇu* kada se ti agregati knačno rasprše ne može biti zanimljivo čoveku koji niz uzastopnih života posvećuje ostvarivanju tog cilja. Isto je tako teško razumeti kako je buddhizam mogao kao plamen da projuri Azijom ako je, u vreme njegovog ogromnog širenja, imao samo hladnu utihu sadašnje *theravādske* interpretacije *anātmana* koju je mogao da ponudi onima koji traže religiju po kojoj će živeti. Zen posvećenici, kao njima bliške pristalice *mahāyāne*, smatraju da *anātman* podrazumeva da se »nijedan entitet ne može nazvati sopstvom, nijedan osim jedinstvenog duha, koji obuhvata sve stvari i daje im njihovu jedinu stvarnost«. (Ova Bloufeldova interpretacija kontroverzi oko *anātmana* prilično je nespretno formulisana i obojena osećanjima jednog *vernika* — prim. prev.)

vādi, bodhisattvama, i tome sličnom, sve vam je to kao da jesenje lišće smatrate zlatnim. Poslužimo se simbolom stisnute šake: kada se otvori, sva bića — i bogovi i ljudi — zapaziće da u njoj nema ničega. Stoga je zapisano:

*Nikada nije postojala nijedna stvar;
Na šta se onda hvata prašina što prlja?⁹⁴)*

Ako »nikada nije postojala nijedna stvar«, prošlost, sadašnjost i budućnost su besmislene. Stoga oni koji traže put moraju da stupe na njega nenadano kao ubod noža. Prvo se to mora u potpunosti shvatiti, pa se tek onda može stupiti na put. Otuda, iako je Bodhidharma proputovao mnoge zemlje na putu od Indije do Kine, on je sreo samo jednog čoveka, prečasnog Koa, kome je mogao bez reči da prenese žig duha, žig vašeg pravog duha. Pojave su žig duha, kao što je on žig pojava. Bez obzira šta duh jeste, isto su i pojave — oboje su podjednako stvarni i podjednako sudeluju u *dharmu*-prirodi, koja opstoji u ništenosti. Onaj ko neposredno primi tu istinu postaje buddha i doseže *dharmu*. Ponoviću da prosvetljenje ne može telesno da se dokuči (*dosegne, opazi, itd.*), jer je telo bez oblika; ne može se mentalno dokučiti, jer je duh bez oblika; niti se može dokučiti kroz svoju suštinsku prirodu, s obzirom da je ta priroda prvobitno ishodište svih stvari, prava priroda svih stvari, trajna stvarnost, pa i buddhe! Kako možete buddhom da dokučite buddhu, bezobličjem bezobličje, duhom duh, ništenošću ništenost, putem put? U stvari, nema ničega što bi trebalo dokučiti (*opaziti, dosegnuti, zamisliti, itd.*) — čak se ni nedokučivost ne može dokučiti. Zato je rečeno: »Ni-

⁹⁴) U *sūtri* Hui Nenga, ili Wei Langa, zabeleženo je da je izvesni kaluđer uporedio duh sa ogledalom koje se mora očistiti od prljavštine privida i strasti, čime se upleo u dvojnost prolaznog i stvarnog. Dva navedena stiha deo su odgovora Hui Nenga, kojim se dvojnost pobija.

šta se ne može dokučiti.« Mi vas jednostavno podučavamo kako da razumete svoj prvobitni duh.

Štaviše, kada naiđe trenutak razumevanja, ne mislite u terminima razumevanja, ne-razumevanja ili ne ne-razumevanja, jer nijedno od toga nije nešto što se može dokučiti. Kada se ta *dharmu* takvosti »dokuči«, ona jeste »dokučena«, ali onaj ko je »dokuči« nije svestan toga isto onako kao što neki nezalica nije svestan svoga neuspeha. Ah, ta *dharmu* takvosti — toliko ju je malo ljudi do sada razumelo, da je zapisano: »Koliko je malo onih u ovom svetu koji gube svoja sopstva!« Što se onih ljudi tiče koji nastoje da je dokuče primenom nekog posebnog načela ili stvaranjem naročitih, okolnosti, ili pomoću kakvog teksta ili nauka, ili pomoću godina, vremena, imena, reči, ili pomoću svojih šest čula — po čemu su oni drugačiji od drvenih lutaka? Ali ako bi se, sasvim neočekivano, pojavio neki čovek, takav koji ne bi uobličio nikakav pojam zasnovan na bilo kakvom imenu ili obliku, uveravam vas da biste takvog čoveka mogli da tražite po svim svetovima, ali uzalud! Njegova jedinstvenost obezbedila bi mu uspon na patrijarhovo mesto i naziv Śākya-munijevog istinskog duhovnog sina: sukobljeni agregati njegovog sopstva bi iščezli, i on bi doista postao jednost! Stoga je zapisano: »Kada kralj dosegne buddhinstvo, i prinčevi napuštaju dom da bi postali kaluđeri.« Teško je razumeti tu izreku! Ona treba da vas poduči da se uzdržite od traganja za buddhinstvom, jer je svaka potraga osuđena na neuspeh. Ludak koji se dere na brdu poći će, kada začuje odjek u dubini, da ga traži u dolini. Ali, o, zaludna je njegova potraga! Kada dospe u dolinu, on se ponovo prodere i odmah kreće da ga traži među vrhovima — pa on može da utroši hiljadu ponovnih rođenja ili deset hiljada eona u potrazi za izvorom tih zvukova ako samo sledi njihove odjeke! Kako će se samo zaludno boriti protiv nemir-

POJEDINAČNA STANA, SUKOBI I AKTIVNOSTI U
ČOVEKOVOS SVESTI ČINE GA NESVESNIM, NE-PROBUDE-
NIM - TO SE UVEK PROJEKTUJE VAN (JER ČOVEK JE
U JEDINSTVU SA PRIRODOM) I TAKO NASTAJE ILUZORNI
SVET DVOJSTVA I SUKOBA (PATIJE) BEZ TOGA JE SAM ABSOLUT

nih voda života i smrti! Bolje vam je da ne pravite nikakav zvuk, jer tada neće biti odjeka — a tako je sa onima koji borave u *nirvāni*! Nema slušanja, nema saznavanja, nema zvuka, nema traga, nema staze — načinite se takvim i postaćete pravi susedi Bodhidharmit!

* * *

Molim te, uputi me u odeljak u *sūtrama* koji poriče postojanje mača takvosti u kraljevskoj riznici.⁹⁵⁾

Kraljevska riznica je priroda ništenosti. Iako se svi svetski sistemi ovog svemira u njoj sadrže, ni jedan ne postoji izvan vašeg duha. Drugi njen naziv je *bodhisattvina* riznica velike ništenosti. Ako kažeš da postoji, ili da ne postoji, ili ni jedno ni drugo, ona u svakom tom slučaju postaje obični ovnujski rog!⁹⁶⁾ Ovnujski rog u smislu da si je pretvorio u predmet svoje besciljne potrage.

* * *

Ali zar ne postoji mač istine u kraljevskoj riznici?

Još jedan ovnujski rog!

Ali ako mač istine ne postoji, zašto je zapisano: »Princ dograbi mač istine iz kraljevske riznice i krenu u osvajanja«? Zašto nam ne kažeš ništa o njemu osim što poričeš njegovo objektivno postojanje?

Princ koji je uzeo mač označava istinskog duhovnog sina *tathāgate*; ali ako kažeš da ga je odneo, to znači da je lišio riznicu nečega. Kako je besmisleno govoriti o odnošenju dela te ništene prirode koja je izvoriste svih stvari! Izgleda, ako ste bilo šta uhvatili, da se to može nazvati zbirkom ovnujskih rogova!

⁹⁵⁾ Mač takvosti je sredstvo za prosvetljenje; kraljevska riznica je *bhūtatahatā* — apsolut shvaćen kao izvoriste svih stvari.

⁹⁶⁾ Ovnujski rogovi simbolizuju strasti i zablude.

* * *

Kada je *Kāśyapa* primio žig buddhinstva od Gautama Buddhe, da li je koristio reči tokom njegovog daljeg prenošenja?

Da.

Ali onda, s obzirom da je pokušao da ga prenosi rečima, čak bi i njega trebalo uvrstiti među ljude s ovnujskim rogovima.

Kāśyapa je ostvario direktno samouviđanje prvobitnog duha, te stoga nije jedan od onih s rogovima. Svako ko ostvari direktno uviđanje duha takvosti, shvatajući time pravi identitet *tathāgate* i opazajući njegovu pravu pojavu i pravi oblik, može govoriti drugima sa autoritetom Buddhinog istinskog duhovnog sina. Ali Ananda,⁹⁷⁾ iako je služio učitelju dvadeset godina, nije mogao da opazi ništa više od svog spoljašnjeg oblika i pojave, i zato ga je Buddha ukorio ovim rečima: »Oni koji se u potpunosti usredsrede na pomaganje svetlu ne mogu da umaknu od onih s rogovima.«⁹⁸⁾

* * *

Kakvo je značenje reči: »Mañjuśrī stade pred Gautamu s isukanim mačem?«

»Pet stotina *bodhisattvi*« steklo je saznanje o svojim prethodnim životima i otkrilo kako je njihova prethodna *karma* bila konstruisana. To je pri-

⁹⁷⁾ Najomiljeniji učenik Gautame Buddhe; samilost mu je bila veća od mudrosti.

⁹⁸⁾ Ovaj navod sigurno ne treba da omalovaži Anandinu samilost, već da ukaže na to da čak ni najbezličnija odanost drugima ne predstavlja pravo sredstvo za oslobađanje. Kada bi oslobađanje moglo da se postigne samo kao proizvod dobrih dela, Ananda bi ga mnogo puta zaslužio. U nekim buddhističkim sektama glavni naglasak se stavlja na pobožna i milosrdna dela; u zenu, plemenitost srca i dela su preduslovi za sledbenike puta, ali ne čine deo puta do samog oslobađanja.

ča u kojoj se »pet stotina« u stvari odnosi na vaših pet čula. Znajući svoju prethodnu *karmu*, oni su objektivno⁹⁹⁾ tragali za buddhom, *bodhisattstvom* i *nirvānom*. Zbog toga je Mañjuśrī uzeo mač *bodhija* i upotrebio ga da uništi pojam materijalnog buddhe;¹⁰⁰⁾ i zbog toga je poznat kao uništavač ljudskih vrлина!

Šta mač doista označava?

On označava poimanje duha.

Znači, mač koji je upotrebljen da se uništi pojam materijalnog buddhe¹⁰¹⁾ jeste poimanje duha. Ako smo u stanju da dokrajčimo takve pojmove tim sredstvom, kako se njihovo uništenje doista ostvaruje?

Moraš da upotrebiš mudrost koja potiče iz ne-dvojnosti da bi uništio svoju dvojnju intelektualnost koja uobličava pojmove.

Ako pretpostavimo da se pojmovi o nečem opažljivom i o prosvetljenju kao o nečemu za čime treba tragati mogu uništiti izvlačenjem mača nerazlučujuće mudrosti, gde se onda takav mač može pronaći?

S obzirom da nerazlučujuća mudrost uništava i opažanje i njegovu suprotnost, i ona sigurno pripada neopažljivom.¹⁰²⁾

Znanje se ne može upotrebiti da se znanje uništi, kao što ni mač ne može da uništi mač.¹⁰³⁾

Mač ipak uništava mač — oni uništavaju jedan drugog — i nijedan ne ostaje da ga dokučiš. Znanje ipak uništava znanje — to znanje poništava ono

⁹⁹⁾ Stvarajući čulne pojmove.

¹⁰⁰⁾ Apsolut.

¹⁰¹⁾ Apsolut.

¹⁰²⁾ Ne-dostižnom, ne-dokučivom, itd. Otuda je pitanje besciljno.

¹⁰³⁾ Osoba koja pita kao da je skovala paradoks kakve Huang Po voli da koristi; u želji, možda, da pokaže neki napredak prema istini.

znanje — i tako nijedno ne ostaje da ga dokučiš. To ti je kao da su majka i sin zajedno iščezli.¹⁰⁴⁾

* * *

Šta označava »sagledavanje sopstvene prave prirode«?

Da su priroda i vaše opažanje prirode jedno isto. Ne možete ga upotrebiti da biste videli nešto izvan njega. Isto tako, priroda i vaše slušanje prirode su jedno isto. Ne možete ga upotrebiti da čujete nešto izvan njega. Ako stvorite pojam istinite prirode kao nečega što je vidljivo ili čujno, time dozvoljavate da se pojavi *dharma* razlike. Može li, pitam vas, postojati glava koja bi bila pričvršćena na vaše teme? Daću vam jedan primer koji će pojasniti stvari. Zamislite neke bisere u zdeli, od kojih su neki krupni a neki sitni. Svaki od njih je potpuno nesvestan prisustva drugih, a nijedan od njih nikome ne smeta. Dok su nastajali, oni nisu govorili: »Ja sada nastajem«, a kada počnu da propadaju, neće reći: »Ja sada propadam«. Nijedno od bića rođenih u šest oblika života kroz četiri vrste rađanja ne predstavlja izuzetak od tog pravila. Buddhe i svesna bića ne opažaju se međusobno. Četiri stepena *theravādskih* posvećenika koji mogu da uđu u *nirvānu* ne opažaju, a ni njih *nirvāna* ne opaža. Oni *theravādini* koji su dospeli do tri stupnja svetosti« i koji poseduju »deset izvrsnih odlika« ne opažaju prosvetljenje, niti ono njih. Tako vam je i sa svim ostalim stvarima, sve do vatre i vode, ili zemlje i neba. Ti parovi elemenata ne opažaju se međusobno. Svesna bića ne ulaze u *dharma-dhātu*,¹⁰⁵⁾ kao što ni buddhe ne izlaze iz nje.

¹⁰⁴⁾ Ovaj odeljak je izuzetno dubok. Transcendentalno znanje poništava relativno znanje, ali tada se uvida da prvo nije znanje u običnom smislu, jer se onaj ko saznaje i ono što se saznaje smatraju istim.

¹⁰⁵⁾ Apsolut.

U PROBUŠENJU SVOJE PRAVE PRIRODE
SVA MOŽA SVETA I SVO SARZANAKA,
KISE NIMALO RAZLIČITA OD NOG DRJAKA, ČELOG MOG BICJA

Nema dolaska i odlaska unutar *dharmate*,¹⁰⁶⁾ niti ičega opažljivog. S obzirom da je tako, čemu ta priča o »vidim«, »čujem«, »primam intuiciju kroz prosvetljenje«, »čujem *dharmu* sa usana prosvetljenog«, ili o »buddhama koje se pojavljuju u svetu da bi propovedale *dharmu*«? Vimalakirti¹⁰⁷⁾ je prekorio Kātyāyanu što se koristi prolaznim intelektom koji pripada pojavnom stanju kako bi preneo učenje o pravom postojanju materije.

Tvrđim vam da su sve stvari slobodne još od samog početka.¹⁰⁸⁾ Čemu onda pokušaji da se one objasne? Čemu pokušaji da se očisti ono što nikada nije bilo zaprljano?¹⁰⁹⁾ Stoga je zapisano: »Apsolut je *takvost* — kako se o tome može raspravljati?»

Vi još uvek zamišljate duh kao nešto što postoji ili ne postoji, kao nešto čisto ili zagađeno, kao nešto što treba izučavati na isti način kao što se izučava deo kategorijalnog saznanja, ili kao neki pojam — svaka od ovih definicija je dovoljna da vas vrati u beskrajni krug rađanja i umiranja. Čovek koji opaža stvari uvek želi da ih identifikuje, da ih poseduje. Oni koji se na taj način služe svojim duhom kao očima sigurno će pretpostaviti da se napredak odvija u stupnjevima. Ako ste takve osobe, onda ste daleko od istine koliko zemlja od neba. Čemu ta priča o »sagledavanju sopstvene prave prirode«?

* * *

Kažeš da su naša prvobitna priroda i čin njenog sagledavanja jedno isto. To može biti tako samo ukoliko je ta priroda potpuno jednolika. Mo-

¹⁰⁶⁾ Priroda apsoluta.

¹⁰⁷⁾ Ch'ing Ming.

¹⁰⁸⁾ Tj. nisu nikada izgubile svoju istovetnost sa apsolutom.

¹⁰⁹⁾ Severna škola zena, koja je tada još postojala, podučavala je očišćenje duha, ali Hui Neng, koga Huang Po ovde sledi, smatrao je da takav stav podrazumeva dvojstvo čistog i nečistog.

lim te, objasni nam to, jer čak i ako nema stvarnih predmeta koje opažamo, mi u stvari ipak vidimo ono što je u našoj blizini a ne vidimo ono što je daleko.

Do toga dolazi zbog nerazumevanja koje nastaje zbog vaših zabluda. Ne možete tvrditi da sveopšta priroda ipak sadrži stvarne predmete na osnovu toga što bi izraz »nijedan stvarni predmet se ne opaža« bio istinit jedino ako ne bi postojalo ništa od onoga što nazivamo opažljivim. Priroda apsoluta nije ni opažljiva ni neopažljiva; a isto je i sa pojavama. Ali za onoga ko je otkrio svoju pravu prirodu, zar može bilo šta da bude odvojeno od nje? Otuda su šest oblika života koji nastaju iz četiri vrste rađanja, zajedno sa velikim svetovnim sistemima u svemiru i njihovim rekama i planinama, otuda su svi oni od iste čiste supstancije od koje i naša priroda. Stoga je rečeno: »Opažanje pojave je opažanje sveopšte prirode, s obzirom da su pojave i duh jedno isto.« Samo zbog toga što se držite vanjskih oblička vi »vidite«, »čujete«, »osećate« i »saznajete« stvari kao pojedinačne entitete. Istinito opažanje je izvan vaših moći sve dok se njima prepuštate.¹¹⁰⁾

Služeći se time, dospećete među sledbenike uobičajenih *mahāyānskkih* i *theravādskih* učenja koji se oslanjaju na duboko opažanje da bi dospeli do pravog razumevanja. Stoga oni vide ono što je blizu i ne vide ono što je daleko, ali niko od onih koji se nalaze na pravoj stazi ne misli tako. Uveravam vas da ne postoji »unutrašnje« ili »spoljašnje«, »blizu« ili »daleko«. Osnovna priroda svih pojava nalazi se odmah pored vas, ali vi čak ni to ne vidite; a ipak i dalje pričate o nemogućnosti da

¹¹⁰⁾ U ovom odeljku tvrdi se da pojedinačni entiteti, iako ipak postoje u izvesnom površnom smislu, nikada ne gube svoje osnovno jedinstvo.

vidite ono što je daleko. Kakav smisao može takav razgovor uopšte da ima?

Kakvu pomoć nudi Vaša prečasnost onima od nas koji nalaze da je sve ovo veoma teško shvatiti?

Ja ne nudim *nikakvu stvar*. Nikada nisam ni imao ništa što bih drugima ponudio. Samo zbog toga što dozvoljavate nekim ljudima da vas zavedu vi neprekidno *tražite* intuiciju i razumevanje. Nije li to slučaj učenikâ i učiteljâ koji svi skupa padaju u istu nerešivu zbrku? Sve što je potrebno da upamtite jesu sledeća uputstva:

Prvo, naučite da budete potpuno neprijemčivi za osećaje koji potiču od spoljašnjih oblića, čime oslobađate svoja tela od prijemčivosti za spoljašnjost.

Drugo, naučite da ne obraćate pažnju ni na kakve razlike između ovoga i onoga koje potiču iz vaših osećaja, čime oslobađate svoja tela beskorisnih razlikovanja između jedne pojave i druge.

Treće, obratite veliku pažnju na to da izbegnete pravljenje razlika preko prijatnih i neprijatnih osećaja, čime oslobađate svoja tela zaludnih razlikovanja.

Četvrto, izbegavajte da razmišljate o stvarima u svom duhu, čime oslobađate svoja tela razlučujuće spoznaje.¹¹¹⁾

Trenutačno dvojno mišljenje dovoljno je da vas vrati u dvanaestostruki lanac uzročnosti.¹¹²⁾ Neznanje okreće točak uzročnosti, čime se stvara beskrajni lanac *karmičkih* uzroka i posledica. To je zakon koji vlada našim životima sve do vremena starosti i smrti.¹¹³⁾

¹¹¹⁾ Ovo se odnosi na četiri od pet *skandhi* ili sastojaka svesnog bića; njih čine: *rûpa* — oblik; *vedanâ* — prijem osećaja; *sahjñâ* — zamisao; *sahskâra* — odvednice sklonosti; *vijñâna* — svest.

U vezi s tim pričaju kako je Sudhana, koji je zaludno tragao za *bodhijem* na sto i deset mesta unutar dvanaestostrukog uzročnog područja, napokon sreo Maitreyu koji ga je poslao *Mañjušriju*. *Mañjušri* ovde predstavlja vaše primordijalno neznanje stvarnosti. Ako, dok misao sledi misao, nastavljate da tragate za mudrošću izvan sebe, onda se uspostavlja neprekidni proces misli koje se javljaju, venu i potom ih druge zamenjuju. I zbog toga svi vi kaluđeri i dalje doživljavate rađanje, starost, bolest i smrt — sakupljajući *karmu* koja proizvodi odgovarajuće posledice. Jer takav je nastanak i nestajanje »pet mehurova« ili, drugim rečima, pet *skandhâ*. Ah, kada biste samo mogli da sprečite pojavu svake misli, tada bi domeni osamnaestih čula¹¹⁴⁾ iščezli! Kako bi božanske bile tada vaše telesne nagrade i kako bi uzvišeno bilo znanje koje bi se javilo u vašem duhu! Takav duh mogao bi se nazvati »terasa duha«. Ali sve dok ostajete izgubljeni u prijanjanju, vi osuđujete svoja tela da budu leševi ili, kako se to ponekad kaže, da budu beživotni leševi u kojima demoni prebivaju!

* * *

»Vimalakirti boravi u tišini. Mañjušri izriče pohvale.« Kako su oni mogli da prođu kroz vratnice ne-dvojstva?

¹¹²⁾ Dvanaest veza (*pratitya-samutpâda*) su: neznanje; ulazak u matericu; svest; ponovno rađanje; razvoj čulnih organa; kontakt sa vanjskim pojavama; osećaji koji iz toga proističu; čežnja za zadovoljstvom, koju oni bude, nagomilavanje predmeta koji pružaju zadovoljstvo, novca, imovine i sl.; razvoj dalje *karme*; ponovno rađanje; nova iskustva tuge propadanja i smrti.

¹¹³⁾ Ovim se ne odriče slobodna volja, jer njena prava upotreba može da prekine uzročni lanac — načelo koje prihvataju buddhisti svih sekti.

¹¹⁴⁾ Šest čulnih organa, uključujući razum, zajedno sa svojih šest objekta i šest tipova osećaja.

Vratnice ne-dvojtva su tvoj prvobitni duh. Govor i tišina su relativni pojmovi koji pripadaju području pojavnog. Kada se ništa ne kaže, ništa se ne manifestuje.¹¹⁵) Zbog toga je Mañjušri izrekao pohvale.

Vimalakirti nije govorio. Da li to znači da je zvuk podložan prestajanju?¹¹⁶)

Govor i tišina su jedno! Između njih nema razlike. Stoga je zapisano: »Ni istinita priroda ni koren Mañjušrijevog čujenja nisu podložni prestajanju.« Stoga je zvuk glasa *tathāgate* večan, i stoga ne može da postoji takva stvarnost kao što je vreme pre nego što je počeo da propoveda ili vreme nakon što je završio da propoveda. *Tathāgato* propovedanje je identično sa *dharmom* kojoj je podučavao, jer nema razlike između propovedanja i stvari koja se propoveda; kao što nema razlike između tako različitih pojava kao što su slavljena i otkrivena tela nekog buddhe, *bodhisattve*, *śrāvake*, svetovi sa planinama i rekama, ili voda, ptice, drveće, šume i ostalo. Propovedanje *dharme* je u isto vreme glasno i nemo. Iako čovek govori ceo dan, nijedna reč nije izrečena. Pošto je tako, samo tišina pripada suštinskom.

* * *

Da li je tačno da *śrāvake*¹¹⁷) mogu da istope svoja obličja samo u bezobličnom području*) koje još pripada prolaznom trostrukom svetlu, i da nisu u stanju da se potpuno izgube u *bodhiju*?

¹¹⁵) Up. sv. Jovan: »U početku beše reč.«

¹¹⁶) Ovo kao da znači: Da li je zvuk čisto *sañsāričan*? Ja sam ipak u nedoumici.

¹¹⁷) *Theravādski* sveci koji ne prihvataju učenje o ništenosti, već slede doslovno značenje *sūtri*.

*) Ovo se odnosi na četiri stupnja bezobličnosti *dhyāne* pālijskog buddhizma — prim. prev.

Da. Oblik podrazumeva materiju. Ti sveci su jedino umešni u odbacivanju svetovnih gledišta i delatnosti, pomoću čega uspevaju da izmaknu svetovnim prividima i patnjama. Oni ne mogu potpuno da se izgube u *bodhiju*; otuda i dalje postoji opasnost da naiđu demoni i istrgnu iz domena samog *bodhija*. Povučeni u svojim šumskim boravištima, oni zapažaju *bodhi*-duh, ali nejasno. Međutim, oni koji su se zavetovali da postanu *bodhisattve* i već se nalaze u *bodhiju* tri sveta, oni ništa ne odbijaju niti prihvataju. Ne prihvataju, pa bi bilo zaludno tražiti ih na bilo kojoj ravni; ne odbijaju, pa će demoni uzaludno nastojati da ih pronađu.

Ali već posle najmanje želje da se vežete uz ovo ili ono, stvara se mentalni simbol, a takvi simboli su izvor svih onih »svetih tekstova« koji vas vraćaju da ponovo pretrpите razne vrste ponovnih rađanja. Neka stoga vaše simbolično pojmovno mišljenje bude o ništenosti, jer tada će vam se pokazati nemo učenje zena. Znajte samo da morate da se klonite pravljenja bilo kakvih simbola, jer upravo to klonjenje »simbolizuje« veliku ništenost u kojoj nema ni jedinstva ni mnogostrukosti — one ništenosti koja doista nije ništenost, onog simbola koji nije simbol. Tada će vam se u blesku pokazati buddhe svih grdnih svetova; rojeve gmizavih, izvijanih svesnih bića videćete tek kao senke! Kontinenti bezbrojni kao čestice prašine neće vam izgledati veći od jedne kapi u velikom okeanu. Najdublja učenja za koja se ikada čulo izgledaće vam kao snovi i prividi. Prihvatice sve duhove kao jedan i videćete sve stvari kao jednu — uključujući sve one hiljade knjiga i mnoštva pobožnih komentara! Svi oni su samo vaš jedinstveni duh. Kada biste samo mogli da prestanete da lutate za oblicima, sva ta istinita opažanja bila bi vaša! Stoga je zapisano: »U takvosti jedinstvenog duha, sva razna sredstva za postizanje prosvetljenja samo su raskošni ukrasi.«

Ali šta će biti ako sam se u prethodnim životima ponašao kao Kalirāja i odsecao udove živim ljudima?

Sveti mudraci koje je on mučio predstavljaju tvoj duh, dok Kalirāja simbolizuje onaj tvoj deo koji odlazi da traži. Takvo nekraljevsko ponašanje naziva se požudom za ličnom korišću. Ako vi, sledbenici puta, i ne pokušavši da živite u skladu s vrinama, samo želite da izučavate sve što opažate, da li se onda uopšte razlikujete od njega?¹¹⁸⁾ Dozvolite li da vam se pogled zadrži na obliku, iskopaćete oči mudracu. A kada se zadržite na zvuku, odsecate uši mudracu — tako vam je sa svim čulima i sa spoznajom, jer se njihova različita opažanja nazivaju rezačima.

Kada prihvatimo svaku patnju sa strpljivošću mudraca i izbegnemo opažaje koji seku duh, ono što pati uz pomirenost sigurno ne može da bude jedinstveni duh, jer on ne može biti podlozan bolu.

Ti si jedan od onih koji silom nabijaju nenastajuće u pojmovne kalupe, kao što je pojam strpljive patnje ili pojam traganja ni za čim izvan sebe. Time sebi nanosite nasilje!

Kada su svete mudrace čerečili, da li su oni bili svesni bola; a ako među njima nije bilo bića sposobnih da pate, ko ili šta je patilo?

Ako ti sada ne trpiš bol, zašto mi upadaš u reč?¹¹⁹⁾

¹¹⁸⁾ Ovaj odeljak predstavlja dovoljan odgovor onim kritičarima žena koji tvrde da zen zanemaruje nužnost vrlig življenja. Zen ga uopšte ne zanemaruje, ali zato poriče mogućnost da se njime dosegne prosvetljenje — a to je već nešto sasvim drugo.

¹¹⁹⁾ Ovaj osoran odgovor može takođe da znači: »Zašto se priključuješ ovom skupu da izučavaš zen-oslobodjenje, osim ako ti frustracija *saṃsāričkog* života nije bolna?«

Da li je Dīpaṃkara Buddha¹²⁰⁾ dosegao neposredno saznavanje stvarnosti u toku jednog petstogodišnjeg perioda ili ne?

Nema dosezanja u takvom periodu. Ne smete nikada zaboraviti da to takozvano »dosezanje« ne podrazumeva ni povlačenje iz svakodnevnog života ni potragu za prosvetljenjem. Morate razumeti da vremenski periodi doista ne postoje; otuda se dosezanje neposrednog uvida ne javlja ni unutar petstogodišnjeg perioda ni izvan njega.

Zar nije moguće dosegnuti sveznanje u kojem su nam svi prošli, sadašnji i budući događaji poznati?

Ne postoji ništa što se može dosegnuti.

Koliko je dug ciklus od pet stotina *yuga*?)

Jedan takav period trebalo bi da vam bude dovoljan da postanete oslobođeni mudrac. Jer kada je Dīpaṃkara Buddha »dosegao« svoje neposredno saznavanje *dharme*, nije postojala ni čestica nečega što se moglo dosegnuti.

Sūtre nas uče da je okivanje strasti i privida stvorenih tokom miliona *kalpi**) sasvim dovoljno sredstvo za sticanje *dharmakāye*, čak i bez prolaska kroz stupanj kaluđera. Šta to znači?

Ako upražnjavate sredstva za dosezanje prosvetljenja tokom tri mirijade eona a ne izgubite veru u nešto što se može dosegnuti, bićete i dalje onoliko eona udaljeni od svoga cilja koliko u Gangu ima zrna peska. Ali ako ga, neposrednim opažanjem prave prirode *dharmakāye*, dokučite u jednom blešku, dosegnućete najviši cilj koji se nalazi u tro-

¹²⁰⁾ Dvadeset četvrti prethodnik Gautame Buddhē.

*) Indijske kosmološke jedinice vremena — prim. prev.

strukom učenju buddhizma. Zašto? Zato što verovanje da se *dharmakāya* može steći pripada učenjima onih sekti koje ne razumeju istinu.

* * *

Ako prilikom opažanja neke pojave ostvarim nenadano razumevanje te pojave, da li ono ima istu vrednost kao razumevanje značenja Bodhidharne?

Bodhidharmin duh je prodirao čak i iza ništenosti.¹²¹⁾

Znači li to da individualni objekti ipak postoje?

Postojanje stvari kao zasebnih entiteta i ne kao zasebnih entiteta su dvojni pojmovi. Kao što je Bodhidharma rekao: »Ima zasebnih entiteta i nema ih, ali u isto vreme oni nisu ni jedno ni drugo, jer je odnosnost prolazna.« Ako vi sledbenici ne možete da prevazidete ta netačna ortodoksna učenja, zašto se nazivate zen kaluderima? Savetujem vas da se posvetite jedino zenu i da ne idete za pogrešnim metodima koji na kraju daju samo mnoštvo pojmova. Čovek koji pije vodu dobro zna da li je hladna ili topla. Bilo da hodate ili sedite, morate da obuzdavate misli o razlikama od jednog časa do drugog. Ako to ne činite, nikada se nećete izvući iz lanca ponovnog rađanja.

* * *

Ako Buddha doista prebiva u neuporedivom spokoju izvan mnoštva oblika, kako je onda njegovo telo dalo osamdeset i četiri merice relikvija?¹²²⁾

¹²¹⁾ Nije dovoljno da se sve stvari vide kao prolazne senke. Iza ništenosti nalazi se velika ništenost, u kojoj tok promenljivosti jeste a ipak nije tok. Mesec ili drvo moramo prvo da opazimo kao ništenost, a potom, u novom smislu, kao mesec ili drvo.

¹²²⁾ Ova naivna osoba brka buddhu kao sinonim apsoluta sa istorijskom figurom Gautame.

Ako doista tako misliš, ti brkaš prolazne relikvije sa stvarnim.

Da li doista postoje *śarīre*,¹²³⁾ ili su to Buddhine nagomilane zasluge?

Ne postoje. Nisu ni zasluge.

A zašto je onda zapisano: »Relikvije Buddhe su lake i krhke; one zlatne su neuništive«? Šta Vaša prečasnost kaže na to?

Ako ti gajiš takva verovanja, zašto se nazivaš sledbenikom zena? Možeš li da zamisliš kosti u ništenosti? Duh svakog buddhe i velika ništenost su jedno isto. Kakve kosti misliš tamo da pronađeš?

Ali ako sam doista video neke od tih relikvija, šta ćemo onda?

Video si proizvode svog pogrešnog mišljenja.

Da li Vaša prečasnost ima neku od tih relikvija? Molim vas da nam ih pokažete.

Pravu relikviju bilo bi teško videti! A da bi je pronašao — morao bi da pretvoriš grdnu planinu Sumeru u prašinu služeći se samo svojim golim šakama!

* * *

Učitelj je rekao: »Tek kada vaš duh prestane da se zadržava na bilo čemu, dospećete do razumevanja pravog puta zena. Mogao bih to ovako da izrazim — put buddha uspeva u duhu koji je u potpunosti oslobođen od procesa pojmovnog mišljenja, dok pravljenje razlike između ovoga i onoga rađa hordu demona! I na kraju, upamtite da ni najmanja mrva bilo čega što je opažljivo¹²⁴⁾ nije nikada postojala niti će ikada postojati.

¹²³⁾ Relikvije Buddhe.

¹²⁴⁾ Dosežno, dohvatljivo, opipljivo, itd.

* * *

Kome je patrijarh nemo preneo *dharmu*?

Nikakva *dharma* nije nikome prenešena.¹²⁵⁾

Zašto je onda drugi patrijarh pitao Bodhidharma za prenošenje duha?

Ako smatraš da je nešto prenešeno, onda to podrazumeva da je drugi patrijarh dosegao duh pomoću traganja, a nikakvo traganje neće vas nikada odvesti do duha; zato vam *govorimo* o prenošenju duha. Ako doista nešto *dobijete*, samo ćete se ponovo naći na točku života i smrti!

* * *

Da li se Buddha probio kroz primordijalni mrak neznanja?

Da. Primordijalni mrak je područje u kojem svaki buddha ostvaruje prosvetljenje. Otuda se samo područje u kojem se javlja *karma* može nazvati *bodhimandala*.¹²⁶⁾ Svako zrno materije, svaka pojava je istovetna sa večnom i nepromenljivom stvarnošću! Gde god stupite, nalazićete se u tom svetilištu za prosvetljenje, iako se ništa ne opaža. Tvrdim vam da onaj ko shvati istinu da »ništa se ne doseže« već sedi u svetilištu, gde će se prosvetliti.

Da li je primordijalno neznanje svetlo ili tamno?

Ni jedno ni drugo. Oba termina su dvojna. Primordijalno neznanje u isto vreme nije ni svetlo ni tamno; a pod »ne-svetlim«¹²⁷⁾ podrazumeva se onaj prvobitni sjaj koji se nalazi iznad razlike koja se pravi između svetlog i tamnog. Već od te jed-

¹²⁵⁾ Tj. *dharma* oduvek postoji u našem duhu; ono što nedostaje jeste naš uvid.

¹²⁶⁾ Svetilište za prosvetljivanje.

¹²⁷⁾ *Avidyā* ili primordijalno neznanje.

ne rečenice većinu ljudi boli glava! Zbog toga govorimo da je svet pun briga koje potiču od prolaznih pojava oko nas.¹²⁸⁾ — Kada bismo se, kao Śāriputra, svi napregli da otkrijemo sredstvo oslobođenja, ipak ne bismo dokučili mudrost i sveznanje kojima buddhe premašuju sav prostor. O tome ne treba raspravljati. Kada je jednom Gautama premerio tri hiljade hiliokosmosa,¹²⁹⁾ iznenada se pojavio neki *bodhisattva* i prešao ih u jednom koraku. A ipak taj grdni korak nije mogao da premosti širinu jedne pore na koži Samantabhadre! Kakva su tvoja duhovna dostignuća koja će ti pomoći da izučiš smisao svega toga?

Ali ako se takve stvari ne mogu naučiti, zašto je onda zapisano: »Vraćajući se našoj prvobitnoj prirodi, prevazilazimo dvojnost; ali relativna sredstva tvore mnoge vratnice koje vode istini.«?

Mi se vraćamo našoj prvobitnoj prirodi izvan dvojnosti, koja je u stvari i prava priroda svemira primordijalnog mraka,¹³⁰⁾ koji je pak buddha-priroda. »Relativna sredstva tvore mnoge vratnice« — to se odnosi na *śrāvake* koji smatraju da je naš svemir podložan nastajanju i propadanju, i *pratyeka-buddhe* koji ga, iako prihvataju beskrajnost njegove prošlosti, smatraju podložnim budućem uništenju; stoga se oni u potpunosti usredsređuju na sredstva za njegovo prevazilaženje.¹³¹⁾ Ali prave buddhe su opazile da su nastajanje i uništenje vidljivog sveta istovetni sa večnošću.¹³²⁾ Drugim reči-

¹²⁸⁾ Reč koja na kineskom označava primordijalni mrak ili *avidyū* sastavljena je od dva znaka koji znače »ne« i »svetlo«, pa bi rečenica mogla da glasi: »Ne svetlo i ne svetlo i ne tamno ne svetlo jeste prvobitno svetlo ne svetlo ne tamno«! Otuda primedbe o glavobolji.

¹²⁹⁾ Svaki sadrži mirijadu svetova.

¹³⁰⁾ *Saṁsāra* — ovaj svet.

¹³¹⁾ Kao da je on različit entitet od *nirvāṇe* za kojom tragaju.

¹³²⁾ Tj. oni uviđaju identičnost »trenutačnog« i »večnog«.

ma, nema nastajanja ili propadanja. Opaziti sve to znači biti doista prosvetljen. Tako su *nirvāna* i prosvetljenje jedno isto.

Kada se lotos otvorio i svemir se pokazao, javila se dvojnost apsoluta i vidljivog sveta; ili bolje rečeno, apsolut se pojavio u dva aspekta koji zajedno čine čisto savršenstvo. Ti aspekti su nepromenljiva stvarnost i mogući oblik. Za svesna bića postoje takvi parovi suprotnosti kao što su nastajanje i prestanak, i još mnogi drugi. Stoga se pazite prijanjanja uz jednu polovinu para. Oni koji, u svom prostodušnom nastojanju da dosegnu buddhinstvo, preziru vidljivi svet, time hule sve buddhe u svemiru. Buddhe, kada se pokažu u svetu, uzimaju lopate kako bi se oslobodile takvog đubreta kao što su knjige koje sadrže metafiziku i filozofiranje.¹³³⁾

Ja vam savetujem da se oslobodite svih pret hodnih ideja o *izučavanju* ili *opažanju* duha. Kada ih se oslobodite, nećete se više gubiti u filozofiranju. Odnosite se prema tome kao što biste se odnosili prema zgrtanju izmeta.

Da, ja vam savetujem da odbacite prepuštanje pojmovnom mišljenju i intelektualnom rasuđivanju. Kada vas takve stvari više ne budu uznemiravale, vi ćete neizostavno dosegnuti najviše prosvetljenje. Nikako ne pravite razliku između apsoluta i vidljivog sveta. Kao pravi učenici Ts'ao Hsi Zena,¹³⁴⁾ ne smete da pravite nikakve razlike. Još od najranijih vremena mudraci¹³⁵⁾ su učili da minimum delanja predstavlja vratnice njihove *dharme*; neka onda ne delanje*) predstavlja vratnice moje *dharme*! Takve

¹³³⁾ Izgleda da je Gautama Buddha imao isti stav prema metafizici, jer je uporno odbijao da odgovara na metafizička pitanja, smatrajući ih beznačajnim skretanjima sa rada na samo-prosvetljenju.

¹³⁴⁾ Podsekta kojoj je pripadao Huang Po.

¹³⁵⁾ Taoisti.

*) *Wu wei* — neprijanjajuće delanje — prim. prev.

su vratnice sveopšteg duha, ali svi oni koji dođu do tih vratnica boje se da uđu. Ja ne propovedam učenje o utrnuću! Malo je onih koji to razumeju, ali jedino će oni koji razumeju postati buddhe. Čuvajte taj dragulj!

* * *

Ali kako možemo da sprečimo to pogrešno pravljenje razlike između ovoga i onoga?

Tako što ćete shvatiti da, iako jedete tokom celog dana, ni jedno zrno nije prešlo preko vaših usana; i da vas ceo dan putovanja nije odveo ni korak napred — a i neprekidnim suzdržavanjem od takvih pojmova kao što su »sopstvo« i »drugi«. Ne dopuštajte da vas sputavaju događaji iz svakodnevnog života, ali se nikada ne povlačite iz njih. Samo takvim delanjem možete zaslužiti naziv »oslobođenog«.

Nikada ne smete zameniti spoljnu pojavu za stvarnost. Izbegavajte pogrešno razmišljanje u terminima prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Prošlost nije prošla; sadašnjost je prolazni trenutak; budućnost neće još doći. Kada upražnjavate sabranost duha,¹³⁶⁾ sedite u ispravnom položaju, ostanite savršeno mirni, i ne dozvolite da vas ni najmanja kretnja vašeg duha uznemiri. Samo to je ono što se naziva oslobođenjem.¹³⁷⁾

Ah, budite marljivi! Budite marljivi! Od hiljadu ili deset hiljada onih koji pokušavaju da uđu na ove vratnice, samo trojica ili možda petorica prođu. Ako ne obraćate pažnju na moja upozorenja, nesreća će sigurno naići. Stoga je zapisano:

*Napregnite snagu da uspete u ovom životu!
Ili se izložite dugim eonima u stalnom bolu!*

¹³⁶⁾ *Zazen* ili *dhyāna*.

¹³⁷⁾ Od tereta prolaznog postojanja koje se stalno obnavlja.

* * *

Učitelj je preminuo na ovoj planini za vreme vladavine T'ai Chunga (847—859) iz dinastije T'ang. Car Hsüan Tsung dodelio mu je posthumno titulu »zen učitelja koji uništava sva ograničenja«. Memorijalna pagoda je poznata kao »Kula prostrane karme«.

SADRŽAJ

PREDGOVOR PEI HSIUA — — — — —	7
PRVI DEO	
ZAPIS IZ CHUN CHOUA O ZEN UČITELJU HUANG POU (TUAN CHI) — — — — —	11
DIJALOZI — — — — —	36
DRUGI DEO	
ZAPIS IZ WAN LINGA O ZEN UČITELJU HUANG POU (TUAN CHI) — — — — —	49
ANEGDOTE — — — — —	74